~~c. c.~~
~~b. 44.~~
A A
c
38

N
a. 16

Sex res, quas non-naturales appellare medici voluerunt, sunt [1] cibus, & potus; [2] somnus & vigilia; [3] quies & motus; [4] aer; [5] animi affectiones, atq; [6] excrementorum evacuationes.

65763/A

The Library of the
Wellcome Institute for
the History of Medicine

MEDICAL SOCIETY
OF
LONDON
DEPOSIT

Accession Number

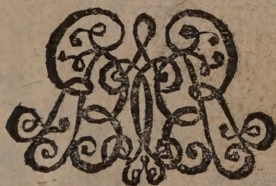
Press Mark

SANCTORIUS, S.

Z·P·

T7

SANCTORII SANCTORII
DE
STATICA MEDICINA
APHORISMORUM
Sectiones Septem:
ACCEDUNT IN HOC OPUS
COMMENTARII
MARTINI LISTER
ET
GEORGII BAGLIVI

PATAVII, M. D. CC X.
Typis Jo: Baptistæ Conzatti.
Superiorum Permissu, ac Privilegio.

Illustriss.[mo] *ac Generosiss.*[mo] *Viro*

D. JACOBO HERMANNO

BASILIENSI IN PATAVINO GYMNASIO MATHEMATICES PROFESSORI.

Joannes Baptista Conzattus
S. P. D.

STaticam Medicinam Sanctorii olim in Patavino Ly-

ceo Professoris celeberrimi, pluries variisque in locis cusam & recusam modò è typis meis Clarissimorum Virorum Martini Lister, & Georgii Baglivii commentariis illustratam prodire non sum passus, nisi sub auspicatissimo Nomine tuo, Vir Illustrissime & Generosissime. Cum enim titulum mathemati-

cum

*cum in fronte præfe-
rat, cujusnam tutelæ
consultiùs illam com-
mendare poteram,
quàm Tibi, qui in
Patavina Universitate
Mathematicam profi-
teris tam magno plau-
su, ut ad te audien-
dum conveniant non
solùm studiosi Juve-
nes, sed etiam Viri do-
ctissimi? Tu solus er-
go, si fortè Satico-Ma-*

ſtix aliquis Opus iſtud carpere auſit, (uti olim Sanctorio accidit cum fœtum hunc ſuum edidit,) poteris illud à calumniis vindicare; ſed nemo ſanæ mentis, ut reor, rem Tibi ſacram convellere audebit, niſi temeritatis ſuæ pęnas velit luere. Equidem antequam ad profitendum in hoc Gymnaſio accederes, magna de

Te

Te fama præcesserat; sed major inventus es, & clarior deprehenderis, cum Opera quæ sub incude habes, & præcipuè cum aliquid, ut audio, de hydrostatica, quam hoc anno è Cathedra explicas, publici juris facies. Ut ergo munusculum istud, quod de Statica Medicina Tibi nuncupavi, benigno vultu digneris excipe-

re, Te obnixè oro, atque obteſtor. Vale diù, ac plurimùm Vir Nobiliſſime.

Patavii die 8. Januar. 1710.

TYPOGRAPHUS LECTORI S.

JAm dudum mecum ipſe cogitaveram de Statica Medicina Sanctorii recudenda, cum ſæpiſſimè audirem ſtudioſos Juvenes, ac doctos etiam Viros conquerentes, quod neque in hac Civitate, neque Venetiis ulla hujuſce Libelli Exemplaria reperirent, aſt ad id citiùs exequendum ſtimulos addidit editio hujus Opuſculi Anno 1705. facta

Lug-

Lugduni Batavorum à doctissimo Viro Martino Lister unà cum suis commentariis, ac altera pariter editio ejusdem Sanctorii Romæ 1704. cui Operi Georgius Baglivus Philosophus & Medicus percelebris Canones suos adjecit. Rem itaque non inutilem facturum me credidi, si hæc omnia in unum collecta typis meis traderem. Cum autem laudatus Lister ad calcem Operis Sanctorii suas Observationes collocaverit, commodum mihi visum est cui-

li-

libet Aphoriſmo Sanctorii. Liſterianas Annotationes apponere, ut Lector in promptu, & præ oculis habeat quid à doctiſſimo Viro fuerit adnotatum. Habes igitur in hoc Opuſculo, amice Lector, quidquid de Statica Medicina à doctiſſimis Viris hactenus fuit conſcriptum. Tu interim hoſce meos labores æqui bonique conſule, ac Vale.

MAR-

MARTINI LISTER.

LECTORI S.

I*Nter rusticationis otia, quæ mihi, urbe relicta, valetudinis causa impræsentiarum præstiti, cum mihimet ipsi non deessem, aliis quoque simul benefacere studui. Igitur* Medicinam Staticam *aliqua commentatione illustrare cogitavi: etenim ex novis in Anatomia inventis de usu partium, eam aliquantulum explicari potuisse credidi. Non aliud profecto inventum in Medicina, præter unum Sanguinis Circuitum, huic comparandum est; licet itaque in-*

ter

ter ejusdem sæculi felicitates utrumque ponere: hoc verò Sanctorii, *illi quidem* Harvæi *tempore paululum antecessit: quod vehementer doleo; cum si illud scisset, ex mirabili hominis industria, alios quoque usus tanti experimenti nos certè docuisset. Adde his, librum hunc nostris hominibus acceptissimum fuisse; quod satis constat, ex plurimis editionibus ejus, minimùm decem, intra spatium quinquaginta annorum, quo primùm excusus est, præter translationes ex Latina in Vernaculas quasque.*

Obicii *verò nugas, ex malevolentia & livore ortas, libenter omisi, adeoque Authoris responsiones, utpote super-*

va-

vacaneas. Tacuit quidem Harvæus *noster, suæ rei certissimus, altoque silentio, ad viginti annos, innumeros adversarios vehementer despexit, ita se gessisse Sanctorium oportuit; nam utriusque experimenti eadem certitudo est. Nullus sanè dubito, quin multo magis inclaruisset Medicina Statica, nisi nuperis insomniis, tanquam totidem incantamentis, Medici occæcati essent: sed jam fere, ut video, exoleverunt Figmenta: stateram itaque in medium sisto, sanis pensitandam.*

SAN-

SANCTORIUS
AD
LECTOREM.

NOvum atque inauditum est in Medicina, posse quempiam ad exactam perspirationem insensibilis ponderationem pervenire: nec quisquam Philosophorum, nec Medicorum unquam hanc Medicæ facultatis particulam aggredi ausus est: Ego verò primus periculum feci, & (nisi me fallat genius) artem ratione, & triginta annorum experientia ad perfectionem deduxi, quam consultius judicavi, quàm Diexodica describere: primò ad imitationem magni nostri Dictatoris, cujus vestigiis insistere gloriosum semper duxi; deinde id feci quasi necessitate impulsus, quandoquidem ipsa experimenta, quibus quotidie assiduis multorum annorum studiis incumbebam, ita me ad hanc do-

ctri-

ctrinæ formam Aphoriſticam manu quaſi ducebant, ut Aphoriſmos optime inter ſe connexos miro hoc ordine digeſſerim, eo plane modo, quo apes primum mel ex variis floribus delibant, & deinde in apiariis per ædicularum ſuarum favos elaboratum miro ordine diſponunt.

De utilitate autem artis nihil dicam, cum nemini lateat, quantum in medendo ponderis habeat inſenſibilis perſpirationis cognitio: ſolum hoc unum benignum Lectorem admonitum velim, cum ſic ſe ferant res humanæ, ut res novas invidia opprimere potius, quàm ſtudio illas promovere conentur, ſcio multos non ſolum vulgares, ſed etiam ex literatorum cenſu, non veritatis amore ductos, ſed ambitionis œſtro, aut vana contradicendi libidine, aut invidiæ ſtimulo impulſos contra artem hanc novam inſurrecturos, eamque gra-

viter detrectaturos esse, licet ne nomine quidem tenus artem ipsam salutaverint: Verum illis omnibus, si veritatem sectari desiderant, ita satisfaciam, ut veritatem ipsam sinceram ac puram putam non solùm animo & intellectu percipiant, sed oculis etiam, ac ipsis quasi manibus palpent, si modo quæcunque de insensibilis perspirationis ponderatione, deque ejus causis, de tempore, de commodis & incommodis, de excessu & defectu, de aere, cibis & potibus, & aliis sex rebus non naturalibus impedientibus, vel promoventibus perspirationem, & quæcunque alia in hoc libro tradidi, ea ad rigorosa trutinæ examen revocent.

Neque fastuoso supercilio hanc trutinam parvi faciant, vel contra præstantissimam artem inania sciolorum more deblaterent, quippe

eos non alio reſponſo dignos putabo, quam poſtica illa Perſii ſanna, qui Andabatarum more cæcutientes veritatem mordicus peroſi, non ſeſe Eubœos ſolum aut Cordubenſes in percipienda veritate, ſed ineptiſſimos Ariſtarchos in reprehendenda demonſtrant.

NOI REFORMATORI

Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la Fede di Revisione, & Approbatione del P. *F. Ambrosio Lisotti Inquisitore* nel Libro intitolato: *Sanctorii Sanctorii de Statica Medicina Aphorismorum Sectiones Septem, cum Commentario Martini Lister: e Georgii Baglivi*: non v'esser cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Attestato del Segretario Nostro; niente contro Prencipi, & buoni costumi, concedemo Licenza à Gio: Battista Conzati Stampatore, che possi esser stampato, osservando gl' ordini in materia di Stampe, & presentando le solite copie alle Publiche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. 13. Novemb. 1709.

(Carlo Ruzini Cav. Proc. Ref.
(
(Alvise Pisani Cav. Refor.

Agostino Gadaldini Seg.

S. SANCTORIUS

DE

MEDICINA STATICA.

COMMENTARIUS.

I. II.

Nihil frequentius occurrit apud veteres Medicinæ scriptores, quam insensibilis difflatio, ab Hippocratis usque temporibus: is autem corpus totum tam foras, quàm intro perspirabile esse perhibuit: ideo cucurbitam integræ & non concisæ cuti adhibitam, ad spiritum male habentem evocandum interpretari licet. Item ista manantia corpuscula, *quorum mentionem facit C. Celsus, per* invisibilia foramina *fuisse de materia insensibilis perspirationis: Ejus tamen doctrina, & ponderis certitudo ex toto debetur optimè merito* Sanctotio.

Igitur incertum admodum judicium de morbo aliquo is Medicus laturus est, qui nesciverit, quatenus insensibilis perspiratio impedita fuerit, aut excesserit.

In Sanitate itaque amissa ea unica Medelæ ratio est, ut restituatur ex integro insensibilis perspiratio, si quando ea prohibita fuerit: itemque ut, si sensibiles evacuationes vitientur, earum quoque remedia ex pondere æstimentur, non neglecta tamen utriusque qualitate.

DE PONDERATIONE INSENSIBILIS PERSPIRATIONIS.

SECTIO PRIMA.

APHORISMUS I.

SI quanta & qualis oporteat, quotidie fieret additio eorum quæ deficiunt, & ablatio eorum quæ excedunt, sanitas amissa recuperaretur, & præsens semper conservaretur.

I I.

Si Medicus, qui præest aliorum sanitati, sit solum capax additionis & evacuationis sensibilis, & nesciat quanta quotidie illorum sit perspiratio insensibilis, illos decipit, & non medetur.

I I I.

Quamvis illa doctrina proximè oritur ab usu sellæ pensilis, *tamen non ita erit difficile, ex observationibus infrà positis, conjecturam satis promptam facere de insensibilis perspirationis statu, quomodocunque demum ea se habere contigerit.*

I V.

Hinc liquet, insensibilem perspirationem accuratè scire, quam magni nostrorum hominum intersit, præ reliquis omnibus evacuationibus sensibilibus.

V.

Insensibilem perspirationem, ubique corporis ad eundem modum fieri verisimile est; nimirum per excretorios Glandularum ductus; atque hi ipsi illi pori sunt Authoris, aut per majora viscerum foramina, qualia sunt Ductus Hepaticus bili dicatus, Versungianus sive Pancreaticus, & si qui fuerint id genus patentiores. Ita Pulmones quoque suum munus perficiunt; at perpetua illa spirandi necessitate posita, spiritusque expulsi summa humiditate, credibile est, ad multo majus pondus humorem insensibilem respiratione exigi; putà ad quintam circiter partem totius, aut amplius.

V I. V I I.

Ita quartus Aphorismus confirmatur; nam sunt ut quinque ad octo: consideratis tamen considerandis, nimirum quæ in septi-

III.

Ille ſolus, qui ſciret quantum & quando, magis vel minus corpus occultè perſpirat, penetrabit, quantum & quando erit addendum vel auferendum pro ſanitate conſervanda & recuperanda.

IV.

Perſpiratio inſenſibilis ſola ſolet eſſe longè plenior, quam omnes ſenſibiles ſimul unitæ.

V.

Perſpiratio inſenſibilis vel fit pèr poros corporis, quod eſt totum tranſpirabile, & cutem tanquam naſſam circumpoſitam habet; vel fit per reſpirationem per os factam, quæ unica die ad ſelibram circiter aſcendere ſolet; hoc enim indicant guttæ in ſpeculo, ſi ori apponatur.

VI.

Si cibus & potus unius diei ſit ponderis octo librarum, tranſpiratio inſenſibilis aſcendere ſolet ad quinque libras circiter.

mo Aphorismo numerantur; scilicet pro varietate naturæ, regionis, ætatis, morborum, ciborum, & aliarum rerum non naturalium.

VIII.

Atque ea ratio de hac re computum instituendi, ut certissima, ita vel fastidiosissimum quemque nequeat offendere.

IX. X.

Ex aucto præter naturam corporis pondere insensibilem perspirationem retentam esse dicimus. Verùm etiamsi Urina, aut alvus plus solito mota corpus ad suum pondus redigere possunt; neuter tamen modus insensibili perspirationi satisfacit: quippe quod sic perspirat insensibiliter, prius digeri oporteat ductibus suis glandularum excretoriis: ita ut nihil mirum sit, si corpus adversa valetudine affici incipiat, ubi tertia illa Glandularum Viscerumque concoctio vel leviter præterita sit, atque imperfecta.

X I.

Ita natura rerum suarum satagit vel aliqua crisi, vel si obstructæ tandem perspirationi succumbendum sit, acuto periculosoque, aut longiore aliquo morbo orto.

Ubi

V I I.

Quantitas perſpirationis inſenſibilis aliquam varietatem patitur pro varietate naturæ, regionis, temporis, ętatis, morborum, ciborum, & aliarum rerum non naturalium.

V I I I.

Ex corpore mane ponderato ante & poſt excretionem ſenſibilem, quanta fuerit nocturna perſpiratio, & ſenſibilia excrementa facillimè intelligitur.

I X.

Si corporis pondus plus ſolito augeri incipiat ſine majori cibi vèl potus additione, vel ſenſibilium excrementorum retentione, facta eſt adiapneuſtia.

X.

In eadem ſalubritate corpus conſervatur, quando ad idem pondus ſine ulla inſolita evacuatione ſenſibili regreditur: ſin verò ad idem pondus per ſolito plenius lotium, vel ſeceſſum reducitur, incipit à priſtina elongari ſalubritate.

X I.

Si ex Staticis deprehendatur, impeditam eſſe perſpirationem, diebus ſequentibus vel ſuccedet plenior perſpiratio, vel aliqua evacuatio ſenſibilis plenior, vel cachexiæ veſtigium, vel febris.

XII.

Ubi sensibiles evacuationes solito majores sunt, materiam perspirandam arripi necesse est, ut proximè sequenti Aphorismo perhibetur.

XIII.

Etenim ea tantùm, quæ esu potuque sumpserimus, exinanienda sunt. Igitur quicquid superat, sive hac tandem, aut illac effluat, noxium est, imò vel levis error in proportione hujus vel illius evacuationis valetudini non parum obstat.

XIV.

Addo & sputare.

XV.

Insensibili perspiratione benè se habente, res in tuto est; utpote quæ omnium evacuationum, pondere certè, si non virtute, longè præstantissima est.

XVI.

Concoctiones paulatim vitiantur, sive solito plus minùsve conficiant; maximè autem quæ ad insensibilem perspirationem spectant.

XVII.

A defectu insensibilis perspirationis primùm Pulmo laborat; quippe qui clivi alicujus ascensum moliendo potissimum exercetur, & cujus partes tantæ sunt præ reliquis in perspirato exigendo.

Ita

XII.

Non possunt stare simul, multa perspiratio, & multa solitoque major sensibilis evacuatio.

XIII.

Si quis plus justo sensibiliter evacuat, minus justo perspirat.

XIV.

Crassa excernere, mejere vel sudare plus justo; & perspirare minus, malum.

XV.

Si corpus ad idem pondus quotidie revertatur, nulla facta mutatione in perspirabilium evacuatione, non indigebit crisi, sanumque conservabitur.

XVI.

Malæ qualitates introducuntur, dum corpus uno die est unius ponderis, altero alterius.

XVII.

Illud pondus est unicuique salubritatis norma, quo, dum acclivia ascendit, solito leviorem persentit.

XVIII.

Ita senes, arthriticos putà, non semel vidi inedia spontanea & pertinaci necatos: & quamvis morbi vis interdum sic pulchrè minui visa est, tamen Ventriculi concoctio omnino periit. Etenim finita arthritide jam nihil appetere potes fuerunt, & vel protinus extincti, vel hydrope aut tabe brevi consumpti sunt.

XIX.

Medicamentis & pondus & excessus facillimè tollitur; sed istorum malitia, insensibili perspiratione non ex integro restituta, minimè.

XX.

Vigiliæ tempore quod insensibiliter perspiret, hominem infirmat: quod verò à somno avolet, vires dat: quippe illud crudum, hoc concoctum fit. Ratio est, quòd inter dormiendum, placide sensimque concoquant glandulæ; contrà in Vigilia, cùm musculi in perpetua quadam tensione agitationeque sint, perspirabile immaturum vehementer admodum expellunt.

XXI.

Sudor vim quandam affert insensibili perspirationi; ideo crudum expellitur ea festinatione: imò pori in sudore totidem vomitoria existimandi sunt, ob nimiam relaxationem Osculorum Glandularum in cute positorum.

Ita

XVIII.

A copia oriuntur malæ qualitates, ſed non vice verſa.

XIX.

Pondus, nec non copia minuitur, aut evacuatione crudi ſenſibilis, vel inſenſibilis; aut cocti ſenſibilis, vel inſenſibilis, hæc eſt ſalubris; illa tollit copiam, ſed relinquit malam qualitatem.

XX.

Tranſpirationis inſenſibilis duæ ſunt ſpecies: altera fit ſtatim à ſomno, facta concoctione, & poſt hanc augentur vires; altera in vigilia, & hæc elevatur à crudo ſucco, & ob hanc flacceſcunt: fit enim cum majori vel minori violentia, prout major vel minor eſt vigiliæ motus.

XXI.

Perſpiratio, quæ ſalubriter aufert è corpore multum, idque inutile pondus; non eſt quæ cum ſudore fit, ſed ille halitus inviſibilis, qualis hyeme uno die naturali ad quinquaginta uncias, & ultra exhalare poteſt.

XXII.

Ita frigidis sudoribus, ubi vis cordis languet, perspiratio fit visibilis: scilicet ex resolutione ductuum excretoriorum Glandularum.

XXIII.

Ex sudore Ora glandularum patentiora fiunt; scilicet ex crassioris crudæque materiæ perspiratæ vehementi ejectione: atque ita imbecillitas, lassitudinisve sensus oriatur, verisimile est; nimirum & perpetua distentione istarum innumerabilium particularum corporis.

XXIV.

Ratio est, quòd quò concoctior rariorque à Glandulis evolet materia perspirata, eò partes jucundiùs suis officiis funguntur: in quo certe sanitas.

XXV. XXVI.

Dura & crassa excrementa, quæque intestinis insint, intra habitum corporis contineri minus proprie dici possunt; igitur ob eam quoque causam minus molesta sunt, quàm quæ intra circuitum sanguinis, perque Glandulas ferantur.

XXVII.

Verum leviores isti crassioresque cibi, quales sunt caro, & panificia quæque, multo valentiora sunt, quàm vina aut jusculà. Re-

ćte

XXII.

Invisibilis perspiratio fit visibilis, vel quando nutrimentum est nimium, vel quando calor languet, vel ob motum violentum.

XXIII.

Perspiratio insensibilis juncta cum sudore, mala: quia sudor fibrarum vires diminuit: dicitur aliquando bona, quia à majori malo divertit.

XXIV.

Quantò subtilior, & sine madore est invisibilis perspiratio, tantò salubrior.

XXV.

Liquida omnia excrementa sunt graviora; fundum petunt: crassa sunt leviora, & innatant, qualia sunt fæces duræ, crassæ, sputamina, & alia id genus.

XXVI.

Liquida excrementa plus oneris, data magnitudinis paritate, à corpore auferunt, quam dura & consistentia.

XXVII.

Liquida quoque cibaria sunt ponderosiora, & solida leviora: panis, caro, levia; vinum, jusculum, gravia. Tanti

ftè C. Celſus, quò valentior quæque materia eſt, eò minus facile concoquatur; ſed ſi concocta eſt, plus alat.

XXVIII. XXIX. XXX.

Quia viribus convulſis vel minimum pondus oneri eſt: iiſdem verò integris, vel ſoliti ponderis exceſſus haud perſentitur. Igitur niſi debitum pondus viribus adſit, ſumma ſalubritas conſiſtere nequit.

XXXI.

Pondus, quod ſit infra ſalubritatem, haud facile reſtituitur; exceſſus autem ſani ponderis vel abſtinentia vel medicina citò tollitur.

XXXII.

Vide Explicationem Aphoriſmi 24. ſupra. Certe in debita concoctione ſumma ſanitas, atque virium integritas eſt.

Mul-

ponderis est vini cyathus, quanti unus integer panis mole ferè triplo major.

XXVIII.

Illa viventis conditio, dum sentitur corpus onerosum quando non est, pejor est quam illa, dum sentitur quando est.

XXIX.

Corporis viventis pondus est æquivocum: simul enim stare possunt, corpus esse solitò onerosius, & se presentire leviorem: & versa vice, corpus scilicet esse factum solito levius, & se graviorem persentire.

XXX.

Si hæc duo simul conspiraverint, alterum, quod homo se ipso leviorem sentiat; alterum quod revera non sit levior, indicabunt statum saluberrimum.

XXXI.

Corpus, quod acquirit minus pondus latitudinis suæ salubritatis, est pejoris conditionis, quam illud, quod acquirit majus pondus suæ salubritatis.

XXXII.

Dum corpus ob *animi* vel *corporis motum*, redditur minoris ponderis, statim redditur minoris virtutis: quod non contingit, si reddatur minoris ponderis à somno post factam concoctionem.

Si

XXXIII.

Multa abstinentia vires cum pondere minuit.

XXXIV. XXXV.

Horum modorum exempla hæc esse possunt; scilicet ex nimium implentium sumptione: item, quod inter alias causas nimia venere, vel vino se abutentibus contingit; in tertia verò classe sunt morbi quinque, tum acuti, quàm chronici.

Igitur ea conditio, quæ verè morbosa, longe periculosior est.

XXXVI. XXXVII.

Propter magnam salubritatis latitudinem in variis ponderibus.

XXXVIII.

Ex molestia à somno, etiamsi corpus ad idem pondus consuetum redeat; tamen aliquam malitiam subesse, à victu aut infectione putà, suspicari licet.

XXXIII.

Si absque præcedenti violentia pondus fiat minus, & vires cadant, id accidit, quia non remittitur quantum amittitur.

XXXIV.

Tribus modis tantum animal fit debile, vel dum pondus corporis augetur, nulla facta virium resolutione; vel dum resolvantur vires, eodem corporis pondere perseverante; vel dum vires & pondus cadunt.

XXXV.

Lassitudo illa, quæ fit, dum corpus redditur minoris roboris, & minoris ponderis, est aliis periculosior: pondus enim est roboris species.

XXXVI.

Pondus corporis indit nobis robur, vel dum trahimus aliquid deorsum, vel dum utimur vectione, vertigine, vel pulsu.

XXXVII.

Senis robur sçpe à corporis pondere magis, quam à viribus dependet; vetus animal exigui ponderis potest diu vivere, sed non potest esse robustum.

XXXVIII.

Si à somno corpus redeat ad consuetum pondus absque omni sensu molestiæ, bonum; signum enim est perfectæ concoctionis: si verò cum molestia, malum.

Cor-

XXXIX.

Omnes, quibus viscera, ex hereditaria aliqua labe infirmantur, sub hac præparatione censendi sunt. Sedulò itaque caveant externa errata. Ita Phthisicis, Urbium plerarumque nostrarum aer, fere fumo carbonum fossilium metallico inquinatus, noxius est.

XL.

Nimirum, ob præstantiam insensibilis perspirationis; qua obstructa, (maximè si id summo suo tempore contingat; nam inæqualiter id munus perficitur) reliquæ corporis functiones illicò male se habent, tanquam consentientes: imò insensibilis perspiratio nusquam non fit. Igitur si materia perspiranda, quæ pleno gurgite expelli oporteat, ubique subsistat; & ductus excretorios gravari distendique, & habitum corporis præter modum impleri, necesse est.

XLI.

Caput omnium sensuum sedes est: quare si id doleat, omnes functiones, tam quæ ex voluntate pendeant, quàm quæ nobis invitis fiant, qualis insensibilis perspiratio est, conturbari necesse est. Hinc Maniaci, quibus ratio ferè ob vehementem capitis dolorem amissa est, ex frigore etiam hyberno vix patiuntur, etiamsi nudi incedant; quia in perpetua quadam partium cōstrictione natura occupatur, parùmque insensibili perspirationi vacat.

Etiam-

XXXIX.

Corpus ob externa errata non labitur in morbum, nisi antea aliquod viscus habet præparatum: præparatio hæc cognoscitur ex solito majori seu minori pondere, non sine aliqua præcedenti molestia acquisito.

XL.

Natura, dum in perspirandi officio est impedita, incipit statim in multis deficere.

XLI.

Dum caput dolore gravatur, statim corpus incipit minus perspirare, & ponderosius reddi.

XLII.

Etiamsi nobis usus partium, earumque defectus magis innotescant, at id tardius quidem est. Multoque adeo periculosius officia illa læduntur, quàm perspiratio obstructa: etenim huic incipienti facillimè occurritur.

XLIII.

Crisi aliqua nobis omnino opus est vel per sudorem, vel per Urinam, ut morbo futuro caveatur, si insensibilis perspiratio multum diuque obstructa sit.

XLIV.

Hinc discimus, à longa fame parcè admodum cibandum esse; item convalescentibus valdè temperandum esse: itidem iis maxima victus cautio debetur, qui ex septentrione in calidas regiones suscepturi sunt peregrinationes, & propter alimenta insuitata, & propter incredibiles illas exinanitiones materiæ perspiratæ. At quanta vis in fame sit, chylum crudum in venas arripiendi, scire optimè licet ex illo nostro præclaro experimento de chylo colorato in venis lacteis inveniendo: Vide Acta Philosophica Londinensia, *ubi olim editum est.*

XLV.

Ex impactione crudæ materiæ in aliquam Glandulam, nisi ea fluxilis fiat, & perspiret, in scirrhum converti istam glandulam, & tandem in Cancrum metus est; nam

ipsa

XLII.

Prima morborum ſemina tutius cognoſcuntur ex alteratione inſolitæ perſpirationis, quam ex læſis officiis.

XLIII.

Si ex ponderatione videris conſuetum perſpirabile retineri, & ſudorem vel lotium poſt aliquot dies non faceſſere, inde cognoſces retentum prænuntiare futuram putredinem.

XLIV.

Si verò ex ponderatione videris ob cauſam violentam perſpirabile plus ſolita evolaſſe, ſcias in locum perſpirabilium violenter evacuatorum ſtatim confluere cruda, & in meatibus minimis impingi.

XLV.

Quæ impinguuntur, ſi fieri poſſint ſecundùm omnes partes fluxilia, ſeu perſpirabilia, bonum: ſin minus, pars continens prius fit dura, coriique ſpecimen referens, & deinde ſcirrhoſa.

ipſa Organa omnino læduntur à materia in glandulis requieta; utpote, quæ celeriter acredinem quamdam concipit putrefacientem.

XLVI.

Febricula malignitatem avertit: nimirum à cordis motu citatiore materiam perſpirandam attenuari, expellique: ex ejus autem nimia mora, putrefactio ſequitur. Peſtilentes verò quique morbi ſuos inſuper Characteres iſti materiæ corruptæ faciliùs ſuperinducunt: adeoque ſatius eſt, crudam iſtam materiam emoliri febricula, quàm ut reſtitet corrumpenda. Hinc quoque liquet, cur roborantia & peptica quæque fere ſeptica ſint, & è calidiſſima materia.

XLVII.

Quam parcè cautèque dederunt medicamenta in febribus veteres Medici, notiſſimum eſt eorum ſcripta legentibus; contrà quantas in his turbas noſtri homines faciant! horum autem ignorantia an avaritia accuſanda ſit, tute cogita; certè valde periclitatur is, cui perſpiratio inſenſibilis à nimia copia medicamentorum, etiam per ſe bonorum, obſtructa ſit; multo ſanè magis, quàm ſi ſanus quiſque victus aliàs ſalubris crapulam patiatur.

XLVIII.

Claro ſanè documento, quàm inutiles fere ſint vehementes quæque purgationes certe ad morbos præcavendos, cùm corpus, vitiatis viſce-

XLVI.

Si perſpirabile neque à natura, neque à calore febrili reſolveretur, corpus illicò ad malignam febrem pręपararetur.

XLVII.

Febricitantes in pejus ęquè indicunt, ſi à Medico imperito medicamentis importunè exhibitis illorum perſpiratio divertatur, ac ſi ab erratis ęgrotantium.

XLVIII.

Caſſiæ pauxillum non divertit perſpirationem, non lædet vires, ſed ſolum auffert è corpore inutile pondus: aliæ verò medicinæ magis evacuant, & remotiores

visceribus, ad idem pondus tam citò revertatur: & si quod crudum corruptumque uspiam inhæserit post medicamentum exhibitum, ad malignitatem concipiendam multo aptius erit.

XLIX.

Vide num.47. Suprà; in Febribus Vesicantia: ex validis medicamentis dejectiones Vomitusque quòd dolorem excitent: Opium & Sudorifica iterata, quod sitim (omnium malorum gravissimum) accendant, perspirationemque prohibeant.

L.

Glandularum Oscula frigus contrahit, ita perspirandæ materiæ avolationem prohibet: somno autem eadem laxiora patentioraque esse consueverunt. Imò somno opus esse videtur ad perspirationem rite exequendam: etenim ubi perspiratio finita fit, somni quoque necessitas deesse videtur, nec amplius dormimus. Ideo si non cænati præter consuetudinem cubitum imus, vix ea nocte dormimus, quòd jam somni ratio ex magna parte propter diurnam perspirationem cessavit; nimirum à defectu materiæ perspirandæ. Quippe natura inter dormiendum oneris maxime supervacui satagit.

L I.

Ob eandem rationem, quod Glandularum Oscula claudit, scilicet ex constrictione frequenti musculorum: exertis autem & tensis Mus-

partes attingunt, & corpus magis leve efficiunt: cibus tamen & potus subsequens implent evacuatos meatus; inde alvus & vesica exiccantur, & paulò post corpus sæpè ponderosius redditur.

XLIX.

Quilibet corporis dolor sive labor, coacti perspirabilis transitum impedit.

L.

Quodvis frigus minimum quidem, quod noctu dormiendo patimur, impedit perspirationem.

LI.

Una ex frequentioribus causis, quæ tempore æstivo impedit transpirationem, est crebra in lecto corporis agitatio.

Musculis vasa quoque minima angustantur comprimunturque; sanguinisque adeo motus, & perspiratio, quæ ab eo dependet, tardantur: hoc autopsia constat; appello Leevvenhoeckii *observationes: his accedit nova subinde partium agitatarum temperies atque infrigidatio.*

L I I.

Occupatur natura in primis concoctionibus, scilicet Ventriculi & Venarum: divertitur dolore quovis aut animi affectibus aut medicina, ut infrà exponitur: in valetudinariis verò & senibus summa fere imbecillitas est. Igitur senes vix perspirant ad rationem assumptorum: ii quidem benè concoquere dici possunt; at tardè admodum per venas chylum digerunt, & seriùs perspirant; quòd hæ posteriores functiones præcipuam vim cordis requirunt musculorumque: quæ omnia annis labefactantur.

LIII. LIV.

Materia insensibiliter post cibum sumptum perspiranda, jam tum internè potius ad stomachum & intestina fertur; nempe ex stimulatione fotuque quodam cibi; atque ita una ex primariis Concoctionis causis fit. In alvi verò dejectione vomituve idem, at multo vehementius fit; scilicet perspiratio ferè introvertitur, & per intestina stomacumque ex magna parte evocatur, eliminaturque.

Ita

L I I.

Tres ſunt internæ cauſæ prohibitæ perſpirationis, occupatio naturæ, diverſio, & vires imbecilles.

L I I I.

Hinc ex Staticis patet in die medicinæ, & ab aſſumpto cibo, trium horarum ſpatio exiguam fieri perſpirationem: in die medicinæ intenta eſt natura evacuationi ſenſibili; ab aſſumpto cibo primæ concoctioni.

L I V.

In fluxu & vomitu prohibetur perſpiratio, quia divertitur.

L V.

Ita à reliquis omnibus, quibus vires corporis conuellantur: ut ex nimia & intempestiua sanguinis missione, &c.

L V I.

Perspirandi rationem & modum docet; scilicet quod admodum inæqualis sit ejus progressus; nimirum ex ratione concoctionis in tribus præcipuis Officinis corporis, nempe Ventriculo, Venis, & Ductibus Glandularum.

L V I I.

Qui nutritur, id est, qui comedit ad satietatem horis matutinis præter consuetudinem: nam ea in his rebus præcipue consideranda est.

L V I I I. L I X. L X.

Evacuationum rationes hic supputantur; & insensibilis perspirationis Calculus cæteris omnibus simul sumptis duplo major est.

Senex quidam D. Al. D. mihi amicissimus & ex longa consuetudine notissimus, Octoginta & Sex annos agens, admodum sanus, non parce edebat, imò semicoctas & subcrudas carnes valdè appetebat; tamen ex plurimis annis rarissimè nisi semel in septimana, & sæpè ad quatuordecim dies dejecit.

Me-

L V.

Amictus valde onerosi sunt impedimento perspirationi, quia vires debilitant.

L V I.

Non qualibet hora corpus eodem modo perspirat, quia ab assumpto cibo quinque horis libram circiter perspirabilis magna ex parte exhalare solet, à quinta ad duodecimam tres libras circiter, à duodecima ad decimam sextam (quo tempore occasio est alendi, vel medicandi) vix selibram.

L V I I.

Qui nutritur, vel medicamentis evacuatur horis majoris perspirationis, quales sunt ut plurimum matutinæ, maximè læditur, quia à cibo & à medicamento maximè divertitur perspiratio.

L V I I I.

Magis occulta & insensibilis perspiratio nos sublevat, quam omnes sensibiles simul unitæ; à somno enim ante excretionem sensibilium excrementorum quisque sentit leviorem, quia revera factus est levior solito tribus libris circiter.

L I X.

Spatio unius noctis sexdecim unciæ lotii plus minusve; quatuor coctorum excrementorum per alvum quadraginta & ultra per occultam perspirationem, evacuari ut plurimum solent.

LXI.

Medicorum negligentiam socordiamque meritò reprehendit: Etenim, cùm liquidò constet ex sella pensili insensibilem perspirationem esse omnium evacuationem longe præcipuam, de ea considerationes primariæ in omni morbo instituendæ sunt: præclara itaque ejus inventio inter seculi præteriti felicitates numeranda est. Huic autem rei fidem facit ex pasteriore par illud nobile Medicamentorum; nimirum divinum unum ex Cortice Peruviano, *& alterum* Hypochocaana *dictum. Nam simplicia illa & prompta remedia omnigenas febres intermittentes, Dysenteriamque omnino tollunt, tamèn leniter & parce admodum sensibiles ullas evacuationes moliendo, ne suaorem quidem: igitur insensibilem puta perspirationem ex integro restituendo, res suas conficiunt.*

LXII.

De aliis sensibilibus evacuationibus idem dici non potest: quæ si excedant; criticæ existimandæ sunt: utpote ex intemperantia fere cibariorum natæ.

LXIII.

Illud imprimis notandum, jejunium hic poni inter remedia Naturæ inimica.

Illa

L X.

Pluribus unica die naturali per insensibilem perspirationem tantum evacuatur, quantum per alvum quindecim dierum cursu.

L X I.

Ut quid nostratium plurimi in omni ægritudine solùm per alvum, vel per urinam, evacuandum sibi proponunt, & de insensibili perspiratione vix cogitant?

LXII.

Si magis solito noctu perspiraveris, sed sine sudore, atque omni molestia, persuasum te habeas de optima valetudine.

LXIII.

Tunc quam maximè recedimus à morbo quando pervenimus ad medium latitu-

LXIV.

Illa media ratio, nimirum triginta & quinque unciarum perspiratæ materiæ, ad victum præscribendum minuendumque instituitur. Etenim ab ejus excessu nimium corporis pondus, viscerumque defectus tandem oriuntur.

LXV. LXVI.

Illa observatio stateræ ex toto debetur, ideo Authori suo meritissimo adscribenda est. Inde sanè Menstruorũ quoque ratio elucescit, ut quod supervacaneum in sanguine tanto spatio accumuletur, nec digeri possit à media atque ultima concoctione, Viris naturaliter evacuatur Vesica, Fœminis verò per uterum fertur. Atque eadem ferè viris symptomata an-

dinis ponderis salubris, non ob evacuationem sensibilem spontaneam vel à Medico factam vel ob jejunium, sed ob perspirationem insensibilem, quæ fit à somno post optimam coctionem.

LXIV.

Quanta conveniat perspiratio cuilibet, ut conservetur in statu saluberrimo, sic dignosces. Observa manè post aliquam pleniorem cęnam illam majorem perspirationem, quæ in teipso duodecim horarum spatio fieri possit: esto esse quinquaginta uncias: alio mane, sed post jejunium (hac tamen lege, ne in prandio præteritæ dieī excesseris) idem observa; ponamus esse viginti; hoc præcognito, eligas illam cibi & aliarum causarum non-naturalium moderationem, quę te ad medium inter quinquaginta & viginti quotidie ducere poterit; medium erit triginta quinque unciarum; hoc modo sanctissimam & diutissimam, seu centum annorum vitam duces.

L X V.

Corpora quoque virorum sana & moderatissimo victu utentia singulis mensibus fiunt solito ponderosiora, unius scilicet duarumve librarum pondere, & redeunt ad consuetum pondus circa finem mensis, ad instar mulierum; sed facta crisi, per urinam paulò copiosiorem, vel turbidiorem.

antecedunt, quibus fœminæ laborant, menſtrua jamjam paſſuræ.

LXVII. LXVIII.

Aeri cœnoſo adde eundem fumoſum, maximè qui vitietur ex continuo incendio carbonis terreſtris ſulphurei.

Verùm perſpiratam materiam à calore interno duplicato abſumi vana ratio eſt. Etenim ex ſummo cordis muſculorumque vigore fit, ut perſpiratio, non obſtante frigore, in robuſtis promoveatur; ſcilicet vel introrſum ad ſtomachum, & inteſtina, vel extrorſum ad cutem, pulmonemque.

LXIX.

Valetudinem ſæpe convulſam accelerare ſenectutem ipſamque tandem mortem, non ſolùm, quòd vehementer corporis pondus tollat, ſed quòd ejus augmentum ſubinde mutabile efficiat. Igitur ſola diuturna ac ſolita valetudo ex ſtato quodam & perpetuo eodem pondere conſtare videtur.

LXX.

Cùm cruda fuerint addita, facile eſt ſcire; quia vires non reſpondent ponderis augmento.

LXVI.

Ante dictam crisim menstrualem à somno factam, vel gravitas capitis, vel corporis lassitudo persentitur, & deinde paulò copiosiori urina evacuata omnia sedantur.

LXVII.

Causæ externæ, quæ prohibere solent perspirationem, sunt aer frigidus, cænosus, & humidus; natatio in frigida; cibi crassi & viscidi; intermissio exercitii corporis, vel animi; & in robustis nimia abstinentia à coitu.

LXVIII.

Frigus externum prohibet perspirationem in debili, quia ejus calor dissipatur; in robusto vero auget; calor enim ad imum retrahitur, duplicatur, & deinde natura roboratur, quæ deinde retenti perspirabilis pondus è vestigio absumit, & corpus fit & sentitur levius.

LXIX.

Stabilior & diuturnior est sanitas illius corporis, cujus pondus multorum annorum cursu neque augetur, neq; minuitur, quam cujus pondus annuatim variatur.

LXX.

Reditus ad consuetam gravitatem crudorum succorum additamento, est malus: coctorum verò, est saluberrimus.

LXXI.

In senibus, pro ætate valdè sanis, id ferè accidit; neque enim ulla alia mortis, necessariò venturæ, notitia est, quàm in provectiore ætate salubritatis perpetuus quidem casus, sive detrimentum.

LXXII.

Stercoris humani, una vice dejecti, pondus rarò aut nunquam trientem excedit: ita & in reliquis animalibus, (Insectis non exceptis) quorum Stercora, Scybala *dicta, figurata sunt; ea scilicet ad æqualia ferè pondera formari. Hujus autem dispensationis ratio non ita obvia est.*

LXXIII.

Illud verissimum esse experimur: nempe ex subito metu aut mœrore, etiamsi eorum causæ ex toto cessaverit, tamen ex vehementi cordis compressione insensibilis perspiratio diu labefactari potest: valetudinarii certè deinceps, etiam inviti, per multos dies male se habent. Tamen ista tridui mora, qua retentæ materiæ libra supra quotidianum pensum dissipanda est, etiam quandam rationem habet excessus istius insensibilis perspirationis præ aliis omnibus sensibilibus evacuationibus simul sumptis.

LXXIV.

In Oscitationibus Spiritus vehementer, copiosiùs, atque penitùs in pulmonem introducitur, atque eadem vi discutitur; scilicet

ma-

LXXI.

Sanum fieri minoris ponderis ſolito; eadem ſuppoſita vivendi ratione, malum; amiſſum enim quod erat ſalubre, non eſt remiſſum.

LXXII.

Excrementa alvi concocta ſunt multæ molis, ſed exigui ponderis: ſupernatant ob aerem incluſum, & quæ una vice excernuntur, nunquam libræ trientem excedunt.

LXXIII.

Si unica die ob aliquod erratum libra perſpirationis retineatur, natura triduo ſolita eſt illud retentum inſenſibiliter expurgare.

LXXIV.

Tunc natura multum inſenſibiliter evacuat, cùm per oſcitationes & artuum extenſiones retentum perſpirabile excernere conatur.

materia perſpiranda benè onuſtus: imò veriſimile eſt, materiæ in glandulis pulmonum benè coctæ, & avolitioni paratæ copiam ipſius oſcitationis ex magna parte cauſam eſſe.

LXXV.

Quicquid inſenſibiliter perſpiratur, maturum eſt: contrà quod ſenſui patet, ut in ſudore, crudum ab ipſo authore perhibetur. Ita non ſpecie inter ſe differunt crudum & coctum, ſed exitus modo cum utræque ejuſdem materiæ partes ſint.

LXXVI.

Iſte Aphoriſmus falſiſſimus eſt. Nam neque Cimices, Pediculive ſponte uſpiam generantur, aut atomata ſunt, ſed ſuis quique parentibus, ut cætera omnia animalia, originem debent: hi humores quidem, in glandulis cutaneis contentos, ſugere poſſunt: at ſanguinem etiam in victum vehementer cupiunt, trahuntque.

LXXVII.

In Lue quidem Venerea, Scabie, Hydrophobia hoc verum eſſe videtur; utpote quæ ſunt infectiones à contactu, nec aliter contagioſæ. At alii ſunt morbi ex ipſo inſenſibili, maximeque volatili halitu orti, ut Peſtilentia, Variolæ, &c.

LXXVIII.

Quia ex mora in iſtiuſmodi caloribus iſtum humorem cutaneum acredinem contrahere, veriſimile eſt. *Vide infra hujus Sectionis Aph. 99.*

Ex

LXXV.

Perſpirabile habet duas partes levem ſcilicet, & ponderoſam.

LXXVI.

Ponderoſa pars adeò affluit, ut ex ipſa generentur animalia; ut cimices, pediculi, & alia id genus.

LXXVII.

A parte perſpirationis ponderoſiore contagioſæ infectiones una cubantium proveniunt: leve enim evolat; ponderoſum verò adhærens coinquinat.

LXXVIII.

Quibus aliquid perſpirabilis in vehementiſſimis caloribus æſtivis exhalare prohibetur, calor eſt moleſtus: quibus verò

per-

LXXIX.

Ex nimio alimenta viscera quæque maximè distenduntur; atque adeo ex perpetua ista vehementique partium tensione citius labefactantur pereuntque.

LXXX.

Per fibras istas duras intelligi volo vasa corporis minima, *quæ in senescentibus animalibus contrahi atque marcescere solent: unde sanguinis circuitus paulatim minuitur, viresque labefactantur.*

Summum suum incrementum attingere homo dicitur, ad annum ætatis vigesimum quintum: vivere tamen potest ad centum viginti annos & amplius; igitur citò fit adultus præ Silicernio; nempe illud ex ultima partium capacitate atque distentione; hoc verò ex earum, at minimarum primùm casu, ac interitu: neque ea ferè multæ simul & velociter pereunt, nisi morbis atque intemperantia.

Per ultima autem ista pondera intellige infima, ac valde diminuta.

LXXXI.

Quidam ægrotus, nomine Lane de Yarmothe *juvenis supra modum obesus, Variolis correptus est. Forte paulo antequam decubuit ad octo supra ducentas libras se pen-*

de-

perspiratio omni ex parte est libera, calor non est molestus.

LXXIX.

Differt majus pondus à minori æquè salubri, quia majus plus accelerat senectutem. Esto aliquem frui valetudine cum pondere ducentorum pondo æquè ac ducentis quinque: observavimus excessum illorum quinque magis accelerare senectutem.

LXXX.

Caro animata cur vivit & non putrescit ut mortua? quia quotidie renovatur. Cur pueri diutius quam senes vivere possunt? Quia sæpius possunt renovari, incipientes ab infimo totius latitudinis pondere usque ad ultimum: sunt enim plurimorum salubrium ponderum capaces. Senes cur necessariò moriuntur? quia solùm ultimorum ponderum sunt capaces. Sed cur solùm illorum? quia fibræ illorum sunt duræ, & ut tales, non possunt amplius renovari; unde mors.

LXXXI.

Qui ægritudine perniciosa corripiuntur, cur sanantur? quia multorum ponderum salubrium sunt capaces; à corporibus enim ægritudines triginta libras aufe-

runt

dere ex Statera cognovit. Mense vix finito convaluit, atque iterum, animi causa, seipsum ponderabat; & jam ad octoginta minimum libras levior factus est, per quindecim fere dies incredibiliter quidem exspuebat: at multo, certe maximam partem per insensibilem perspirationem amisit.

LXXXII.

De Aphorismis primæ editioni additis illud in primis notandum est; eos fere morbos, eorumque Symptomata respicere; ac si doctrinam de insensibili perspiratione ex praxi confirmaret, ex quo sane maxima nobis Utilitas, & Lumen.

Frequentia autem illa Senum Sputamina quod spectat, fere ex diminuta insensibili pulmonum perspiratione oriuntur; quæ secundum Sanctorium *ad decimam partem totius, ex mea vero æstimatione, an conjectura dicam, ad duplum accedit. Ubi autem pulmones ætate labefactantur, illa insensibilis evacuatio ex bona parte in sensibilem pituitam vertitur.*

At omnis pituita sive sputum concoctionis novę non incapax est, imo etiamsi purulentum esse videatur, tamen haud multum à chylo differt: nempe per sanguinis orbem circumlata, perque pulmonis glandularum ora ejecta. Id quod satis constat ex usu quorũdam phthisicorum sputum suum, in os subinde excreatum, continuò deglutientium: ita enim nonnul-

runt plus minusve, prout corpora magis vel minus repleta sunt, & prout ægritudo magis vel minus calida & longa existit.

Additi ab Auctore.

LXXXII.

Senes ob frequentia sputamina vitam protrahunt: retenta ut incapacia coctionis vel digestionis impediunt perspirationem: unde suffocatio & mors.

nulli, quod testor, mihi noti multos annos miseram vitam traxerunt.

LXXXIII. LXXXIV.

Senibus summa temperantia utendum; & caute admodum vivendum est; quia senectus meritò in morbis numeratur. Cùm multo tamen maxima hominum pars existimet, loca, aut hęc vel illa alimentorum genera esse caussam vitæ longæ, vehementer inquirere solet, ubi habitaverit, quidue ederit, biberitue iste tot annorum rusticus Senex. Verum Providentiæ divinæ præcipue debetur, quod is vixerit, toto vitæ curriculo sibi per omnia similis, imò is duriter vitam sustentauit, sub crasso cælo, victu non quæsito; at rarò ei ulla incommoda acciderunt, vel ex necessitate rei domesticæ, vel quòd à tentationibus remotior fuit; aliter vero se habent urbani, & qui rebus agendis distrahantur.

Isti vero excessus jam numerati in sene maximopere vitandi sunt, quòd aliena atque imbecilli ætate fiant; unique perspirabili promovendo incumbat, si vitam diu prolongare sanus velit.

LXXXV.

Senibus propter cordis musculorumque imbecillitatem secundà & tertia concoctio tardior est; expeditior autem prima. Nam prima ventriculi & intestinorum est, citraque sanguinis Orbem conficitur; cùm autem per-

LXXXIII.

Senectus revera est ęgritudo, sed diu protrahitur, si corpus reddatur perspirabile.

LXXXIV.

Interimunt Senes coitus, corporis actualis frigiditas, potio, plus justo cœnare ut juvenes, plus debito irasci, & exerceri.

LXXXV.

Senes ætatem decrepitam non attingunt ob diminutas expultrices: Hinc dum plus solito bibunt, minus mejunt, & minus solito perspirant. Remedio est, ut ablatio exæquet additioni.

perspiratio in senibus non ita expeditum exitum habeat per cutem pulmonesque, ideo valde inclinatur in Stomachum & Intestina, & concoquens Septicus vapor fit. Imo non raro senes vehementer edaces sunt; at tarde admodum digerunt per ultimas concoctiones.

LXXXVI. LXXXVII.

Quomodo autem isti morbi lethales privatim fiant ex perspiratione insensibili præclusa, longum esset explicare, quod non patitur hujus instituti nostri brevitas. At in uteri præfocatione insensibilis perspiratio interdum tantum non ex toto cessat: extant sane in Historia medica haud pauca fœminarum exempla, quæ ex eo morbo ad duos tresve annos decubuerunt, fere sine alimento, certe adeo tenui sumpto, ut tanquam nullum videretur; tamen vixerunt: imo ex iis aliquæ ad integram valetudinem restitutæ sunt. Id vero fieri non potuit sine incredibili pulsus languore, tarditateque, aut intermissione: atque hæc vita insectorum est, maxime per hyemem; etiam nonnullorum sanguineorum Animalium.

In suffocatione autem ab utero, is non solum per se convellitur, sed non raro & ventriculus gulaque; imo pulmones, simulque reliqua interdum omnia viscera, totaque fœmina. At istud muliebre semen vana imaginatio est, cum istiusmodi res nulla uspiam sit.

Hu-

LXXXVI.

Perſpiratio inſenſibilis non ſolum principum, ſed unius partis infimæ omnino vetita vitam tollit. Principum, dum in cerebro fit apoplexia, in corde palpitatio, in jecore polyæmia, & in uterò præfocatio: Infimæ partis, gangræna.

LXXXVII.

Dum ſuffocantur mulieres, non fit ob uterum comprimentem ſeptum, ſed à frigiditate ſeminis corrupti non indigentis perſpiratione.

LXXXVIII.

Humores quidem, quibus Arthritici vexantur, ita attenuari possunt, ut vel perspiratione ejiciantur, vel certè in massam sanguinis denuò remeent; isti verò calli tophique (scilicet, quædam ferè ossium corruptorum materia) vix ullo remedio, nisi excisione, tolli possunt.

LXXXIX.

Ista stomachi vehemens irritatio non solùm perspirationem omnem ad internas partes inclinat, attrahitque, sed reliqui ferè meatus externi, quales sunt cutanei ductus, pulmonis quoque renumque, ad nixum vomendi adjuvandum, necessariò clauduntur.

XC.

Perpetua cordis, musculorumque constrictio, etiam in decubitu, concoctionem, perspirationemque diminuit: at somnus (scilicet quo tempore eadem relaxantur, suique juris fiunt) perspirationis itinera commode aperit, facultatesque concoctrices mirifice promovet. At vereor, ne istud remedium, nempe ex pertinacia decumbentis, frustra plerisque præscriptum sit.

XCI.

Forte ex summa illa distantia, qua pedes à corde ponuntur; nam multo remotiores, longioresque venæ sunt, quæ ad pedes feruntur, quàm quæ ad caput manusue: igitur vaxime ex usu, certe valetudinariorum, esse vi-

LXXXVIII.

Humores podagricorum, etiam ſi craſſiſſimi ſint, ſolum per modum vaporis reſolvuntur.

LXXXIX.

Vomitus urinam & perſpirationem divertit.

XC.

Corporis in lecto frequens circumvolutio, cum fiat omnium muſculorum motu, enervat, & coctionem & perſpirationem utilem diminuit. Remedio eſt, in eodem ſitu obſtinatè quieſcere.

XCI.

Dum genua actu calida conſervantur, non algent pedes, noctu benè dormiunt, magis perſpirant, & minus mejunt.

videtur, ut sanguis, tanquam media via, scilicet ad genua, denuo incalescat; quo facto rite peragantur functiones corporis.

XCII.

Verisimile est etiam, illud Hypochocaana, *ad dysenteriam & tormina ventris longe omnium efficacissimum remedium, quamvis interdum leniter admodum purget, vomatque, tamen perspirationem obstructam, certe externam, vehementer promoveat: ita plurima medicamenta exigua quantitate antidota sunt; quæ si plenius exhibeantur, stomachum & intestina gravissime irritant; de qua re perpendas velim antiquissimam Mithridati compositionem.*

XCIII.

Ponderis diminutio per inediam vires corporis labefactat, & senectutem, mortemque accelerat: scilicet propter minimorum vasorum flacciditatem, contractionem, amissionem.

XCIV.

Tu velim benè perpendas Fontium medicatorum virtutes ad urinam vehemẽter movendam, & dic mihi quamdiu putabis excessum usumque continuum tantæ potionis tibi salubrem fore; at quod mejis plus, quàm bibis, idque celerrimè ab ista solicitudine vacuus es. Verùm scias duo inde incommoda secutura, scilicet perspirationem interim tolli, & metallicos istos sales in omnibus concoctionum offi-

XCII.

Profluvium alvi tollitur iis quæ perſpirationem augent, ſicuti eſt Balneum.

XCIII.

Sicuti magnes cum multo ferro, & vinum in magno dolio melius conſervatur quam in doliolo: Sic corpora ponderoſiora ſalubria magis robur conſervant, quam cedentia à pondere per inediam.

XCVI.

Qui plus mejunt, quàm bibunt, parum vel nihil perſpirant.

officinis impingi, ægrè admodum amovendos, eliminandósque.

XCV.

Quicquid febrium intermittentium causa sit, id primùm sentitur circa ventriculum atque intestina; mox cum horrore quodam diffunditur per habitum corporis; an propter subitam atque insitatam eruptionem bibis fervide: unde sequitur cordis tantùm non deliquium, & horrores tremorésque in extremis, tanquam à veneno quodam sumpto.

XCVI.

Non evacuatur aqua in abdomine Hydropici; quod ea aqua jam ejecta est è Glandulis vel intra tunicas peritonæi, vel in ipsam abdominis cavitatem: ita frustra expectatur, ut perspiret, cum jam extra organa perspirationis sit.

XCVII.

Ita quidem & laxantur pori sive ora ductuum, & citius quoque humor in glandulis digeritur ad maturam evolationem; in quibus sanè insensibilis perspirationis unica notitia consistit.

XCVIII.

Cùm vehemens illa febrilis intentò se remiserit, ut in deliquiis contingere solet, sudor ex lucta erumpit, & quicquid in summa illa constrictione in glandulis retentum fuerit, & jam concoctum, perspirationique aptum, ex laxatis admodum ductibus ejicitur.

Quòd

XCV.

In Febribus intermittentibus cur perſpiratio inſenſibilis prohibetur? quia humor peccans eſt in ambitu corporis.

XCVI.

In hydrope non reſolvitur aqua abdominis, quia ejus ſiccitas & durities impediunt perſpirationem.

XCVII.

Humores calidi comfluxi in aliquam partem, calidis digerentibus tractantur, ut per inſenſibilem perſpirationem reſolvantur.

XCVIII.

In magis febribus cur lipothymia juvat? quia ſudorem & validam perſpirationem facit.

XCIX.

Quòd hæc acescere apta nata est: Farina vero per se nimium constringit, obturatque; haud aliter quàm fascia quædam duriter circumjecta.

C. CI.

Quis non vidit refrigerandi methodum in variolis esse valde periculosam? quia satis refrigeratur corpus ex ipsa eruptione variolarum; nempe minuitur febris, eruptioque desinit.

CII. CIII.

Balneo naturali, sive Thermis apud nos potius utendum est, ob aeris inclementiam: harum quippe effectus admodum celer ob vaporis subtilitatem, quo incalescant; nempe spiritu quodam sulphureo è pyrita sive metallis ferreis fervidis & tantùm non ignitis orto: ita materia glandulis contenta citò concoquitur, earumque oscula relaxantur, ut ea liberè & insensibiliter effluat.

His adde victum humidum, ut materiæ copia & facilis concoctionis glandulis suppetat. At in solium descendant jejuni, id est, corpore purgato, scilicet primis viis excrementis prorsus vacuis, imò & ventriculo inani.

XCIX.

Punctura nervi, si lacte, farina, vel simili claudatur, ichor retentus ita acris fit, ut moriantur convulsi, nisi oleo aperiatur vulnus.

C.

In tumoribus perspiratio utilis, si fiat humidis, actu & potentia; secus in scirrhum cedunt, tenue resolvendo, & crassum relinquendo.

CI.

Pars corporis ut repleta sanguine, ne, vel alio humore, ut in tumoribus, & in ipsa pleuritide, non est refrigeranda; quia evacuata materia spontè refrigeratur.

CII.

Hypochondriaci, si frequentibus balneis eorum corpora reddantur perspirabilia, & victu humido utantur; sani fiunt.

CIII.

Perspiratio insensibilis facta per fomenta in non purgato corpore, plus attrahit quam resolvit, ut de Simone.

CIV.

Pari ferè ratione qui Febre, verbi causa, per se multum sudet, ei nec sanguis mittendus est, aut purgandus: si quidem solus sudor, ipsi febri solvendæ satis esse videtur.

C V.

Peticulæ fieri videntur ex ipso sanguine integro, in ductus glandularum excretorios extruso corruptoque: idque cum, vel sine febre; ut in Scorbuto, *hoc non raro contigisse vidi; de quo in aliis scriptis meis satis dixi.*

CVI. CVII.

Quod suppurat, ferè incrassat; quod verò perspirationem promovet, attenuat.

Gangræna autem ab Arteriolis minimis incipit; mox majora vasa corripit, & tandem ad cor usque serpit. Igitur ob motum sanguinis in parte affecta penitus obstructũ, non a copia ejus, ut vult Author, id malum oriri videtur.

CVIII.

At hi insensibiles meatus non alii sunt, quàm ductus glandularum excretorii: in quibus ipsi renes sunt, pulmonesque. At id non fit, nisi vitiatis itineribus in corpore male se habente.

CIX. CX.

At iste somnus naturalis esse debet, non Opio acquisitus; quia ab hoc vires non restituuntur, etiamsi sudor ejus virtutem sequatur: profectò Opium res est omnium maxime restringens.

CIV.

Corpora quę insensibiliter multum perspirant, neque purgantur, neque phlebotomantur, ut patet de pueris.

CV.

Peticulæ cur fiunt? quia maligni ichoris perspiratio impeditur.

CVI.

Gangræna iis quæ perspirant, prohibetur: iis quæ suppurant, fit Sphacelus.

CVII.

Pars gangræna affecta cur moritur? quia arteriolæ ob sanguinis copiam non attolluntur. Remedio est evacuatio sensibilis & insensibilis.

CVIII.

Crassissimi humores in robustis per angustissimas vias tranant, ut patet de pinguedine per urinam, de mulsa injecta in pectus vulneratum: ergo per insensibiles meatus.

CIX.

Per difflationem evacuatur materia utilis & inutilis: si verò post somnum acquirantur vires, plurimum inutilis.

C X.

Difflatio, quæ effugit sensum, est na-

Est etiam modus in difflatione sedulò notandus, ne utile cum inutili avolet: rectè itaque docemur ejus indiciumus, scilicet ad vires conservandas restituendasque. Cave itaque si moderationem excedas in sudorificis exhibendis.

CXI.

Id fit summa totius corporis contractione ex consensu partium, motuque adeo sanguinis tardato.

CXII.

Per Natationem indicat Mare, aut flumina; quæ eo tempore fere tepescunt per æstatem; cùm mane multo frigidior sit eorum aqua; scilicet calore vespertino concepto ex aere atmospharico etiam intra aquam depresso commistoque.

CXIII.

A perspiratione prohibita omnes ductus glandularum excretorii, ex copia humoris retenti, distenduntur; unde gravitatis cujusdam & doloris sensus oritur.

CXIV.

Ex nimio defectu chyli in summe rigida inedia vasa minima labefactantur, flaccida fiunt, & tandem arescere apta sunt; nam ea, ut reliquum corpus, ex sola eaque quotidiana plenitudine distendi, id est, nutriri solent. Igitur perspiratio diu obstructa non tutò inedia pertinaci tollitur, & propter detrimentum viscerum, & quòd tota illa ma-

teria

turalis, & indicat robur, è contra verò ſudor.

CXI.

Si quod corporis pars hieme valdè frigeſcat, ita totum corpus conſentit, ut coctio & totius perſpiratio minor fiat.

CXII.

Natatio veſperi tutior: manè ab aqua frigidiore meatus clauduntur, unde febris periculum.

CXIII.

In æſtate ſi corpus jaceat detectum, prohibetur perſpiratio: Unde capitis gravitas, & corporis confractio.

CXIV.

Dum quinque, vel ſex dierum curſu, corporis pondus augetur, non ſtatim, ſed paulatim eſt tollendum: inedia enim ſummè rigida lædit ventriculum, cerebrum, cor; mox totum corpus.

teria supervacua perspiranda (etiamsi plurium dierum fuerit accumulatio) in ductibus fere excretoriis, (qui mera itinera non sunt, sed etiam receptacula) atque adeo extra venas continetur.

CXV.

Febres ex gravi fere pondere prohibitæ perspirationis nascuntur. Igitur verisimile est, earum fomitem in glandularum viscerumque ductibus nidulari.

CXVI.

Etenim ex isto frigore primùm ductus glandularum ex toto clauduntur: mox ad vasa minima idem malum transfertur, eaque coangustantur, tandem majora patiuntur, quod excipit mors.

CXVII.

Tamen post balnea Unctiones adhibuerunt Veteres, ex oleo simplici vel medicato: rectè id quidem; scilicet ne nimiùm perspirent oscula glandularum præter modum ex calida aperta. At hæc integræ cuti & non ulceratæ super injiciebantur. Major tamen cautio adhibenda est in sevo aut adipe usurpando, quàm in oleo aut cera.

CXVIII.

Quotidiana reliquis febribus intermittentibus periculosior est, quòd in ea corporis integritas omnium minima est, & ad continuam propius accedit. Pituita autem prohibitæ perspirationis indicium est, quod illa mate-

CXV.

In Autumno augetur corporis pondus; quod si excedat salubrem latitudinem, fiunt tertianæ, seu aliæ putridæ.

CXVI.

Extrema frigida in acuta febre, nisi incalescant, lethalia, ob adiapneustiam.

CXVII.

Nihil magis nocet ulceribus malignis, quam quæ prohibent perspiratum, ut adeps, oleum, & cera.

CXVIII.

Quotidiana sola ex intermittentibus non caret periculo, pituita enim in prohibendo perspirationem primum locum tenet.

materia, quæ foràs insensibiliter ferenda esset, jam molestè expurgatur, sub speciem pituitæ cujusdam viscidæ.

CXIX.

Est quidam consensus in Universa cute; at hic privatim ob interceptionem perspirabilis in cervice pericranium patitur; utpote proxime continuum suum & remotius membrum à corde. Vide suprà hujus Sectionis Aph. 91.

CXX.

Respirationem à perspiratione malè distinguit; nam utriusque idem effectus, atque eadem causa est. At ventilationi certè pulmonum, aer temperatus imprimis necessarius esse videtur; qui si tenuior ac siccior sit, quàm par est, humorem insensibiliter in pulmonem ejectum haud ita prompte in se recipit, cumque eo miscetur: sin is crassior, & humidior intret, jam suum pondus habet.

CXXI.

Tremenda quidem est ista vehemens & intempestiva refrigeratio, quam nostri homines Variolatis maxime, aliisque nonnullis febribus acutis, tanta diligentia procurare student, contra fidem notissimam hujus Aphorismi.

CXXII.

Græci Romanique Unctiones, ut suprà dictum est, à Balneo adhibuerunt, ad insensibilem perspirationem cohibendam; ne scilicet nimia evolatio eos enervaret. At tu mitte

CXIV.

Conſtipata perſpiratione in cervice ſtupeſcit ſenſus pericranii ; ut depaſtio ambulantis ſub vento & pluvia.

C X X.

Nihil magis putredinem tollit quam larga ventilatio ; non ſolum per inſpiratum, ſed etiam per meatus inſenſibiles facta.

C X X I.

Refrigerationes in morbis acutis indicant mortem , ut in Hermocrate ; adimunt enim peſpirationem.

C X X I I.

Poſt balneum, oleo meatus cutis condenſantur, hoc fine, ne humiditas alimentalis attracta reſolvatur, ergo oleum claudet in periculis, & non aperiet poros.

Ea

te Attractionem, cogita solum cordis pulsum, & in nutritione & in perspiratione.

CXXIII.

Sunt qui eam victus rationem forte fortuna, & parum cogitantes consequuntur, quæ eos tanquam invitos ad ultimum senium perducat. Vide suprà hujus Sectionis Aph. 83. 84.

CXXIV. CXXV.

Ad eundem modum perficitur dissipatio per glandulas, in quacunque corporis parte ea fiat. At pulmo non magis perspirationis Organum est, quam Vesica Urinæ: Etenim Utraque mera tantùm receptacula sunt: nempe ille aeris, hæc Urinæ.

Vesicæ autem evacuatio est actio voluntaria, & relaxantur musculi Sphincteris, ut emittatur Urina. Pulmonis verò actio reciproca est, ut iste profundus puteus materiæ perspiratæ exantletur: aer itaque primùm intromittendus est, quòd fit ampliando cavitatem; scilicet relaxando musculos circum circa thoracem dispositos, etiam ipso diaphragmate depresso; eorundem verò levi constrictione fit expiratio; nempe ipso aere accumulato compressoque, sua vi elastica expirandi actionem mirificè adjuvante.

CXXVI. CXXVII.

Pestilentia correptorum tactu nos non infici vult author: at Ulcera à pestilentia orta videntur esse admodum venenata? imo ipsam inspirationem non aliud esse præter tactum

quen-

CXXIII.

Ea tamen victus ratio, quam quotidie minus perpendimus, pellit nos ad ſenium Philippi.

CXXIV.

Diaphragma contrahendo ſe ad ſuum principium dilatat thoracem; dilatando fit inſpiratio; ſe laxando conſtringit, & conſtringendo fit expiratio.

CXXV.

Sphincter verò contrahendo ſe ad ſuum principium conſtringit veſicam, & urinam continet; Se laxando dilatat, & eam reddit.

De Peſte.

CXXVI.

Res peſte infectę inficiunt quouſque durant proximæ & remotæ cauſæ: unica tamen deficiente ceſſat virus ad inſtar motus horologii, dum rotarum unico irrito dente quieſcit.

Peſte

quendam; cùm cavitates pulmonum æquè extra habitum corporis sunt, ac ipsa puta manuum cutis. Igitur mihi certè verisimile est, aerem à pestilentia capto infectum, contaminatumque, pituita & victu simul in stomachum deglutiri, chyloque mox commistum in sanguinem transferri: tandem irrequieto sanguinis cursu in glandulas pelli: ubi propter morulam, quòd jam extra pulsum cordis sit, eas inflammari: atque in dira ista Ulcera, ab Authore commemorata, corrumpi.

CXXVIII.

Quemadmodum Carbunculi Bubonesque, secundum vires ægroti, sola pestilentiæ salutifera; ita Papulæ nigræ, *quæ nostratibus rectè* Tokens *appellantur, certa mortis indicia sunt. Verum hic perinde ut in Variolis insensibilis perspiratio si forte nobis aliquo medicamento comparanda esset, vix sufficeret ad salutem ob morbi summam malignitatem, quæ sua quoque remedia desiderat.*

CXXIX.

Igitur Pestilentia Europæ morbus indigena non est; item quòd ex toto desinit apud nos; neque unquam per se reviviscit, nisi afferatur ab Asiaticis.

CXXX.

Atque ista computatio valde prope convenit cum rationibus ex Pestilentia mortuorum Londini editis 1665. forte major ejus sævitia est in calidioribus, qualis Italia, regionibus.

Macu-

CXXVII.

Peste non tactu, sed inspiratu aeris pe-
tiferi, vel halitu supellectilium inficimur.
Sic fit: Spiritus vitalis ex aere inficitur, ab
nfecto spiritu congelatur sanguis, qui ex-
ra pulsus, carbones, nigras papulas, &
bubones efficit; si manet intus, mortem;
i totus pellitur ad extra, evadimus.

CXXVIII.

Si ad carbones & bubones tota pestis
pellatur, bonum: Si minus, lethale.

CXXIX.

Non sponte inficimur peste, sed fertur
ab aliis. Patet experimento Monialium.

CXXX.

Non omnes, sed tertia hominum pars
circiter, peste moriuntur. Patet experi-
mento Vespilionum.

Qui

CXXXI.

Maculas quasdam nigras in Scorbuto funestas, etiam citra febrem, aut infectionem sæpe vidi; atque ex his potius fuisse, quas Diemerbroekius se in puero in platea ludente Ultrajecti *observasse dicit, quam ad pestilentiam pertinuisse, verisimile est.*

CXXXII. CXXXIII.

Nescio quomodo Bubones & Carbunculi à Papulis nigris differant· Has *autem à colore & quòd profunde penetrent ad ipsa usque ossa, latiusque inficiant, ex ipsis vasis sanguineis exulceratis, Sphacelatisque fieri, conjicio*: illos *verò Glandulas tantùm occupare, adeoque minus perniciosos esse; quod in has fere materia extra circulum sanguinis protrusa, corruptaque sit.*

CXXXIV.

Sanorum separatio ab infectis valde utilis est; itidem ut ex infectis pauci admodum seorsim & libenter unà habitent. At quomodo supellectilium ustio ad pestilentiam propagandam conferat, non video. Cum antiqui certe ignem optimam lustrationem & aeris insalubris purgamentum singulare semper experti sint.

CXXXV.

Valetudinarii, in quibus sunt pulmones infirmi, opportuniores infectioni sunt; quòd venenum habitum corporis faciliùs penetrat, & tardius inde expellitur. At vereor, ne sit

ve-

CXXXI.

Qui putant nigrorem papularum & ırbonum indicare aduſtionem, errant: epè enim Senes intus & extra frigidi cira febrem inter biduum cum eodem ni- tore à Thrombo profecto decedunt.

CXXXII.

Si paucus ſanguis ob corruptum ſpiri- um vitalem fit thrombus, hic ſi totus :xpurgetur per bubones & carbones, ſa- ıantur; ſi non totus, moriuntur, ut in ıigris papulis.

CXXXIII.

Hinc quibus anthraces & bubones ape- riuntur: ſi interna infectio tota exeat, ſanantur: ſi minus, moriuntur.

CXXXIV.

Modus frænandi peſtes duplex; ut ſani ſeparentur, & infecti ſe pandant: modus ut ſe pandant, duplex; ut ad loca illis inviſa non mittantur; & illorum ſuppel- lex non uratur.

CXXXV.

Peſte inficiuntur facilè rarum habentes pulmonem; è contra qui denſum. Rarum habent; ſi facto maximo inſpiratu unicus pulſus ictus fiat quietior.

Peſtis

verum homines in inspirato aere tantùm infici.

CXXXVI.

Scilicet propter cœli & tempestatum mutationes: ideo cùm pestilentia, ut suprà diximus nobis non sit indigena morbus, etiamsi innumeri homines restent inficiendi, tamen sole in brumam inclinante ferè extinguitur.

CXXXVII.

Quantum spatium per aerem vi venti feratur Pestilentia, non certò definitur: illud verissimum est, vestimenta ad ducenta milliaria Londino tempore pestilentiæ, missa, totam familiam infecisse, ut medio præterito seculo contigit D. Belensam, VVestmorlandiæ.

CXXXVIII. CXXXIX.

Hoc sanè prudens & vetustissimum remedium est; nempe eo tempore, peregrinari, navigare.

Optimam sane Medicis excusationem! si quos ægrotos sibi commissos habeant. Veruntamen nullus dubito, quin specifica quoque remedia ad hoc terribile malum in rerum natura dentur, seculis venturis invenienda.

CXL.

Hujus aphorismi istum Articulum, quo omnia remedia interna explodantur, minime approbo; quòd aliquot jam cognita sint, &

CXXXVI.

Peſtis non eſt ut ignis, qui augeſcente pabulo creſcit: ipſa verò eodem modo pabulo ſe habente decreſcit.

CXXXVII.

Radii peſtis vento loco dimoventur a corporis lucidi nulla vi.

CXXXVII.

Qui aliud remedium pro vitanda peſte inſtituunt, quam fugam, vel ſunt homines ignorantes, vel volunt æruſcare.

CXXXIX.

Hinc nobilium ferè nemo cum remediis, plebei verò ſine iis plures ſanantur.

CXL.

Cur diu durat peſtis?

Quia dum ſævit, purgant res infectas, quas purgando fures clam diſſeminant, poſt finitam peſtem non inficiunt; ſecus peſtis eſſet perpetua.

Quia infecti, dum vi mittuntur extra urbem, alii non ſe pandunt; unde infectio creſcit.

Quia

& aliæ posse inveniri, huic malo utut tremendo valde accommodata, spes est: maxime, cùm aliis Febribus, etiam malignis, curandi methodus, non sine successu instituta sit.

DE
AERE, ET AQUIS.
SECTIO SECUNDA.

I.

FRigus sive aquæ, sive aeris Glandularum Oscula constringit, ita perspirationem cohibet: in robustis verò, ubi major resistentia & nixus est, ex quibus calor continuò incenditur, materia perspiranda subtilior fit & vehementius foràs ejicitur: contrà in debilibus, pondus ex suppressa perspiratione augetur, viresque labefactantur.

Nescio

Quia non prohibent populi cursum ad templa. Sub dio sacra essent exercenda.

Quia eligunt chirurgos exteros, quibus, quo major pestis, eo gratior.

Quia ab infectis non separant sanos in aliam domum.

Quia utuntur remedio interno pro peste, cum nullum detur, quod non noceat.

Quia permittunt mercatum pullorum, quos tangunt infecti, dein sani eosdem tangentes inficiuntur.

DE
AERE; ET AQUIS.

SECTIO SECUNDA.

APHORISMUS I.

AER frigidus, & lavacra frigida, corpora robusta calefaciunt, eaque, auferendo superfluum, reddunt leviora; debilia refrigerant, eaque, vincendo calorem, ponderosiora efficiunt.

I I.

Nescio an non Thermarum quoque aquæ intus modicè sumptæ, possint etiam remedio esse obstructæ perspirationi, magno emolumento visceribus ideo infirmatis?

Eadem sunt Peregrinationum commoda, nobis certè Anglis, in cælum calidius sicciusque.

I I I.

Calidus subtilisque quidem aer Glandularum ora aperit, perspirationemque evocat: frigidus autem humidusque eadem obstruit, clauditque. At ut aer externus in profundum corporis per arterias penetret, haud credibile est: ita nec pondus per se vel minuere vel adjicere libenter concedimus.

Sanguinis in orbem motus Authori incognitus fuit: ideo ex antiquorum doctrina credidit ipsas arterias aeri suscipiendo vehendoque privatim destinatas fuisse, ipsamque pulmonum substantiam eam admittere. At, ut arbitror, aer non alio itinere intra sanguinis circuitum transfertur, quam quo chylus, quo ferè miscetur, & extra pellitur per solos viscerum Glandularum ductus.

I V.

Aeris pondus, ejusque Elater non utique Antiquis incognita fuerunt, ut aliis scriptis ostendimus; at hic ejus tantum humiditas notatur; scilicet; quatenus repletur aqueis particulis. Nam quò magis iis abundet,

ponde-

I I.

Aer calidus, & lavacra actu calida, nisi obstent cruda, juvant quoque perspirationem, refrigerant interna viscera, & corpora efficiunt leviora.

I I I.

Aer externus per arterias in profundum corporis penetrans, potest reddere corpus levius & gravius: levius, si tenuis & calidus: gravius, si crassus & humidus sit.

I V.

Quanta sit aeris ponderositas, colligitur primò ex majori vel minori gravitate aluminis fæcum prius exiccati in sole, & deinde aeri nocturno expositi. Secundò ex eo quia sentiamus majus frigus, quam quod

ponderosiorque sit, eò frigidior est; ita quidem Author existimat; illud certè verissimum est; in aere sic constituto scilicet gravi humidoque multo difficilior spiritus, emissionique perspiratæ materiæ is magis resistit.

V.

Aqua ponderosa insalubris est; an non omnes aquæ metallis infectæ quamvis simplici ponderosiores sunt? at dices, sales & metalla quoque medicamenta esse; atque ita ad salutem, si rectè adhibeantur, plurimum posse conferre.

V I.

Id intelligi debet de locis palustribus atque uliginosis; ubi scilicet aer tanquam aqua, aqua autem cœnosa est: ibi ferè febres intermittentes indigenæ sunt: ex quibus, si diutius corpora affligent, cachexia, hydropsque; nimirum propter materiam perspirandam crassescentem, ductibusque viscerum glandularumque retentam, inque ichorem quendam acrem putrescentem.

V I I.

Salubre frigus constringendo densat & musculorum fibras & glandularum meatus, ita firmitatem quidem & vires corpori dat interim verò, etiamsi perspiratio non tam copiosa sit, tamen ob istam morulam in visceribus invigoratis, & benè concocta, & admodum

observetur in instrumento temperamentorum: aeris enim humiditas seu ponderositas nobis est lima frigiditatis. Tertiò ex majori vel minori incurvatione tabulæ subtilissimæ, præcipuè ex piro. Quartò ex contractione chordarum testudinum, vel ex cannabe.

V.

Quanta sit aquę ponderositas, facile intelligitur, si grave perpenditur in aqua; illa enim est levior, & per consequens salubrior, in qua grave magis gravitat: illa verò, in qua minus, est ponderosior, & insalubrior.

VI.

Aqua gravior, & aer cænosior & ponderosior, convertunt invisibilem perspirationem in ichorem; qui retentus, & deinde non resolutus, magna ex parte in Cachexiam facessere solet.

VII.

In aere frigido salubri prohibetur quoque perspiratio; densantur meatus, sed roborantur fibræ, & perspirabilis retenti pondus nec lædit, nec sentitur.

modum insensibiliter materia ejicitur.

VIII.

Propter crassitiem & humiditatem aeris inspirati, pulmonum perspiratio à ductibus suarum glandularum parum aufert, evaporatque; cæteri quoque meatus cutanei, etiamsi relaxati, tamen ob cruditatem istius materiæ implentur, pondereque supervacanei cujusdam Oneris corpus aggravant.

IX.

I. e. nisi exeat per Urinam, aut alias.

X.

Improvisa frigiditate valetudinarii non raro graviter plectuntur; ob organa quædam perspirationi dicata valdè imbecillia, tenuemque corporis habitum, ut ponderi supervacaneo ferendo non sufficiant, quin aliqua sensibilis humorum eruptio vel statim hominem opprimat, vel parti minus sanæ impactidiu excrucient; frigore autem sensim superveniente etiam partes, si quæ sint naturaliter & ex traduce malè constitutæ, minime læduntur.

XI.

Pondus duarum librarum supervacaneū, à frigore calori subitò superveniente: etiamsi ob voluptatem refrigerationis, non statim sen-

VIII.

In cænoſo prohibetur perſpiratio, meatus implentur, ſed non denſantur, fibræ laxantur, non roborantur, & pondus perſpirabilis retenti lædit, & ſentitur.

I X.

Si aeri æſtivo frigus ſuperveniat, illa die, ſuppoſita eadem bibendi libertate, tertiam partem circiter perſpirationis exire prohibet, quę niſi fiat ſenſibilis, facilè ad putredinem vel ad cachexiam diſponit.

X.

Prohibita perſpiratio facta ab improviſa frigiditate, magis nocet debilibus, quam à ſenſim prohibita.

X I.

Ob aerem frigidum ſupervenientem caloti, veſtibus denudatus, minus duabus libris circiter diei curſu perſpirare ſolet,

 nul-

ſentitur, tamen ægrè & non niſi longo tempore certè debilibus diſſipatur.

X II.

Ex conſtrictione vires confirmantur, idque etiam frigoris exceſſus tutius efficit; cave itaque ne ab aliquo exercitio vehementi vires reſolvantur ex lenocinio auræ frigidiuſculæ.

XIII.

In Phreneticis, aliàs maximè imbecillibus, tanta meatum conſtrictio eſt, ut vel intenſum frigus iis nudis minimè noceat; an non quidam etiam ſtupor, ex corruptela acrium quorundam humorum, glandulis viſceribuſque præter naturam impactorum, in partibus ſenſui dicatis interdum oriatur? certè hi ob ſummam iſtam & perpetuam tenſionem Nervorũ, vires ad admirationem exerere poſſunt.

XIV.

Ita & frigidæ potio propter eandem rationem.

X V.

In his meritò numerandi ſunt veſtibus preter conſuetudinẽ & anni tempus leves tenueſque; item Spiritus Vini *dictus, ſive is ſimplex, aut medicatus ſumatur; pepticorum valentiſſimorum uſus* quotidianus, *quales ſunt ſales plurium generum, è chalybe aut ferro putà; item fontes medicati ſive calidi ſive frigidi*

nulla ab ipso animadversa molestia.

XII.

Aura jucunda & frigidiuscula corporibus excalefactis magis nocet, quam aeris vel aquæ frigus in excessu: illa enim non reddit corpus levius, sed obstruit & laxat: hoc obstruit & roborat, & inde minus ponderosa corpora fiunt.

XIII.

Malæ aeris & aquæ conditiones, quando ad malignam putredinem disponunt, eorum pondus magna ex parte non animadvertitur; quasi quod ab eorum corruptela nervi fortiores fiant, perinde ac in phreneticis.

XIV.

Natatio in frigida post exercitium violentum est jucundissima, sed mortifera: motibus enim oppositis nihil perniciosius.

X V.

Quod proditoriè disponit viscera ad malum, sæpè nec grave, nec injucundum videtur.

gidi sint: Fumus Tabaci ejusque pulvis medicatus, ob insignem proditoriam vim; Opium, &c.

XVI.

Ad hanc quoque rationem, sed vehementiùs effectus suos edunt Odores quique jucundissimi; scilicet tantam voluptatem debilibus viris fœminisque præcipuè afferunt, ut in deliquia ex iis oblatis protinus incidant; nimirum Cordis Systole ex toto resoluta vi medicamenti.

XVII.

Quia perspiratione impedita, materia supervacua in caput fere ex decubitu transfertur; vel quòd è glandularum majoribus ad os ductibus copiosiùs possit eliminari; vel quòd id auræ isti frigidiusculæ magis expositum fuerit, ut infrà perhibet Author Aph. 21.

XVIII.

Audi C. Celsum de hac re. „ Ergo cùm „ quis mutare aliquid volet, paulatim debe- „ bit assuescere.

XIX.

Debiles quia fere frigore invigorantur; robusti autem etiam æstate satis virium habent, vel perspirabile retentum quovis ejiciendi.

Hi

XVI.

Aura jucunda & Auſtrina cum exercitio violento, ſæpe mortifera: ab aura enim adiapneuſtia, ab exercitio acrimonia.

XVII.

Qui quęrunt à cœna aurem frigidiuſculam magis quam par ſit, perſpirabile parlam magis quam par ſit, perſpirabile partis veſte non indutæ exire prohibetur: noctè verò vel die poſtero plurimi ſolent pati dolorem capitis gravativum.

XVIII.

Si corpora derepentè trancferantur ab aere calido in frigidum, læduntur; quia redduntur majoris ponderis, quàm par ſit; à frigido in calidum læduntur, quia fiunt minoris roboris.

XIX.

Debiles magis hyeme, robuſti æſtate, perſpirabile retentum in urinam convertunt.

XX. XXI.

Hi duo Aphorismi easdem rationes habent cum superiore, decimo sc. Septimo.

XXII. XXIII.

Aer siccior, quòd tenuior, salubrior est, quia aptior est in se recipere, & tanquam evocare, quicquid perspirare idoneum sit: imò internus aer sanguini cum chylo mistus: cùm ambientis particeps sit, ideo majorem vim exerit in materia concoquenda, ductibusque evacuandis, ob liberiorem itaque perspirationem in aere admodum rarefacto, qualis est aer æstivus, minoris ad tres libras circiter ponderis sumus, quàm hyeme.

XXIV. XXV. XXVI.

Æstate lassitudo sentitur, si quando plus forte corpus exhalaverit, quàm par est. At Spiritus quosdam ab ista exhalatione materię supervacuæ distinctos dissipari, fabulæ sunt; calorificę quidem in sanguine particulę aereę arctiùs inter se cogi, atque adeo vehementius accendi posse, plurimumque ęstate resolvi, discutique, unde virium labefactatio sequatur, verisimile est.

Igitur & supervacui & necessarii perspirabilis aliquid à tanta accensione evolet, tum propter meatuum laxitatem, cum propter con-

co-

XX.

Ventilabrum prohibet perſpirationem; reddit caput ponderoſius & calidius.

XXI.

Ventus ut cute frigidior ſemper obſtruit, & ſemper lædit, ſed magis caput, quia magis exponitur.

XXII.

Ex anni tempeſtatibus in univerſum, ſiccitates aſſiduis imbribus ſalubriores: reddunt enim corpora leviora.

XXIII.

Æſtate corpora temperata ſunt minoris ponderis, quam hyeme, tribus libris circiter.

XXIV.

Æſtate laſſitudo ſentitur; non quia corpus ſit majoris ponderis, ſed quia ſit minoris roboris.

XXV.

In aere calido corpus eſt minoris roboris, tum quia cum perſpiratione exhalat aliquid bonorum ſpirituum; tum quia calor non eſt concentratus.

XXVI.

Per totam cutim digeritur ſemper aliquid à calido, quod ſecum etiam aliquid interni probi humores aufert.

coctionem perſpirabilis præmaturam præcipitemque, credibile eſt.

XVII.

Æſtate calore vexamur propter copiam expanſionemque vehementem vere ſulphurearum particularum ſanguini miſtarum, cutemque adeo ſuo exitu infeſtant: recte itaque Author perhibet perſpirabile eſſe de ſua natura calidum.

At quæritur, cur quælibet corporis pars eſt aere æſtivo calidior? reſpondeo. Calor inſitus noſter tantus eſt, quantus ex traduce: Etenim in Embryone primùm accenditur; continuus autem fomes huic accedit ex aere victu permiſto; ipſi aeri particulæ quædam vere ſulphureæ præcipue ex vulcanis, id eſt, Pyritis naturaliter accenſis: hæ corpore calefacto receptæ, cordis perpetua compreſſione rotationeque in anguſtiſſimis vaſis, fervorem illum concipiunt, quo eædem, late & tenuiter admodum in aere diffuſæ, carent.

XXVIII.

Iſtas particulas ſulphureas, ut ut per ſummum æſtum accenſas, ſomnus vel inſenſibiliter, vel per ſudorem abunde diſſipat, ne iis magnopere infeſtemur.

XXIX.

Nihil mirum itaque, cùm frigus eo tempore ſummæ evacuationis calori ſupervenerit, ſi tanta ſit menſura perſpirabilis prohibiti, quanta libra eſt.

In

XXVII.

Æſtate calore vexamur, non primò & per ſe propter aeris caliditatem; quælibet enim corporis pars eſt aere æſtivo calidior; ſed quia in aere æſtivo non eſt tanta frigiditas, ut naturalis calor ſufficienter concentretur: quo fit, ut ita diffuſus minus poſſit perſpirabile ſua natura calidum inſenſibiliter excernere; quod retentum redditur acre, & eſt in cauſa, ut magno vexemur calore.

XXVIII.

Dum corpora in ſomno æſtu ob ſomnum nocturnum vel diurnum abunde perſpirant vel ſudant, redduntur leviora, & nullo illa die vexantur calore.

XXIX.

Æſtivo calori ſuperveniente frigore, eodem die libra circiter excrementorum inſenſibilium magna ex parte difflari prohibetur.

Si

XXX.

In mitiore æstate, veri similiori, sudores excitantur ad pondus diminuendum: nam sudores criticè adjuvant perspirationem: pondus autem æstivum tribus libris minus est hyemali. Vide suprà hujus Sectionis Aph. 23.

XXXI.

Lassitudo, quæ aucto calore oritur, desinit, cùm ad justam diminutionem ponderis perspirabilis perveniatur; etiamsi idem caloris excessus istud urgere debuisse videatur.

XXXII.

Debitum pondus corpori non est oneri: at in debito majore eadem virtus fatiscit.

XXXIII.

Id est, vel Laconico vel Balneo; idem quoque dici potest de omni corporis evacuatione sensibili; quæ nisi commodè instituantur, & ob magnum beneficium, per se nocent.

XXXIV.

Corpora robusta hyeme noctu optimè dormiunt, magisque incalescunt ob corpora sua tunc temporis stratis benè contecta: æstate verò ob eximias suas vires perspirationem etiam inter diu vehementer exigunt: contrà eadem corpora æstate nocte ægrè stragulas ferunt, & ideo autem ex perspirabili impedita magis infestantur.

Adia-

XXX.

Si æſtas fiat ſimilis veri, ut corpora reducantur ad pondus æſtati debitum, excitantur ſudores.

XXXI.

In æſtatis initio; ſi derepente vehemens æſtus ſuperveniat, fiunt laſſitudines. Quæ, licet poſt aliquot dies æſtus magis urgeat, non perſeverant, quia minuitur corporis perſpirabilis pondus.

XXXII.

Eadem virtus minus laborat cum minori, quam cum majori corporis pondere.

XXXIII.

Perſpiratio vi aeris vel aquæ calidæ excitata nocet, niſi ejus maleficium longè majori beneficio compenſetur.

XXXIV.

Æſtate interdiu, hyeme noctu, corpora robuſta magis perſpirant.

Adia-

XXXV. XXXVI.

Adiapneuſtia hyeme tantùm non impunè fit; quòd ad ſtomachum & inteſtina perſpirabile ferè convertitur; cùm æſtate eadem perſpiratio prohibita, propter corruptelam materiæ acrioris, vehementerque accenſæ, malignam febrem excitare poſſit; imò in aere fervido materia in glandulis retenta, celeriter corruptionem concipit.

XXXVII.

Duo ſunt itinera perſpirabilis; ſcilicet ea quæ ad internas partes, maximè ad ventriculum & inteſtina ducunt; atque alia quæ extrinſecus in aerem perſpirabile pellunt: illud totum concoctione & chylo perficiendo occupatur; hoc fere ad pondus inutile diſſipandum; in neutro verò prohibito malè afficiuntur interna viſcera, niſi ab aliqua cauſarum enarratarum.

XXXVIII. XXXIX.

Calor infirmat: itemque venerem vel moderatam ſequitur partium quædam reſolutio; ſcilicet à vehementi tenſione, qua exercetur: præterea amittitur verè animatus quidam humor.

X L.

Etenim hyeme perſpiratio nocte prohibita minus incommodi afferre ſolet; quod propter fri-

XXXV.

Adiapneustia æstate malignam febrem; hyeme vix minimam alterationem efficere potest: corpora enim acriori perspirabili æstate referta sunt quàm hyeme.

XXXVI.

Dormitio æstiva detecto corpore, vel sub dio, magna ex parte disponit ad putredinem, prohibendo perspirationem.

XXXVII.

Adiapneustia non calefacit interna viscera, nisi perspirabile fiat acre ob moram, vel à calore extraneo, vel à motu violento.

XXXVIII.

Dum frigus supervenit calori æstivo, nimii coitus noxa vix percipitur; si verò aer iterum incalescat, detrimentum præteriti erroris non leve sentitur.

XXXIX.

Coitus non immoderati maleficium, aere frigido concentrante calorem, æquali beneficio compensari solet.

XL.

In noctibus æstivis corpora ad febrem maxime disponuntur ob aeris varietatem; in

frigus retentum perſpirabile non ita facilè efferveſcit. Vide ſuprà Aph. 35.

XLI.

Hic calculus valde notabilis eſt, nobiſque indicat autumni inſalubritatem; item hinc diſcimus, cur pituita, pulmonumque morbis eo anni tempore magis infeſtamur; nempe ob copiam perſpirabilis retenti.

XLII.

Quia perſpirabile retentum hoſpitatur in ductibus glandularum viſcerumque excretoriis; qui ſanè non mera itinera exiſtimanda ſunt, ſed & receptacula ad continendos coquendoſque ſuos quæque humores; at hi autumno ob aeris incertitudinem, copia humorum impleri ſolent; unde acredo quædam ſive corruptela eorum contrahitur.

XLIII.

Hoc præcipue cavetur rebus nonnaturalibus rite inſtitutis; conſule Aph. infrà 46. 47. 48. 49. 50.

XLIV.

Vehementia medicamenta niſi in graviſſimis morbis non adhibenda ſunt.

XLV.

Quòd frigus corpori aptum eſt addere: vere autem aer tepidus per ſe ponderi demendo favet.

Per-

ineunte enim nocte aer est accensus: intempesta verò nocte est temperantior; in aurora frigidus: undè solitum perspirabile in correptis somnis & stragulis denudatis cohibetur, & corpora ponderosiora sunt, quod noctibus hyemalibus non evenit.

XLI.

Ab æquinoctio autumnali ad solstitium hyemale qualibet die minus libram circiter perspiramus; inde usque ad ęquinoctium vernale incipimus liberius perspirare.

XLIII.

Autumnus insalubris, tum quia perspiratio à superveniente frigore prohiberi solet; tum quia quod difflari prohibetur, acre & mordax fit.

XLIII.

Vitantur ægritudines autumnales, si corpus Autumno non fiat majoris ponderis, quam dum erat Æstate.

XLIV.

Pondus sensim auctum, sensim minuendum.

XLV.

Pondus corporis insolitum non Vere, sed Autumno auferendum, frigidum e-

XLVI. XLVII.

Perſpiratio expeditur veſtibus: ſed autumnalis ponderis diminutio optime quoque diureticis comparatur, propter aeris ſummam humiditatem eo anni tempore, & quòd renum omnium ſenſibilium ex habitu corporis, id eſt, ex venis, evacuationum longe copioſiſſima ſit.

X LVIII.

Ver enim excipit Æſtas; cujus calor pondus fere humorum ſupravacaneorum ſine ope alicujus medicamenti diminuit.

XLIX.

Scilicet ad morbos quoſque hereditarios, aut alius generis malitiæ, qualis eſt Lues Venerea, Hyeme fere per ſe remedium eſt contra morborum malignitatem: nam hyeme vel ipſa Peſtilentia regionibus noſtris Septentrionalibus citò extinguitur, ſi quando nobis adducta ſit.

L.

Veſtium præcipua habenda ratio eſt, maxime valetudinariis, & quibus ex patrio more delicate veſtiri pro perpetua conſuetudine ex ipſis cunabulis fuit.

L I.

Ex natura Organorum varii humores conficiuntur, ut chylus in ſtomacho & inteſtinis,

pi-

nim superveniens ponderi magis nocet.

XLVI.

Nulla Autumno vexaberis ægritudine, si superveniens frigus inveniet te vestibus rectè munitum, si uteris diureticis, & conservaberis in eodem pondere, ut ante.

XLVII.

Bene munitus vestibus melius perspirat, & redditur minoris ponderis.

XLVIII.

Qui morbis *ab humorem copia* prodeuntibus Hyeme vexari sunt soliti, purgandi sunt Autumno, & non Vere, reducendique sunt ad pondus, quo fruebantur Æstatis initio.

XLIX.

Dum verò morbi prodeunt à *mala qualitate*, corpora Vere & non Autumno purganda; magis enim Æstate, quam Hyeme intenditur qualitatis malitia.

L.

Qui in fine Veris præmaturè se vestibus spoliant, & Autumno tardè induunt; in febres Æstate, in destillationes Hyeme facile incidunt.

LI.

Persiparabile retentum ut acre, febres, & erysipelata: ut copiosum, apostemata, de-

pituita in glandulis oris, fel in Hepate, sudor in glandulis cutaneis, Urina in Renibus &c. neque adeo unum est perspirabile per omnes eos ductus effusum. At pro copia & acredine perspirabilis, humorumque retentorum varii morbi oriuntur.

LII.

Æstate pondus corporis minus ad tres circiter libras, suprà dixit; at istum excessum ponderis hyemalis, virtute frigoris, tam facile quidem ferimus, ac si nulla esset in nobis alteratio; non utique molestus est. Verum istam caloris concentrationem non intelligo: ex frigore certe musculi contractiores sunt, atque ideo invigorantur.

LIII.

Frigus subitò occupat perspirabile, viresque dat isti oneri novo ferendo: ineunte verò æstate calor vires minuit; ut nec nobis facile sit, aut ejicere supervacaneum pondus, aut id tolerare, donec ad justum æquilibrium ventum sit; nimirum inter vires nostras, ausque nobis ferendum.

LIV.

Istud pondus æquale non ita intelligendum est, ac si toto anno ad idem pondus pendere debeamus; nam æstate tribus circiter libris ponderis hyemalis caremus: item Autumno multo graviores sumus, quàm Vere: imò & singulis mensibus circiter libram ultra solitum pondus naturaliter ejicere solemus. Vide su-

destillationes, vel cachexiam facit.

LII.

Externum frigus concentrando calorem reddit naturam tantò robustiorem, quantò ultra solitum pondus ferre quoque possit duas libras circiter retenti perspirabilis.

LII.

Corpora Hyemis initio facile ad solitum pondus, Æstatis initio magno labore ad æstivum pondus reducuntur.

LIV.

Sanitas perseveraret usque ad extremam senectam inculpata, si corpora quatuor anni temporibus *æquali pondere* semper conservarentur.

ſuprà Sectionis primæ Aph. 65.

L V.

Nempe præter ſolitum ac debitum pondus in latitudine ſalubri.

L V I.

Hic Aphoriſmus tantis evacuantibus medicamentis animi cauſa ſumptis, ac crebris venæ ſectionibus temerè celebratis haud unquam cavet.

L V I I.

Meatus, quos calor aperit, frigus contrahit.

L V I I I.

Ex ſupervacaneis humoribus corruptis multo plures morbi, certè funeſtiores oriuntur, quàm ex viſceribus inanitis.

L I X.

Quælibet enim corporis pars æſtivo aere calidior eſt; ideo præter conſuetudinem nudata meatuum orificia conſtringi neceſſe eſt.

L X.

Diſcimus quomodo ſe gerere debeant valetudinarii, ſc. cælo valdè humido, frigido, ventoſo, ad exemplum mulierum.

L V.

Corpora, quorum pondera anni curſu multum augentur & diminuuntur, valdè periclitantur.

L V I.

Quantò major anni ſpatio eſt ponderis varietas, augmentatio ſanguinis vel diminutio, tantò eſt deterior illius corporis conditio.

L V I I.

Ponderis augmentatio fit in principio Autumni, diminutio in principio Æſtatis.

L V I I I.

Corpora, quorum pondus augetur, magis periclitantur, quam quorum pondus minuitur.

Ab Auctore.

L I X.

Corporis partes tectæ ſalubriter perſpirant: Si verò à ſomno detectæ inveniantur, etiam ab aere calidiſſimo eorum pori condenſantur.

L X.

Aer plus juſto frigidus, humidus, aut ventoſus moratur perſpiratum; unde qui domi continentur, ut fœminæ, nec tuſſi, nec catharro, nec inflammatione pulmonis laborant.

LXI.

Iste Aphorismus nusquam verior, quàm in nostris urbibus, oppidisque; ubi magna quantitas istius sulphurei carbonis terrestris incenditur; scilicet Londini, Bristoliæ, &c.

DE
CIBO ET POTU.

SECTIO TERTIA.

I. II.

IGitur perspiratio, etiam in jejunis ad medias circiter ascendit; unde cibandi necessitas calidis animalibus manifesta est. At in insectis frigidisque animalibus aliter se res habet; nam in his cordis motus pro arbitrio tardatur, & tantum non cessat; ita & perspiratio, quæ primariò à cordis motu dependet, fere desinit, neque adeo, iis per id tempus, brumam intellige, cibo amplius opus est.

LXI.

Aer in urbe pejor aere ruris; quia crassior, & non perflatus appetitum tollit.

DE
CIBO ET POTU.
SECTIO TERTIA.

APHORISMUS. I.

STomachus cibo refertus si inter dormiendum absolvat primam concoctionem, illius noctis perspiratio magna ex parte ascendit ad quadraginta uncias: si non absolvat, ad octodecim circiter.

II.

Stomachus omnino vacuus, & jejunus, licet dormiat, non perspirat ultra 18. uncias circiter.

III.

Si amplius verò aliquis quærat, quantum ægrotus, ex febre putà, aut vulnere perſpiret? reſponſum non adeo in promptu eſt; illud certiſſimum, ſi, ex. c. Gallina plenius cibata graviter vulneretur, ad plures dies, donec dolor & vulnus ad ſanitatem rectè procedat, ex reſecta ingluvie nihil omnino deſcenderit in ventriculum carnoſum: itaque cùm ægroti ferè non concoquant, infra menſuram, ut arbitror, jejunorum perſpirare exiſtimandi ſunt; niſi ex vehementi aliqua lucta, criticeque id fiat.

IV.

Qui cibi valentiſſimi ſunt, ſcilicet in quibus plurimum alimenti eſt, ii ægrè in ventriculo concoquuntur: ita ad eos digerendos, diſcutiendoſque in ſecunda atque ultima concoctione integro die nocteque opus eſt; alias inter non coquentes & vacuos exiſtimandi ſunt.

Caro igitur vervecina, etiamſi plurimi nutrimenti ſit, tamen ob celerem concoctionem per omnes officinas inter mediam materiam ponenda eſt: nec immeritò, cùm fere caſtrentur id genus animalia, aut tenerrimæ ætatis mactentur.

V.

Id eſt, infirmioris materiæ, bene concoctæ, qualia ſunt Oſtrea, Pomaque.

Ex

III.

Tantum perſpirat corpus plenum non concoquens, quantum ferè jejunus non habens quod concoquat.

IV.

Cibi multum nutrientes, excepta carne vervecina, à cœna ad prandium non ſolent perſpirare ultrà octodecim uncias.

V.

Cibi copioſi, ſed tenuis nutrimenti noctis ſpatio in plurimis ultrà quadraginta uncias perſpirare poſſunt.

VI.

Ex valentissimis nimiæ.

VII.

Optime C. Celsus. ,, Cibus inusitatus in-,,utilis est, id est, quod difficile concoquatur, ut pleraque inusitata, ægre perspirabile est.

VIII.

Ob egregiam placiditatem suam pro cæteris animalibus id genus pecoris primò nutritum est: at hoc Encomium de summa illius carnis salubritate eximium est; cujus sane tanta copia in Anglia, & nuspiam melior est; tamen neque omni anni tempore, neque omni loco, aut pastionis genere vervex saginatus, æque concoctilis, aut perspirabilis est.

IX.

Hujus generis esculenta, quæ ex frumentis panificia fiant, innumera sunt: at hæc omnia virtute fermenti (id est, cujusdam vehementer aerati corporis) & facile concoquuntur, & perspirabilia sunt.

X

Cur quotidie semel dejiciamus, nulla est necessitas (exemplum vide à me exhibitum suprà ad 60. Aph. Sectionis primæ) nisi ex nimio victu, aut summa acredine assumptorum: Alimentum tamen hodiernum id requirere videtur, cùm per se, tum ex conditu-

ra-

V I.

Alimenta, quæ corpora conservant gravia, sunt copiosa, vel cruda rebellia.

VII.

Quæ conservant levia, sunt consueta, & vaporosa.

VIII.

Caro vervecina facilè coquitur, & est vaporosa: perspirat enim noctis spatio trientem libræ magis, quam cætera, solitaque edulia.

I X.

Quæ ex pasta fermentata fiunt esculenta, non efficiunt corpora ponderosa: longè enim facilius perspirant, quàm rapæ.

X.

Vir sanus occultè diei cursu tantum exhalat, quantum per alvum dimidio mensis, licet quotidiè coctas tamen, & consistentes fæces semel excernat.

varum generibus; ideo inteſtina uſque ſtimulantur ad vexationem totius hominis, donec excrementum alvinem ejiciatur.

Idem quoque obſervare licet, de quibuſdam medicamentis immodice exhibitis; qualia ſunt Mercurius dulcis, antimonium, Chalybs ejuſque vitriolum, aquæ pleræque medicatæ; etenim hæc & ſimilia propter pondus ſuum metallicum in inteſtinis, venis, vaſiſque excretoriis diu retineri apta ſunt; atque tandem propter iſtam moram, cùm ex ſua natura vehementer ſeptica ſint, graviſſimæ ac ſubita tormina, atque ulcera maligna, ad anum putà, aliaſve corporis partes, item funeſtas febres excitare ſolent.

X I.

Plenus; de exceſſu loquitur, quem vel vomitus, vel dejectio ſequitur; in vacuum verò ſtomachum perſpirationem liberius ferri, quàm in plenum ob nimiam diſtentionem; at perſpirabile ſic intus latum, haud multum pondus minuit, donec vel ſurſum vel deorſum exploſum ſit. Vacuus autem perſpirationem minuit ob penuriam novi chyli, glandulis ſubminiſtrandi, ad perſpirabile ſubinde conficiendum. Perſpirabile autem dici poteſt trahi à vacuo ſtomacho, ſi illum acrimonia interni vaporis vehementer irritet.

XII. XIII.

Flatibus impletur, id eſt, perſpirabili interno; ſcilicet effuſo à ductibus majoribus hepa-

pa-

X I.

Stomachus plenus & vacuus minuunt perſpirationem: plenus eam divertit per ciborum corruptelam; vacuus eam trahit, ut impleatur.

XII.

Plenus, quando non abſolvit concoctionem, ex pondere cognoſcitur; corpus enim

patis, pancreatis, cæterisque minutioribus innumeris glandulis stomachi & intestinorum, imò flatus in sanis, ex maxima certe parte, nihil aliud sunt, quàm verum & coctum perspirabile; nempe ipsissimum atque illud quod extra fertur, per pulmonem & cutaneos ductus; nisi à bilario ductu paulo fervidius, acriusque fit, concoctionis atque excretionis causa. Illud certe verissimum est, non minorem copiam perspirabilis pro numero & modo meatuum intus dissipari, quàm extra.

XIV.

Robusto voraci evacuatio fit maximè secundum naturam: minus robusto per patentissimum iter, quod sit citra habitum corporis, nempe per Urinam: debili verò alimentum supervacaneum ejicitur corruptum, id est, minus concoctum crudumque, scilicet ferè antequam in habitum corporis receptum sit.

X V.

Ubicunque perspirabile retineatur, acrimoniam & salsedinem quandam, febris incentivam, acquirit. Accessio autem febrilis, etiamsi vacuo stomacho superveniat, istud tamen perspirabile retentum haud tollit sine magna lucta & criticè.

XVI.

Pondus solito minus à jejunio perniciosum: quòd vasa minima labefaciat, metusque tandem est; ne ex iis sint non pauca, quæ ex ina-

tunc minus perſpirat: vacuus verò flatibus impleatur.

XIII.

Flatus nil aliud eſt, quam rude quoddam perſpirabile.

XIV.

Robuſtus ciborum plenitudinem abſumit per inſenſibilem perſpirationem: minus robuſtus per urinam: debilis magna ex parte per chyli corruptelam.

XV.

Dum omittitur cœna, vacuo exiſtente ventriculo nulloque urgente paroxyſmo, retinetur perſpirabile, & retentum fit acre: inde corpus ad calidas ægritudines præparatur.

XVI.

Jejunium quod reducit corpora ad minus pondus, ſed corporibus inſolitum, malum.

inanitione pereant; ita præmatura senectus acceleratur.

XVII.

Rationem mortis ex fame male intelligere videtur, ob ignoratum sanguinis circuitum: certe multo maxima sanguinis pars longa inedia perspiratione dissipatur: atque ita tandem ex ejus defectu viscera paulatim tabescunt; ipsumque adeo cor suo motu privatur.

XVIII.

Quemadmodum coneoctio omnibus vitiis occurrit, ita cruditas vel ex minima re corpus lædere potis est; quòd fit supprimendo perspirationem, quæ omnium evacuationum longe præcipua est. Siquidem unus chylus probe conficiatur, iteratio ejus sive venarum opus leve est, tertiaturque in glandulis nullo negotio.

Ad eundem modum ad sanitatem maxime facit vel tantillum alicujus medicamenti septici, concoctionem ventriculi mirifice adjuvando.

XIX.

Hi succi sunt ex alimento chylus, ex chylo sanguis, ex sanguine quilibet humores, at cùm ista triplex concoctio unius succi sit, ad eundem modum omnes tres confici verisimile est; nempe partium Organicarum quadam virtute septica, cognata.

XX.

Adde & mens erectior est. Verum hic, ut opi-

XVII.

Cur ſint qui fame pereant, ſi in vivo anguis nunquam deficiat? quia verſus ventris vacuum ſanguis tendens relinquit cor.

XVIII.

Non ſolum incoctus cibus, ut quantus, reddit corpus ponderoſius, ſed etiam ut qualis, quatenus ſcilicet perſpirationem impedit.

XIX.

Dum levior ſemetipſo quis videatur factus, & non ſit, valde bonum: id enim oritur à ſuccis trium coctionum exactè coctis.

XX.

Dum tota die perſentitur levitas, & corpo-

opinor, perspirata materia male appellatur recrementa, nisi respectu humorum quorundam convasatorum; nam illa chylo certe longe subtilior est, quòd invisibilis avolat; item, quòd à triplici concoctione parata, purgatissima est; imò duorum priorum scilicet chyli & sanguinis characteres, quales quales sint, induat, necesse est, antequam ei ad dissipationem ventum sit.

XXI.

Alimentum valentissimum incoctum vehementiora mala parit, quòd præter naturam ægre crudum ejiciatur aut vomitu, aut dejectione, aut tarde admodum & non sine summa molestia invisibiliter discutiendum est.

XXII.

A Diarrhæa corpus fit leve, quòd suo maxime penu fraudantur aliæ quoque coctiones & sanguinis viscerumque; item quòd ex stimulatis ductibus internis humores quoque necessarii simul dissipantur.

XXIII. XXIV.

Fungi cujuslibet generis ex soporiferis sunt; iste autem somnus stuporem quendam & constrictionem corpori inducit: ita nec ii perspirant, nec alia edulia persperare sinunt. Quid igitur Opium non faciat, maximè in Febribus datum, ubi perspiratio vehementer molienda est?

Ita benè defendit Moises suis Israelitis carnem suillam. At nostratibus rusticis ex ali-

poris agilitas, præcessit chyli, & sanguinis coctio, & penitus exhalarunt tertiæ coctionis recrementa.

XXI.

Cibus incoctus, quò plenioris est nutrimenti, eò est deterior, vel quia efficit majus pondus, vel deteriorem corruptelam.

XXII.

Corpus maximè leve fit ex ciborum corruptela: liquida tamen excrementa omnia magni ponderis.

XXIII.

Usus carnis svillæ, & boletorum malus, tum quia non permittunt cætera edulia simul ingesta perspirare.

XXIV.

Ex usu carnis svillæ, & boletorum, triente minùs solito, corpus magna ex parte perspirat.

Me-

alimentis fere quotidianis est; & quamvis ex valentissimis, modo diutius, more nostro, sale condiatur, non insalubre est; quòd sic facilius concoquitur, adeoque satis commode perspirat.

XXV. XXVI.

Magno sane argumento de insalubritate melonum, quòd de perspiratione libram & amplius demant: imò hi etiamsi frigidi censentur, tamen sudores, Urinamque movent; id est, libera perspiratione prohibita in alias vias natura invertitur: quæ tanquam imperfectæ cujusdam perspirationis itinera sunt.

XXVII.

Plerique fructus immaturi vel alimentorum colliquationem præcipitant in diarrhæam, vel intra habitum corporis, id est, intra circulum sanguinis admissi Urinam, sudoremve vehementer movent.

XXVIII.

De omni repletione vel infirmissimi alimenti idem dici potest: nam pondus insuetum non sustinet stomachus.

XXIX.

Viscera pleraque quasi pensilia sunt; ita commodè exercitio concutiuntur, & ad pleniorem perspirationem glandulæ vicissim compressæ relaxatæque excitantur.

XXX.

Diarrhæa humano maximè generi infesta est;

XXV.

Melones adeò pauxillum perſpirant, ut quadrantem circiter auferant perſpirationis conſuetæ.

XXVI.

Retenta illorum perſpiratio in urinam, vel ſudorem faceſſere ſolet.

XXVII.

Vvæ, & ficus recentes pauxillum perſpirant, & aliquantulum aliorum ciborum perſpirationem impediunt, fortaſſe quia ſenſibiliter evacuantur.

XXVIII.

Illud genus edulii optimè perſpirat, & commodè nutrit, cujus pondus in ventre non ſentitur.

XXIX.

Ciborum plenitudo magis nocet in otioſo, quam exercitato: viſcera enim illis gravantur quiete, exercitio verò liberantur pondere.

XXX.

Ab eo cibo corpus optimè perſpirat, cujus

est; nam naturaliter excrementa, quæ sani sint, mollia & figurata esse debent.

XXXI.

Diarrhæa omne ferè nutrimentum tollit; quod alimentum non in chylum, sed in fæces quasdam liquidas colliquatur.

XXXII.

Jejunium tantum salubre est, cùm quid de perspiratione quotidiana hæreat. Igitur magna arrogantia est, inconsulto Medico, præcipere, quid edendum, quantum, & quoties jejunandum sit; ac si commune aliquod præceptum singulis hominibus aptari possit.

XXXIII.

Quosdam novimus vehementer emaciatos ex jejunio; alios ex morbo, sputatione putà, tamen vires pristinas recuperarunt; ut quid sit robur irreparabile amittere, minus intelligo, an diuturnus sit plurium annorum cibandi modus infra debitum naturæ pondus?

XXXIV.

Ex modico cibo vigor & longa vita.

XXXV.

Igitur sequitur roboris absumptio ex largis cœnis, id est, ex plurimo victu; quo verò tempore diei is sumptus fuerit, parum interest. Id quod evenit ex nunquam intermissa con-

us fæces exeunt consistentes.

XXXI.

Minus quam lactuca nutriet caro pulli, si de carne ea copia edatur, ut in liquidarum fœcum corruptelam exeat.

XXXII.

Ex ponderatione noveris, quando jejunium sit salubre, vel insalubre: erit salubre, si aliquid relinquebatur de hesterno edulio perspirandum; sin minus, insalubre.

XXXIII.

Dum per diætam corpus reducitur ad pondus minus suo salubri minori, quod amittit de robore est irreparabile: quod verò detur minus, & majus salubre pondus, ex 64. primi, & ex 40. hujus intelliges.

XXXIV.

Si sciveris quotidie, quantum cibi tibi conveniat, scies diutissimè virtutem, & vitam conservare, idque ex eodem aphorismo intelliges.

XXXV.

Naturæ robur non parum absumitur, dum cœna modò est quatuor, modò sex librarum.

concoctione; tanto onere vires labefactantur.

XXXVI.

Eadem regula habetur apud nobilissimum Cornarum *Venetum: qua ab eo observata, ex valde infirma valetudine sanam vitam protraxit, ad centum, ut fertur, annos.*

XXXVII.

Propter grave pondus alimenti, cui ferendo ad usque perfectam concoctionem stomachus impar est. Consuetudo autem hodierna apud Londinenses semel tantum & plenius edendi, res suas civiles magis respicit, quàm valetudinis commodum. Nam olim apud nos bis die, statisque horis, undecima scilicet & sexta vespertina prandium & cœna instituta est.

Romanorum autem cœna alia res erat. Nam ad tertiam & quartam pomeridianam lectis suis decubuere; atque admodum lentè comedebant, nec temerè surgebant à mensa, nisi ad multam noctem: sed iisdem lectulis decumbentes in Conclavia à suis servitiis è cœnationibus ablati fuerunt.

XXXVIII.

Hesternum alimentum hodie ex toto consumptum oportuit; unde constat, naturam Diarium tantùm, non ad plures dies Opsonium, nobis instituisse.

Ad

XXXVI.

Illa cibi quantitas est saluberrima, dum a cibo corpus suis negotiis eadem agilitate vacat, ac si esset jejunum.

XXXVII.

Magis quoque gravatur ab octo libris cibi semel in die comestis, quàm à decem, tribus vicibus, unica die assumptis.

XXXVIII.

Illa cibi quantitas est unicuique saluberrima, quæ sine molestia potest à virtute concoctrice vinci; vincitur, si quantum ingeratur, tantum absumatur: hæc enim ex ponderatione dignoscentur.

XXXIX.

Ad eandem mentem C. Celsus. „Bis di-„ potius quàm semel cibum capere; & sem-„ per quam plurimum, dummodo hunc con-„ coquat.

X L.

Strenuo sane argumento contra jejunium: unius tantùm libræ defectus ex centum, quam quis concoquere posset, vitam est abbreviare: nempe quòd vasa minima ex eo defectu paulatim & maturius pereunt. Hinc quoque discimus, cur octogenarii fere edaces sunt.

X L I.

Hic Aphorismus discrepare videtur ab 64. primæ Sectionis; ita hæc regula unius cujusque temperamento commodius aptatur ex usu.

X L I I.

Ista regula Celsi vitam supponit negotiis implicitam: quibus autem victus sine labore abunde suppetit, seque ab omnibus negotiis feriatos norunt, utilissimum sane est, certum vitæ genus habere, & nunquam plus justo assumere.

Is

XXXIX.

Illa cibi copia est ingerenda, quam natura potest coquere, digerere, & perspirare.

XL.

Si natura posset digerere centum libras edulii, & exporrigerentur nonaginta novem, animal propterea cursu temporis destrueretur.

XLI.

Tunc cibi boni succi diutissimam sanitatem tibi promittent, quando perspirationis quantitas medium obtinebit locum inter excessum, & defectum; excessus post plenam cœnam ciborum maximè perspirabilium noctis spatio magna ex parte solet esse quadraginta unciarum circiter; defectus quatuordecim: Ille igitur cibi usus, qui te ad viginti duas uncias quæ est medietas, transferet, certissimam sanitatem, & longævitatem pollicebitur.

XLII.

Celsi sententia non est omnibus tuta, usus scilicet sex rerum non naturalium modò parcos, modò nimios esse debere.

XLIII.

Ita erat mos laudabilis majorum nostrorum bis quotidie cibum capere, statis temporibus: hujus rei nunc testes sunt Collegia utriusque Universitatis Oxonii & Cantabrigiæ; item hospitia Legum Municipalium Londini: hodierna verò Luxuria vitiosarum consuetudinum causa est.

XLIV.

Hic Aphorismus primis editionibus aliter exhibitus est: & istud præter consuetudinem omissum est. Igitur, sive intellectum oportuit, prout nunc exponitur, dicendum est, vel parum, vel multum comedere præter victum quotidianum perniciosum esse; sive de alimenti sumptione semel tantum in die, ut primùm denunciatum est, si parum tantum aut multum fuerit, ad perniciem tendit. Etenim opus concoctionum multo celerius est, & labefactatur languetque natura, si diu ex toto otiosa sit.

XLV.

Quòd alimenta valentiora lentè concoquuntur & lentè admodum perspirant; ideo diutius multo ab iis oneratur corpus, quàm ab infirmioribus; etiamsi horum ad tertiam partem plus assumantur.

XLVI.

Cibi pauci nutrimenti, siquidem in stomacho in chylum colliquefacti fuerint, postea per san-

XLIII.

Corpora minori molestia reducuntur ad consuetum pondus, si assumant quatuor ciborum libras in prandio, & quatuor in cœna distanti, ut par sit, quam sex in prandio, & duas in cœna.

XLIV.

Seipsum sensim destruit qui semel in die *præter consuetudinem* comedit; comedat parum, vel multum.

XLV.

Corpus magis ponderosum reddetur quatuor unciis cibi multi nutrimenti, qualis est caro porcina, anguillæ, & pinguia omnia, quam sex unciis cibi pauci nutrimenti, ut sunt pisciculi, pulli, aviculæ, & alia id genus.

XLVI.

Cibus pauci nutrimenti si difficulter coquatur, id accidet solum in prima coctione;

ſanguinem glandulaſque facillime transferuntur ob partium eos conſtituentium levitatem, aerationemque.

XLVII.

Alia quoque potiorque, ut arbitror, ratio eſt; quod magis ex natura noſtra ſit: attende figuram dentium noſtrorum, fructus, & nuces & ferè omnigena poma edere, quàm carnem & ſimilia valentiſſima alimenta: at hæc homines invenerunt, ad compendium quoddam vitæ inſtituendum, ut magis ex otio rerum contemplationi, aliiſque ſuis negotiis vacarent.

XLVIII.

Contrà verò valentiſſima alimenta alvum comprimunt, niſi forte corrumpantur in quandam diarrhæam ex difficili concoctione.

XLIX.

Quia ventriculus eſt perſpirationis promtuarium.

L.

Cibus qui primò & facilè in chylum concoquitur, prior in inteſtina exiturus eſt, iſque melior ſuccus exiſtimandus eſt.

LI.

Alimenta varia, ex piſcibus putà, carneve, Inſectis aut fructibus, ſimul comeſta, eò difficilius cõcoquuntur, quò magis nobis inuſitata ſint; & quòd infirmiora valentioribus miſcentur, concoctionem ex cujuſque rei natura vel præcipitant, vel retardant.

Ven-

nc; multi nutrimenti, in omnibus.

XLVII.

Cibus exigui nutrimenti humectat, & lenit alvum, cito digeritur, & perspirationem dormientium & vigilantium facile juvat.

XLVIII.

Cibus multi nutrimenti stringit alvum, nisi corrumpatur; difficilè coquitur, & parum perspirat.

XLIX.

Ubi est difficultas coctionis, ibi tarditas perspirationis.

L.

Cibus non ut fluidus debet præmitti, sed ut meliores succi: pylorus enim non est in imo, ut in canibus.

LI.

Tria mala eveniunt ob ciborum varietatem; nimium comeditur; minùs coquitur, & minus perspiratur.

LII.

Ventriculus alimenti plenus stimulatur; unde perspirationem tum magis versus illum intrò ferri, credibile est.

LIII.

Vires minuuntur ex defectu nutrimenti, vomitu ejecti: quodque intus perspirat, non ex toto protinus avolat, perinde ut à cutaneis ductibus, pulmoneve; ideo lassitudo & pondus & gravitas sentitur. Verùm propter moram iste halitus internus etiam fit acrior fervidiorque.

LIV.

Quia is minus concoquit; & ferè ex crapula corrumpitur alimentum, id est, in alvum descendit chylus semicoctus.

L V.

Igitur rectè modicus & tenuior victus adolescentibus præbetur collegiis nostris; idque ad temperantiam docendam instituitur. Ventriculus autem rustici alicujus, sub hac disciplina non nutriti, non solum ex labore assiduo cibi appetentior est, sed etiam longe ejus quam plurimi sumendi capacissimus est.

LVI.

Infirmioris alimenti facilis concoctio & Ventriculus cito fit vacuus; ut, ex paululum protractis cibi temporibus, in angustius spatium se contrahi paulatim assuescat.

LVII.

Idque tandem sine ulla statera adhibita; nem-

LII.

Tempus minoris perſpirationis eſt, quando Stomachus eſt plenus, & præcipue varietate eduliorum.

LIII.

Qui evomunt cœnam, ſtatim tollunt ſtomachi moleſtiam, ſed ſequenti auroraſentiunt corpus ponderoſius: Vomitus enim divertit perſpirationem trahendo ad intrà perſpirabile. Quod ut acre laſſitudinem & calorem, ut copioſum gravitatem facit.

LIV.

Qui comedit magis quam oportet, alitur minus quam oportet.

LV.

Qui in juventute ſunt victus immoderati, ventriculum plus juſto dilatant, quo fit, ut in poſterum victu moderato magna cum difficultate uti poſſint.

LVI.

Qui ad ſtatum, & moderatum victum facilè reduci cupit, utatur eduliis pauci nutrimenti; ſic ventriculus citò ſe illo exonerans minori ſe accommodabit capacitati.

LVII.

Quantum edendum noveris, ſi pluribus

nempe ex usu quotidiano victum capiendi.

LVIII.

Id est, crapula per corruptelam ciborum, aut effusissima atque immatura perspiratione. Verùm omne perspirabile simul & confertim prorumpere, valde nocivum. Etenim opus est & modo & spatio quodam ad coctionem etiam in perspiratione, perinde ut in aliis sensibilibus evacuationibus.

LIX.

Quod frustra sumptum est alimentum; nam parum ejus in venas ingreditur, cùm in intestina ferè semiconcoctus chylus descenderit.

LX. LXI.

Quæ sint edulia perspirationi aptissima, vide Aphorismis infrà positis 81. 82. & quæ sint non perspirantia scire oportet, ut ea vitaremus.

LXII.

Cùm nihil profecerint alimenta, etiamsi concocta, & perspirata fuerint ad ejus vires sustinendas.

Forte

diebus obſervaveris corpus à ſomno ſine moleſtia ad idem pondus reduci.

LVIII.

Si poſt pleniorem cœnam corpus minoris ponderis die ſequenti reddatur, id eveniet vel ob corruptelam, vel quia irritatur natura ad expellendum utile, quod eſt admodum nocivum: corpus enim præparatur ad morbos, dum utilia evacuantur, & cruda detinentur.

LIX.

Si cœna fuerit octo librarum, & edulia in ventriculo corrumpantur; corpus die ſequenti erit minoris ponderis, quam ſi cœna fuiſſet trium librarum, & cibus non fuiſſet corruptus.

X X.

Edulia aptiſſima perſpirationi non corrumpuntur, imò poſt nocturnas vigilias hominem conſervant ſine laſſitudine & gravitate.

LXI.

Edulia non perſpirantia, obſtructiones, corruptelas, laſſitudines, mœſtitias, & pondus efficere ſolent.

LXII.

Illa eſt viventis peſſima conditio, dum facta ciborum concoctione, corpus perſentitur oneroſius ſolito, cum tamen ſit minoris ponderis.

LXIII.

Forte quòd iste excessus, certe in potus meracrioris nimietate, ut evacuationes sensibiles, per Urinam putà, longè pleniores consuetis excitat, ita & per sudorem perspirationem quoque sensibilem ad eandem ferè rationem expellit.

LXIV.

At quamvis liquida solidis ponderosiora, tamen infirmioris alimenti æstimanda sunt.

LXV.

Oculi à nimio Vino madidi indicant humores à glandulis non adhuc concoctos fuisse ad insensibilem exhalationem, aut acrimoniam quandam concepisse ex ista cruditate, & crapula.

LXVI.

Si cui imbecillo id acciderit, humor crudus ejicitur quacùmque is feratur via; si robusto, concoctior.

LXVII.

Mirificum sanè est sensibilis evacuationis augmentum ex aquis medicatis. *Nam* Tunbrigenses *putà* Ferrugineæ *ad libras septem & amplius à jejunio quopiam potatæ, eodem pondere intra tres circiter horas per Urinæ itinera reddi solent. Igitur de istiusmodi aquis per dies plures immodicè potandis, ut*

moris

LXIII.

Si quis cibi, vel potus nimietate utatur, & sequantur evacuationes ſenſibiles longè pleniores conſuetis, corpus die ſequenti fit ſolito levius.

LXIV.

Edulia liquida, data molis paritate, ſunt ponderoſiora ſolidis: liquida petunt fundum: ſolida ſupernatant: cyathus vini, ſeu juſculi eſt majoris ponderis, quam integer panis.

LXV.

Si nimius potus à ſomno efficiat oculos lacrymoſos, ſignum eſt corpus non perſpiraſſe ut par erat.

LXVI.

Si poſt multam potationem ſudes, vel multum mejas; aut magnum robur, aut magna infirmitas indicantur.

LXVII.

Aquæ potatio inſenſibilem perſpirationem impedit, auget tamen ſenſibilem.

moris est, quatenus iste Aphorismus verus sit, ii videant, qui has ægrotis suis propinant. Profectò si insensibilis perspiratio tantùm ab iis minuatur, quantum sensibiles evacuationes per Urinam dejectionemve vehementer augeantur, corpori graviter damnosæ futuræ sunt, certe valetudinario. At insensibili perspirationi, utpote omnium evacuationum longè primariæ, summopere cavendum est.

LXVIII.

Rectè quidem in diæta errorem notat non ferendum. Cornarus *Venetus, illustre temperantiæ exemplum, ad duodecim uncias cibi, vix unquam trientem supra libram potavit; imò sunt, qui omnino nihil bibunt ad plures dies, neque tamen sitiunt: quod satis testantur Historia medica & itinera marina: idque propter victum parcè admodum sumptum, perspirationemque æquabilem in aere sereno.*

LXIX.

O admirandum sane motus cordis effectum, circulationi sanguinis par inventum! adeoque nunquam satis laudandum tantæ veritatis auctorem.

LXX.

Iis solis, quibus victus plenissimus esse consuevit, jejunium non nocet.

Quia

LXVIII.

Potatio hisce sæculis in temperatis quoque est improportionata: cibus enim istorum solet esse 12. unciarum circiter, potus quadraginta, & ultrà.

LXIX.

In homine utente moderato victu, perspiratio nocturna aliquando ascendit ad tres libras: in utente plenissimo, stomacho præexistente vacuo & robusto, potest ascendere ad quinque libras.

LXX.

Jejunium corpus suo majori pondere insignitum juvat, mediocri nocet, minori longè magis.

L X X I.

Quia omnes glandulæ jam valde implentur, concoctionique perspirabilis supervacanei vehementer incumbunt: idque multo expeditius pleniusque faciunt, ob summam illam humorum acrimoniam, in omnibus concoctionum officinis residuorum, conceptam ex longo jejunio.

L X X I I.

Quòd perspiratio integrum cordis vigorem desiderat; utpotequæ in ultimis limitibus corporis peragenda sit.

L X X I I I.

Perspiratio autem, illa vulgo ignota res, impedita sæpe in causa est prææmaturæ mortis. Etenim cùm illa omnium evacuationum longe præstantissima sit, ejus prohibitio, si quando immoderata fuerit, maxime in sobriis, aut victu temperatis, valde exitialis esse solet.

L X X I V.

Docemur, quàm difficile sit belluonibus sibi temperare, & sobrie vitam agere. Nam quoties id conantur vel inedia, vel medicamentis purgantibus, infirmitates suas sentiunt, & occultos nescio quos morbos subesse meritò suspicantur; quibus avertendis denuò ad intemperantiam redeunt; scilicet, quòd ex vino victuque nimio stupet animus, sensusque hebetiores fiunt, tanquam si quod Opium sumptum esset.

LXXI.

Poſt longum jejunium ſi corpus libera-
lius nutriatur, perſpiratio redditur ple-
nior ſolito libram circiter.

LXXII.

Poſt immoderatum exercitium corpo-
ris vel animi ſtatim veſci, malum: corpus
enim defeſſum ægrè perſpirat.

LXXIII.

Si ſobrii, & in victu temperati præma-
turè moriantur, amici mirantur novita-
tem, quia de perſpiratione inſenſibili nil
ſciunt.

LXXIV.

Cibus & potus nimius non ſolum reten-
ti perſpirabilis acrimoniam, ſed etiam
partium, præcipuè non principum, pra-
vos affectus diu occultant; qui dum cor-
pora purgantur, vel inedia tractantur,
derepente erumpunt, & in graviſſimos
affectus faceſſunt.

Me-

LXXV.

Censorium opus non est instituti nostri; tamen merito nostri homines summæ negligentiæ culpandi sunt, qui tantum experimentum parvi, ut video, fecerunt, atque ex suis Fabulis sapere maluerunt.

LXXVI.

Hujus computationis ratio est, quòd non ante sextam horam à cibo multum chyli in venas transit; ita à pleniore ejus receptione duplo plus per glandulæs effunditur, quàm aut prius, aut posteà: nam exhaustis fere glandulis, lente admodum, quod reliquum est, perspirat.

LXXVII.

At id ex consuetudine & cibi temporibus satis commode sciri potest: necessaria tamen est Trutina ad disciplinam doctrinamque.

LXXVIII.

A corruptela, id est, à diarrhæa aut vomitu, vide infrà Aph.93. hujus Sectionis.

Quicquid ventriculum roborat, perspirationem etiam promovet; in his verò sunt vinum, cæterique spiritus vini medicati: satius est tamen iis non indigere.

LXXIX.

Ex nimia venere sequitur virium, ponderisque adeo salubris diminutio, ob immatu-

ram

LXXV.

Medicus qui præest rationi victus Principum, si nesciat quantùm & quando quotidiè perspirent, illos decipit & non medetur, & si juvet, casu juvat.

LXXVI.

A cibo quatuor horis circiter vix libram plurimi perspirant, inde ad nonam duas libras, à nona ad decimam sextam vix libram.

LXXVII.

Tunc erit cibandi tempus, quando corpus reducetur ad illud pondus, salubre tamen, quo fruebatur paulo antequam hesterno die ingessisset cibum; istud solus Apollo sine trutina sciet.

LXXVIII.

Sin verò nocturnę potationis pondus insolitum, neque à robore concoctricis, neque à corruptela die sequenti tollatur, locum habent illa duo carmina,

Si nocturna tibi noceat potatio vini,
Hoc tu manè bibas iterum, & fuerit medicina.

LXXIX.

Si salubre corporis pondus à cœna est ducentarum librarum, corpus ob nimium

coi-

ram concoctionem ventriculi. Vide infra plura Sectione sexta.

LXXX.

Quia partium concoctricium imbecillitas, ex venere putà aut aliàs contracta, infirmius alimentum desiderat.

LXXXI.

Idem dici potest de cerevisia nostra novella: in illa siquidem, non inveterascente, particulæ aereæ fervidæ insunt; quibus scilicet se aliaque alimenta, quibuscum misceatur, liquidò per omnes concoctiones digerere, effundereque potis est.

LXXXII.

Loquitur, credo, de succo Cyrenaico ex fide Veterum; nam istud medicamentum jam diu perditum est; at Opopanax & Sagapenum, & quibusdam Assa fætida illi succedanea sunt; in his verò numerare licet Chinchina, Vitriolum Martis, omniaque septica. Vide infra Aph. ICI. *hujus Sectionis.*

LXXXIII.

Ventriculus vacuus flaccidus est, & satis commode vel minimum cibum amplectitur; quique parce comedunt, perspiratione non multum molestantur, sicut nec reliquis duabus concoctionibus: in plurimum verò comeden-

roitum factum minus salubre, erit centum nonaginta octo librarum circiter, quia virtus illa languidior impedit, ne duæ alimentorum libræ possint saltem sine aliquo angore in pondus salubre converti.

LXXX.

Cibus facilis perspirationis facilius, & longè minori angore resarcit vires coeuntium collapsas, quam difficilis, seu multi nutrimenti.

LXXXI.

Mustum aliquantulum turbidum si in ventriculo coquatur, non solum perspirat, sed maximè juvat aliorum eduliorum perspirationem: hujusmodi virtutis sunt calida flatulenta.

LXXXII.

Cepæ, allium, caro vervecina, phasiani, maximè omnium succus Cyrenaicus juvat perspirationem eduliorum ęgrè perspirabilium.

Additi ab Auctore.

LXXXIII.

Cibus valdè paucus à ventre non amplectitur: Inde non coquitur, non restaurat, non perspirat.

Per-

dentibus perspiratio & summo labori & detrimento est, ut suprà Aph.71. expositum est.

Profectò male esset actum cum reliquis animalibus, si multum, aut nihil alimenti sumerent, comedunt tamen parum vel multum, prout id fortuna iis obtulerit. Imò ex Aph. 85. infrà scripto constat ventriculum modò vacuum semper præstò esse, vel minimum cibum concoquendi.

LXXXIV.

Id est, glandularum viscerumque; scilicet partium, quæ citra venas sunt: eæque omnes velut totidem ventriculi sive exigua viscera existimanda sunt; nempe ad varios humores concoquendos; maxime ad perspirabile ex iis insensibiliter exigendum.

LXXXV.

Ex rigida inedia hypochondria tenduntur; nempe ex insensibili perspiratione in ventriculũ & intestina translata, ibidemque accumulata: item in capite & extremis membris summa molestia ac lassitudo non rarò oritur, ob reliquias retentorum humorum, qui ideo acrimoniam quandam concipere apti sunt.

LXXXVI.

A valde tenui victu sanguinis massa plus diminuitur, quàm à pharmaco; imò plus vitiatur à diverticulo insensibilis evacuationis.

LXXXVII.

Ne quid nimis humidi Oesophagi orif-

que

LXXXIV.

Perſpiratio inſenſibilis eſt excrementum tertiæ coctionis: quare ſi non fiat prima, neque tertia fiat concoctio.

LXXXV.

Ob rigidam inediam, caput repletur, pulſant tempora, tenduntur hypochondria, brachiorum & crurum laſſitudo fit.

LXXXVI.

Exinanitio à cibi pauxillo major, quàm à pharmaco, quod movet quidem ſenſibilem, ſed inſenſibilem evacuationem divertit.

LXXXVII.

Ventriculo in horis matutinis vacuo ob omiſ-

que glandulis subministretur.

LXXXVIII.

Sive multum sive modicum sumendum sit, satius est, certe valetudinariis, id divisis temporibus, quàm semel capere; quod aliàs ventriculo imbecillo, quatenus is musculosus est, nimis gravi esset oneri.

LXXXIX.

Præcipue stomachi; nam si illa concoctio bene se habeat, cæteræ necessario consequentur.

X C.

In hoc numero ponendi sunt valetudinarii quique & ex morbo aliquo chronico, Arthritide putà, convalescentes.

XCI.

Pisces cito concoquuntur in ventriculo, ob facilem eorum colliquationem; at forte quòd ex minime aeratis particulis constent, glandulis hærere apti sunt. De somno vero suprà diximus eum à natura institutum fuisse ad perspirationem expediendam: certe glandularum non minus, quàm ipsius ventriculi concoctio vires dat.

XCII.

Igitur omnia alimenta infirmiora, quod concoctu facilia sint, non protinus boni succi sint, & salubria; quod glandulis obstruendis apta sunt.

Cibus

niſſam cœnam, in pituitoſo valde juvat
ulium ſiccum, ut biſcoctum.

LXXXVIII.

Edulium quatuor librarum circiter ſe-
el in die ſumptum, ſi noceret, bis vel
r ingeſtum juvaret: Plenitudo ventris
acuationem inſenſibilem divertit.

LXXXIX.

Nemo incidet in morbum, ſi ſedulò
ævideat, ne cruditatibus laboret.

XC.

Senes ter ſumere cibum in die, ut An-
iochus, tutius eſt quam bis, vel ſemel
nultum impedit perſpirationem.

XCI.

Piſces in cœna cur non ſumebat Antio-
chus? quia morantur perſpirationem: à
ſomno fit utilis perſpiratio, qua feriata
vires langueſcunt.

XCII.

Succi cucumeris frigiditas & craſſities in
venis conſervatur: imo alii ſucci pravi,
licet ſint coctu faciles, prohibendo perſpi-
rationem efficiunt malignas febres.

Cibi

XCIII.

Cibus corruptus diarrhæam excitans, duplici de causa lassitudinem parit; quod nutrimentum sic amittitur; quodque tanquam medicamentum aliquod purgans irritat, atque ex intestinorum glandulis visceribusque utiles quoque succos elicit.

XCIV.

Et lavatio & cœna defessis inutiles sunt, quod ii difficilius concoctiones suas moliuntur, multoque longius spatium à somno requirunt, uc eæ perficiantur.

XCV.

Non bene capio auctorem, cur ventriculus cibum non amplectatur; nisi quod is sit à violento exercitio, ut reliquum corpus, leviter inflammatus: ideo cibum ante concoctionem in intestina præcipitat, ut à tanto onere importuno seipsum liberet.

XCVI.

Naturales actiones, quales sunt partium concoctiones, etiam ab animi affectibus distrahuntur: ideo somnus, in quo fere animus quiescit, istiusmodi actionibus universis magnopere proficuus est.

XCVII.

Magni interest, quantum bibamus, (vide suprà Aph.68.) tempus vero & cibi qualitatem sitimque consulere licet.

Du-

XCIII.

Cibi corruptela cur efficit laſſitudinem? quia divertit perſpirationem: Sed quomodo? quia facit cœliacum: Sed cur cœliacus laſſitudinem facit? quia una cum excrementis exit aliquid prioris cibi benè cocti.

XCIV.

Si quis corpore defeſſo eat cęnatum lautum, à ſomno ſtatim carnes frigidæ, & laſſitudines: à cœna tamen duodecim horis circiter emendantur omnia: quia tunc coctio, & perſpiratio utilis fit.

XCV.

Cibus à violento exercitio nocet, tum quia non amplectitur, tum quia perſpiratum divertit.

XCVI.

Qui it cœnatum animo perturbato, longe minus digerit, quam quietus & lætus.

XCVII.

Potus inter prandium & cœnam nocet: Sed ſi tantundem minus in cœna potamus, tollitur nocumentum.

XCVIII.

Duplex detrimentum, & alimenti amisſio, & glandularum cutanearum occluſio; ſcilicet ex vehementi perſpirationis revulſione ad internas partes.

XCIX.

Quia plus ſolito perſpiravit, ut ſuprà comprehenſum eſt de cibo copioſe ſumpto poſt inediam.

C.

Robuſtis id quidem medicamenti eſſe poteſt: at ſatius eſt iſto beneficio carere, quam periculum facere: ita certe conſulo valetudinariis.

CI.

Adjice adeo mel & Saccharum ſuperioribus, in Aphoriſmo 82. hujus Sectionis memoratis: ut autem mel in aliquibus bileſcat, non intelligo: poteſt quidem, ob ſepticam ſuam vim, nimis calefaciendo irritandoque ventriculum & inteſtina bilem elicere, ſtomachumque adeo & vicinas partes acrimonia ſua lædere.

CII.

Merum & ſalſamenta quævis ſimiliaque interdum id poſtulant; fatendum eſt, omnem ſtomachi repletionem perſpirationem paulisper poſſe morari.

CIII.

Expulſionem perſpirabilis quod attinet, cor

XCVIII.

Vomitus à cœna debilitat, quia amovet alimentum; tum quia divertit perſpirationem.

XCIX.

Semel aut bis in menſe facto exceſſu in cibo & potu, die ſequenti licet ſenſibiliter non evacuet, minus ſolito perpendit.

C.

Victus uniformis caret beneficio illorum, qui ſemel vel bis in menſe excedunt: expultrix enim à copia irritata excitat tantum perſpiratus, quantum ſine Statica nemo crederet.

C I.

In frigido corpore mel juvat, quia nutrit, & perſpirat; in calido nocet, quia bileſcit.

CII.

Nihil magis impedit perſpirationem, quam potus dum fit chylus.

CIII.

Jecur ob refrigerationem minus attrahit

& glandulæ id præcipuè faciunt: at non negandum est, quin ipsum jecur suas, easque magnas partes, habeat in perspiratione; quatenus scilicet glandulosum & viscus primarium, ductuque insigni, in intestina hiante, præditum sit.

CIV.

An perspiratio possit sic ex toto occludi, ut chylus regurgitet? forte ex labefactatis venis lacteis chyli dispensatio vitietur; quod ut arbitror, non rarò accidit scilicet ex malis medicamentis, cibisque inusitatis.

C V.

Exercitium quidem, bonam valetudinem quod spectat, utramque paginam implet, omnèmque evacuationem promovet; altera verò pestis nempe quies sive somnus ex consuetudine limitandus est. Nam Meridiatio *semper laudabilis existimata fuit; ex Celsi verò regula; nempe, ,, longis diebus meridiari ,, potius ante cibum, sin minus post eum.*

chylum, longe minus expellit perspirabile.

CIV.

In homine sano alvus lubrica, vel fit vitiata coctione, vel chyli dispensatione ob prohibitam perspirationem.

C V.

Bonæ valetudinis pestis duplex; corpus ex toto tradere quieti; & comedere ante cibi præcedentis concoctionem.

DE SOMNO ET VIGILIA.

SECTIO QUARTA.

I.

IGitur somni necessitas quædam nobis incumbit, perspirationis causa; ut tantum pondus materiæ, à triplici concoctione subtilissimæ, insensibiliter discutiatur.

Item hinc liquet, si septem horæ somni robusto sufficiant, imbecillo novem minimùm dentur propter perspirationis moram atque imminutionem.

II.

Qui vigilat omnes corporis musculos constrictos habet, meatusque adeo glandularum duplo magis angustatos, quàm qui dormit. Qui itaque propter assidua negotia ac lucubrationes dormire prohibentur, parum alimenti sumere debent, ut perspiratione minus indigeant.

III.

Effluvia insensibilia, quòd valdè aerata & in tenuissimum vaporem cocta, longè rapidiora sunt, quàm quæ cum multo sudore profundantur; nam sudor, ut crassus & lentus, non parum meatus obstruit.

Vires

DE SOMNO ET VIGILIA.

SECTIO QUARTA.

APHORISMUS I.

SOmnus placidus adeo favet perſpirationi, ut ſeptem horis quinquaginta unciæ cocti perſpirabilis in robuſtis ſæpè exhalent.

II.

Dormiens ſeptem horarum ſpacio occultè, ſalubriter, & ſine violentia perſpirare ſolet duplo magis quam vigilans.

III.

Perſpiratio dormientis, quæ cum multo ſudore fit, non eſt plenior quacunque inſenſibili perſpiratione ſine ſudore.

IV.

Vires augentur ob relaxatos musculos somni tempore: nam ex assidua ista tensione diurna aliquis fatigetur, & labefactetur, necesse est.

V.

Quia tantum à placido somno deest: Etenim cui insomnia vehementer molesta fuerint, is parum dormire existimandus est.

VI.

Quia violento exercitio assultim ferè & per sudorem expellitur cruda quædam materia: placido autem somno cocta & insensibiliter emittitur continuo quodam effluvio; maximum sane providentiæ beneficium, quod plurimi sint ad exercitium vix habiles.

VII.

Id est, ad Sextam circiter horam à decubitu, ubi jam chylus ex toto in venas transierit.

VIII.

Etiamsi coctum sit perspirabile, tamen non temere avolat nisi dormienti, propter angustias meatuum, ad glandulas pertinentium, scilicet ex perpetua quadam constrictione musculorum in vigilante.

IX.

Propter assiduas istas puncturas ex acrimonia perspirabilis retenti in meatibus Glãdularum. Ita ventriculo concoquente, venisve

I V.

A ſomno nocturno corpus ſentitur minoris ponderis, tum ob vires auctas, tum ob exhalationem ſaltem trium librarum circiter excrementorum.

V.

Somnus inquietus impedire ſolet trientem ſolitæ perſpirationis.

V I.

In ſomno placido perſpiratio aliquando major eſt, data temporis paritate, quam in exercitio violento.

V I I.

In ſomno matutino, ſed peracta prima coctione, libra perſpirabilium excrementorum horæ ſpatio: non peracta, nec quadrans exhalare ſolet.

V I I I.

Quæ impediunt ſomnum, impediunt quoque perſpirationem cocti perſpirabilis.

I X.

Somni breves fiunt ab acrimonia perſpirabilis retenti, perſpirabile verò ſæpe retinetur, quando natura aliis internis mu-

nimium repletis chylo, haud libere perspiramus,

X.

Caput quidem Nervique sua materia acri male affici possunt; quod iis suæ quoque glandulæ concoctrices sunt. At quod in meatibus aliarum glandularum retinetur, cùm extra circuitum sanguinis sit, non ita promptum est, ut arbitror, de loco in locum transferri.

X I.

Nempe morbum aliquem brevi venturum indicat.

XII.

An propter numerum & magnitudinem glandularum in pedibus & circa coxas? certè quia pedes coxęque etiam ad quintam partem circiter totius cutis sunt.

XIII.

Meatum glandularum constrictio atque angustatio, adeoque perspiratio diminuta ex assidua Musculorum tensione dependet. Perennis autem illa agitatio in lecto parum expellit, cùm velox cursus perspirabile, ex Spiritus retentione, vi subinde discutit.

XIV.

Igitur satius est sub dio vigilare, quàm vel Tabernaculo dormire nudus: nam ita relaxatis meatibus glandularum ob somnum,

&

neribus plus solito est occupata.

X.

Acrimonia perspirabilis retenti, vel sæpissime petit caput, turbat somnum, & partium superiorum perspirationem divertit.

X I.

Si quis à somno sentiat brachia dolentia, vel plus solito defatigata, significat corpus esse majoris ponderis, quàm natura diu ferre possit.

XII.

Qui dormiunt pedibus ac coxis detectis, noctis spatio libra perspirabilis exhalare prohibetur.

XIII.

Perennis in lecto corporis agitatio magis agitat, quam velox cursus: in motu enim currentis solum musculi infernarum partium corporis, in motu jacentis musculi fere universi corporis moventur.

XIV.

Magis prohibetur perspiratio in dormientibus ab Austrina aura frigidiuscula, quam in vigilantibus ab ingenti frigore.

& Austrinæ auræ frigidiusculæ dulcedinem, perspirabile repellitur, recrudescitque.

X V.

Etenim materia, ad perspirationem destinata, vi cordis in meatus glandularum assiduè propellitur; ubi ex defectu concoctionis cruda accumulatur.

XV I.

Ad proximè superiorem classem propriè pertinet hic Aphorismus.

Rectè itaque Veteres prodiderunt ex ore Celsi, ut, quo valentior quæque materia est, eo minus facilè coquatur; sed si concocta sit, plus alat.

Cur autem alimenta facilis perspirationis corpora debilitent, quæritur? forte quòd nimis relaxant viscera, eorumque meatus; siquidem ferè humida sunt, & tenuium partium: in partium tamen modica astrictione vires consistunt.

X V I I.

In prima nullum virium dispendium; quia per se quasi sponte à solo cordis motu placidè atque insensibiliter cocta effluunt: in hac verò secunda ob moram ex nimia partium tensione acria & cruda obnixè exprimuntur.

X V I I I. X I X.

Scilicet ea differentia, quæ est inter astrictum laxatumque, meatus glandularum quod attinet.

Quod

X V.

Si somnus nocturnus minor solito sit; exhalatio cocti perspirabilis imminuitur, crudi verò augetur.

X V I.

A cibo facilis perspirationis corpora potius debilia, quam ponderosa: à cibo verò difficilis, & debilia & ponderosa fiunt.

X V I I.

Perspiratio à somno facta differt specie ab illa, quæ in vigilia: prima est coctorum perspirabilium sine acrimonia, & cum virium levamine; secunda est crudorum, acris, violenta, & cum labore.

X V I I I.

Duplo magis dormiens perspirat vigilante. Hinc illud famosum: *Duæ horæ quietis in vigilante perinde juvant, ac una somni.*

XX.

Quod perspiratio ex concoctione ventriculi suppeditatur; qua feriante, copia perspirabilis deest.

XXI.

Igitur bilis, ubi præter modum in ventriculum atque intestina effunditur, & copia peccat, sæpius novo chylo diluenda est: nam verisimile est hæc symptomata oriri ex bile per vasa lactea in sanguinem reflua.

XXII. XXIII.

Magnum sanè argumentum primarii usus somni: nempe post pleniorem cœnam, quæ perspirationem solito majorem exhaustamque excepit, is & longior & jucundior esse solet. Contrà verò, si perspirabile diei præcedentis non ritè fuerit dissipatum, somnus inquietus & nox molesta expectanda est.

XXIV.

Scilicet ob difficultatem perspirabilia cruda & acria ejiciendi: quod tandem secundum vires ægri, vel lethale, vel fere trahitur in longitudinem.

Quo-

XIX.

Perſpirationem inſenſibilem curſu ſeptem horarum in dormiente inveni in multis eſſe quadraginta unciarum circiter, in vigilante viginti.

XX.

Qui vacuo ventriculo it cubitum, ea nocte tertiam partem minus more ſolito circiter perſpirat.

XXI.

Bilioſi, qui eunt cubitum ſtomacho omnino vacuo, venter & caput implentur crudis, pulſant tempora, eliquantur carnes, tenſiones vehementes circa brachia & manus oriuntur, excitatur aliquando morſus cordis, vertigines, & epilepſiæ, ut accidit Diodoro.

XXII.

A ſolito majori perſpiratione plenioris cœnæ uſus ſemper ſomnum longiorem & jucundiorem pollicetur.

XXIII.

Perſpiratio minor ſolito prænuntiat ſomnum inquietum, & noctem moleſtam.

XXIV.

Si à brevi & implacido ſomno carnes frigidæ inveniantur, & indè febricula ſuccedat, id in debilibus mortem, in robuſtis morbi longitudinem magna ex parte prænuntiat.

XXV. XXVI.

Quotidianum certe cubile tutissimum est cætera quidem animantia ex instinctu vivunt; quo servato, mores iis immutabile sunt, & quoad victum & loca; ita fer quæque ad extremam suam senectutem commode perveniunt.

XXVII.

Somniare tantum à perspiratione tollit, quantum deest à vero somno: nam qui somniat, vix semisopitus dici potest. Imò ex insomniis vehementer cor laborat, haud aliter sane, quàm si quis vigilaverit.

XXVIII. XXIX.

Forte ventriculus ex bona parte ad quartam horam à cœna depletur; chylus tamen vasa lactea non plene subire solet ante horam sextam; ita quinta post cœnam alicui expergefacto parum perspiratum est; chylo verò omni in venas ingresso copiose perspiratur. Igitur duæ ultimæ concoctiones simul sumptæ duplo minimùm citiùs perficiuntur, quàm ista prima ventriculi & intestinorum.

XXX.

Ex mensura somni fere perspiratio æstimanda est: itaque is ubi solito brevior fuerat, meridiari oportet, aut exercitatione aliqua solito plenior excitanda est, ne febris oriatur.

Ita

XXV.

Lecti mutatione somnus implacidus, & [p]erspiratio minor fit: insolita enim licet [m]eliora, corpus & animum lædunt.

XXVI.

Magis somniant in lecto insolito, quam [i]n consueto jacentes.

XXVII.

Qui dormiunt, & non somniant, benè perspirant, & versa vice.

XXVIII.

Somnus à cibo quatuor horis circiter est utilior: natura enim tunc minus est occupata prima concoctione, meliùs remittit quod est amissum, & meliùs perspirationi favet.

XXIX.

Si à cœna quinque horis somno illico excitatum perpenderis, vix mediam libram; si octo horis, tres libras perspirasse invenies.

XXX.

Somno solito breviore semper aliquid perspirationis prohibetur, quod nisi sequentibus diebus pleniore perspiratione compensetur, imminet febris periculum.

Re-

XXXI.

Ita vel leviter amissa perspiratio omnimodo compensanda est; scilicet quiete & abstinentia, ut tanta incommoda caveantur.

XXXII. XXXIII. XXXIV.

Utraque videtur; nempe Oscitatio & Pandiculatio, ad eundem effectum institui. Nam Oscitatio est plenior pulmonis inspiratio, ad halitus ejus plenius exhauriendos; itidem pandiculatio ad artus vehementer & subitò purgandos, si qua forte supervacua materia in somno accumuletur, hæreatque; scilicet ne jam vigilantis motui & agilitati obstet.

XXXV.

Quia quicquid nobis inusitatum est, nauseamve movet, perspirationem impedit, etiamsi materia rite præparata sit ad exitum; scilicet in imbecillis subitam & vehementem partium constrictionem excitando.

XXXVI.

In paroxysmis Febrium eadem symptomata ac quæ in sanis videmus; idque propter copiam

XXXI.

Retenta aliqua perſpirationis conſuetæ parte, die ſequenti vel à prandio ſomno rapimur, & horæ ſpatio libram circiter perſpiramus: vel nocte ſequenti tantò longior ſit ſomnus, quanto magis ſolito expedit perſpirare: vel in ſenſibilem criſim, vel in morbum labimur.

XXXII.

A ſomno oſcitatio & artuum protenſio, indicant corpus maximè perſpirare, ſicuti dicitur de gallis, ſeſe alis ante cantum percutientibus.

XXXIII.

Oſcitationes & artuum extenſiones, quæ ſtatim à ſomno contingunt, ex copia perſpirabilium ad expulſionem optimè præparatorum excitantur.

XXXIV.

Corpora oſcitatione & pandiculatione horæ dimidiæ ſpatio magis perſpirant, quam tribus horis alterius temporis.

XXXV.

Qui ægris dant ſerapia, vel medicamenta horis optimæ perſpirationis, quæ ſolet eſſe à ſomno duarum horarum ſpatio, lædunt: horis verò ſequentibus, proſunt.

XXXVI.

In paroxyſmis pandiculationes, & oſcitationes nō ſignificant caloris concentrationem

piam acrium perſpirabilium retentorum, atque ægre diſcutiendorum.

XXXVII. XXXVIII.

Atque hæc optima ratio eſt meridiationis, ad horam limitandæ, certe in valetudinariis; ſcilicet ad mala heſterna, ſi quæ fuerint, præſtantiſſimum remedium.

XXXIX. XL.

Ex concoctione vitiata nec perſpiratio ſequitur, quòd fere nihil concoquendum in glandulas tranſmiſſum ſit; neque ſomnus continuatur propter aſſiduum ſtomachi irritamentum ex corrupto alimento, vel vomitu vel dejectione, ſiquidem in chylum tandem confici nequeat, eliminando.

At ſympathia iſta cerebri cum ſtomacho non eſt alia, quàm quæ ei, nervis mediantibus, cum reliquis corporis partibus intercedit; videlicet, opium ventriculi primum nervos conſtipat, ſtuporemque iis inducit, unde ſomni quaſi quædam fallax ſimulatio ſequitur: in naturali vero ſomno nervi relaxantur, ferianturque; tamen ex qualibet gra-

vio-

em, ſed excretionem acrium copioſorum
erſpirabilium retentorum.

XXXVII.

Hora dormitionis meridianæ cibo cor-
ora, aliquando libram, aliquando ſeli-
ram excrementorum occultè perſpirabi-
um excernere ſolet: libram, ſi aliquid
erſpitationi, heſternæ diei retentnm ſit:
elibram, ſi nihil.

XXXVIII.

Si aliquid heſternæ perſpirationis ſit re-
entum, & per ſomnum meridianum il-
ud omninò non excernatur, ſtatim à
ſomno perſentitur magnum capitis pon-
dus; ma gnuſque dolor gravativus.

XXXIX.

Si quatuor horis à ſomni initio cibus
corrumpatur, ſtatim hæc duo mala ſe in-
vicem conſequentia contingunt: prohibi-
ta perſpiratio, & vigilia.

XL.

Nulla cauſa ſæpiùs ſomnum intertur-
bat, quàm ciborum corruptela: id efficit
quæ eſt inter ſtomachum & cerebrum
ſympathia.

viori partis alicujus, stomachi putà, affe ctione ad motum statim & vigiliam excitan tur.

XLI.

Justa corporis temperies, ratione calidi tatis, ad perspirationem rite expediendum requiritur; scilicet, ne ex frigore illa nimis cohibeatur, aut ex calore nimio in sudorem effluat.

Recte itaque præcepit Celsus; ,, hyeme ,, totas noctes nos conquiescere oportere.

XLII.

Ex mentis integritate atque alacritate æquo bene dignoscitur corporis conditio, ac ex ejus agilitate. Vide quæ de animi affectibus, sua sectione infrà pluribus expositurus est.

XLIII.

Æstate paululum ante cibum optima meridiatio est: hyeme vero eo auxilio ad sanitatem tuendam, certe apud nos, propter frigus & dierum brevitatem minus est opus. Verum à decubitu, si alipuid restiterit hesternæ perspirationis, caput maxime afficitur; nempe ex ipso positu plus perspirabilis ei incumbet.

XLIV.

Perspiratio, nisi admodum insensibilis, vitiosa est; id est, nisi invisibilibus effluviis è glandularum oris evaporet; ipsæ vero illæ glandulæ nusquam non sunt, certe ubicunque aut nervi aut membranę sint. Igitur subtilissimis vaporibus ab iis continuo emissis cor-

pus

XLI.

Somnus hyeme utilior, quàm æſtate, ...on quia ventres ſunt calidiores, vel ſom- ... longiſſimi; ſed quia ante diluculum ...rpora fiunt actu calidiora, & ut talia ...aximè perſpirant, æſtate verò frigidio- ...a.

XLII.

A ſomno diſcurſus puritas & corporis ...gilitas ſignificant corpus illa nocte ad ...ninus tres libras magna ex parte perſpi- ...aſſe.

XLIII.

A ſomno meridiano capitis levitas in- ...dicat nihil perſpirationis heſternæ diei fuiſſe retentum.

XLIV.

Somnus externas & internas partes uni- verſas humectat, quia attenuat perſpira- bile, & valde attenuatum per omnia membra illud diſpenſat.

Vi-

pus universum intus extraque subinde hu-mectatur, maxime somno non interrupto præclaro illo perspirationis authore.

XLV.

Hoc verum est, si de cordis motu intelligatur; qui quidem in vigilantibus validior & concitatior est; quælibet tamen concoctio melius somno perficitur, ob integram naturalium functionum, quales universæ concoctrices sunt, libertatem.

XLVI.

Inter has somni laudes, utilitatesque minus intelligibiles sunt humorum cōcentratio & caloris utriusque unitas: reliqua autem satis bene explicari possunt. Etenim sitis humectatione aufertur; cùm scilicet sanguis in secundas *(mallem dicere in tertias; quia chylus prima humiditas est; isque è sanguinis penu continuo suppletus in glandulis tertiatur) humiditates conversus sit; id est, in humores glandulis, visceribusque concoctos: his nempe per omnes nervos membranasque diffusis, si quod fuerit supervacaneum, perspiratione insensibili dissipatur: unde corporis levitas, agilitas, vigor: item sensus excitantur, mensque erectior fit.*

XLVII. XLVIII. XLIX.

Hi tres Aphorismi ex falsis notionibus de spiritibus nescio quibus dependent; illud verum est, dum ventriculus alimento repletur, interna ejus perspiratio ferè major est: at-

que

XLV.

Vigilia movet à centro ad circumferen-
iam sanguinem, qui est minus præpara-
us ad perspitationem, quam in somno
orreptis.

XLVI.

Somno concentrantur humores, uni-
tur calor influens innato, aufertur sitis,
nisi prædominetur bilis, fit conversio
sanguinis in secundas humiditates, & cor-
pora leviora fiunt.

XLVII.

Somno animales, vigilia vitales & na-
turales languescunt.

XLVIII.

Vigilia animales roborantur, vitales &
naturales languescunt.

que ita internæ partes, quatenus perſpiratio intus vertitur, & calidiores levioreſque fiunt; dum verò vigilamus, ex ſola partium tenſione, aliave levi exercitatione, externa magis incaleſcunt, & ex perſpiratione extrà diſſipata, leviora quoque fiunt.

L.

Ex nimio ſomno Cor glandulæque languent torpentque: humoreſque adeo retenti ob moram craſſeſcunt atque imperſpirabiles fiunt, unde frigoris ſenſus & pondus.

L I.

Corpora, quæ multam bilem gignunt, ex nimio ſomno læduntur; quòd ex ejus miſtura cum pituitoſis glãdularum humoribus perſpirabilia acerrima fiunt, quæque ſic capiti aliiſque viſceribus vehementer moleſta ſunt; iſta autem infectio à chylo, ferè bile contaminato incipit, & in glandulas uſque per ſanguinem transferatur; nam bilis nuſpiam fit, niſi in hepatis vaſis excretoriis: & regurgitatio ejus, ſi unquam fiat, ex rariſſimè contingentibus eſt: ſæpe tamen reflua eſt per vaſa lactea interdum ſincera, interdum chylo commiſta. Quæ autem Borellus *de bilis circulatione ſcripſit, fabulæ ſunt.*

L I I.

Aliquo modico & temperato cordis motu opus eſt, ad glandulas perſpirabili ſupplendas. Iſte autem motus in ſanguineis animalibus à calore dependet, qui in dormiente ſtragu-

gu-

XLIX.

Per ſomnum magis interiora incaleſcunt, ipſaque magis leviora fiunt. Per vigiliam magis exteriora incaleſcunt, ipſaque magis leviora fiunt.

L.

Per nimium ſomnum interiora & exteriora frigeſcunt, humores impinguntur, redduntur imperſpirabiles, & corpora ponderoſiora fiunt.

LI.

Corpora bilioſa per nimium ſomnum valdè læduntur, non quia recrementa tertiæ coctionis fiunt imperſpirabilia, ſed quia fiunt mordaciſſima, feriuntque deinde caput & alia viſcera.

LII.

In dormientibus ſtragulis detectis magis impeditur perſpiratio, quam in vigilantibus veſtibus denudatis; cum ob quietem dormientium, tum quia calor exter-

gulis denudato ab aere frigido facilius minuitur ob perpetuam quietem, quàm in vigilante non vestito; cujus quidem assiduus motus subinde calorem excitat renovatque.

LIII.

De pondere ex materia retenta satis constat; nam vigilantes ægrè atque lente perspirant ob perpetuam partium constrictionem: sed cur vires etiam minuantur, non ita perspicuum est; nisi dicamus debilitatem ex fatigatione tandem oriri; scilicet ex nimio corporis usu atque agitatione; quæ sane unica Vigiliæ notitia est.

LIV.

Illud sane insigne est somni beneficium, ut quod supra consuetum onus, retentum sit, perspiret; idque ex crudo concoctum insensibiliter; somnus itaque non tantùm facilitat perspirationem, sed & mirifice adjuvat concoctionem glandularum; ex qua ultima sanitatis perfectio est.

L V.

Quia præter supervacaneæ materiæ perspirationem, etiam quotidie aliquid amittitur à pristino pondere; scilicet ex concoctionis defectu.

LVI.

Potius ex debita, ut arbitror, concoctione, & continua partium ad motum sensumque destinatarum humectatione vires augentur;

narum partium refugit ad intra.

LIII.

Insolita vigilia reddit corpora primis diebus ponderosiora & debiliora: ponderosiora, quia post evacuationem excrementorum perspirabilium relinquitur crudus succus per se, & per accidens ponderosus: debiliora, quia ubi est cruditas, ibi non fit conversio, & per consequens virtutes languescunt.

LIV.

Si somnus post vigiliam immoderatam fuerit septem horarum, perspiratio erit major consueta ad libram circiter.

LV.

Vigiliæ perseverantes reddunt corpora minus ponderosa, non ob majorem perspirationem, vel evacuationem sensibilem, sed quia quantum amittitur pinguedinis & carnis, tantum non remittitur.

LVI.

Horis matutinis corpus est, & sentitur minus grave: est, quia per somnum præcedentem tres libræ excremētorum perspira-

tur; quorum omnium ſomnus auctor eſt; quam quod aliquid ponderis adjectum ſit ex alimentis: cùm id ex Trutina nihil eſt. Vide ſuprà Aph.77. Sectionis tertiæ.

LVII.

Scilicet, ſi alimentum ſit è valentiſſima materia, maliquе ſucci; vel ſtomacho ab inſolita vigilia infirmato minus idoneum.

LVIII.

Infectionis ratio in occulto eſt; certe effluviorum inviſibilium vis admiranda eſt, ſive ea per contactum, aut per vias ſtomachi, saliva commiſta, atque ſanguini tandem communicata fuerint; imò ſic perſpiratio ſani quoque cujuſdam hominis minus ſano levamini eſſe poteſt.

LIX.

Alimentum ſomni ſomnus concoctionis, concoctio perſpirationis author eſt.

LX. LXI. LXII.

Quæ ſtomachum roborant, concoquunt, & perſpirationem excitant: ſi verò eorum nimia ſumantur, ſudorem movent; attende admirandos effectus medicamentorum exigua præter fidem quantitate exhibitorum, in Mithridatio putà, aliiſque veteribus compoſitionibus. In modis ſanè quorumlibet medicamentorum aſſignandis mirifica Antiquorum peritia fuit.

Di-

cabilium exhalarunt : ſentitur, tum quia eſt levius, tum quia per coctionem ciborum facilè perſpirabilium auctæ ſunt vires.

LVII.

Corpus vigilia inſolita reddi poteſt majoris ponderis, ſi cibus, quo alitur, ſit perſpirationi ineptus.

LVIII.

Tam copioſa eſt corporis exhalatio in dormientibus, ut non ſolum ægri cum ſanis cubantes, ſed ſani inter ſe bonas vel malas diſpoſitiones ſibi ipſis invicem communicent.

Additi ab Auctore.

LIX.

A cibo ſomnus, à ſomno coctio, à coctione utilis perſpiratio.

L X.

Diacitonium non ſtatim à cœna, ſed poſt primum ſomnum excitat ſomnum, dummodo non ſuperbibatur.

LXI.

Diacitonium cum cinamomo roborat ſtomachum, roborato ſemper ſomnus fit.

LXII.

Modicum vini generoſi & alium conciliant ſomnum & perſpirationem : ſi ve-

LXIII.

Digestio concoctione latius patet; nempe quæ universas à ventriculo concoctiones evacuationesque respicere videatur.

LXIV.

Id est, in expulsione perspirabilis; & in excrementis primæ & secundæ concoctionis eliminandis.

LXV.

Ex cruditate in glandulis atque imperfecta colliquatione cibi in ventriculo & intestinis, aut ex nimia venere vires minuuntur; scilicet ex defectu primæ concoctionis.

LXVI.

Iis tantum meridiandum est, quibus id vel consuetum est, vel quibus hesterna cruditas adhuc perspirationi impedimento est. Vide suprà Aph.43.

LXVII.

Jejunium superflui augmento obstat: ita autem, vigilia, atque exercitium cordis vigorem incitando, superfluum tollunt.

LXVIII.

Corpus plene rectaque extensum constringitur, musculique nimium tenduntur; corpus verò in se contractum, membrisque paululùm recurvatis, laxatur; quemadmodum

Em-

tò plus justo sumantur, utrumque prohibent: perspirabile tamen in sudorem convertunt.

LXIII.

Ille verò longævus, qui quotidie bene concoquit, & digerit: coctio fit somno, & quiete; digestio vigilia & exercitio.

LXIV.

Lassitudo à somno, si solito exercitio tollitur, defectus erit in digestione, non in concoctione.

LXV.

Dum à somno surgimus cum solito pondere, sed cum majori lassitudine, hæc, nisi solita exercitio tollatur, cruditatum cumulum, cibi corruptelam, vel nimium coitum significat.

LXVI.

Somnus meridianus insolitus viscera omnia lædit, hebetatque perspirationem.

LXVII.

Lassitudo post somnum tollitur iis quę facilem pespirationem reddunt: hæc sunt, jejunium, exercitium, vigilia & ira.

LXVIII.

Somnus strato & laxo corpore nocet: contracto juvat: Viscera unita coctionem habent facilem; laxa difficilem.

Embryonis in Utero positus se habet; in hoc itaque ultimo situ decubitus sanior est; quia sic melius concoquitur, & expeditior transitus est de concoctione in concoctionem.

LXIX.

Sudor à somno frigidiusculus cruditatem in glandularum meatibus indicat: ex cujus accumulatione tandem Arthritis oriri possit.

LXX.

Nervi & membranæ ita nimis humectantur: ex defectu verò humidi resolvuntur: at ab istis omnibus prima certè concoctio atque ultima malè se habent.

DE
EXERCITIO, ET QUIETE
SECTIO QUINTA.

I. II.

ID est, parum insensibiliter perspirat, quòd à tanto motu fere sudor effluit, qui insensibilem perspirationem impedire solet magna ex

LXIX.

Sanis, ſi à ſomno ſudor frigidiuſculus accidat, minus juſto perſpirant, & temporis curſu ſi idem accidat, fiunt podagrici.

LXX.

A nimio ſomno & nimio meri potu ſuffocantur vires; à nimia vigilia & exercitio reſolvuntur: hæc omnia coctionem diminuunt, & diminuta ceſſat utilis perſpiratio.

DE
EXERCITIO, ET QUIETE
SECTIO QUINTA.

APHORISMUS. I.

IN motu violento corpus occultè minus perſpirat, quàm in aurora poſt novem vel decem horas ab aſſumpta cœna.

ex parte; iste autem sudor oritur ex massa sanguinea in glandulas vehementer propulsa; quæ raptim sub forma liquoris cujusdam immaturi effunditur. Verùm ut ista materia fiat occultum perspirabile, & morula quædam, & cordis temperatior motus, qualis fere est dormientium, desiderantur. Vide suprà Sect.4. Aph.6.

III.

Occulta tamen coctorum perspirabilium evacuatio sola salutaris est. Vide suprà Sect. 4. Aph.6.

IV.

Idem suprà expositum est; nempe ex constrictione partium, quæ ferè relaxantur in quiete

V.

Ex ira & hilaritate mens erectior est; ipsumque cor ad vegetiorem quendam motum incitatur; unde perspiratio certè plenior: ex sola verò perspiratione vires servantur recreanturque: timidis autem & mœrentibus omnia contraria sunt.

VI.

Imo ut defessa tantillo cibi, donec debitè concoquatur, vix sustinendo sunt; quòd ventriculus, ut reliquæ corporis partes, à nimio exercitio incalescit ex levi quadam febricula. Vide suprà Sect.3. Aphor.94.95.

Quia

II.

Quod in motu violento per poros evacuatur, eſt ſudor & perſpirabile occultum: ſed ut violentum magna ex parte elevatur ex incoctis ſuccis: rarò enim tantum cocti perſpirabilis in corpore colligitur quantum per violentiam evacuatur.

III.

Sudor ſemper eſt à cauſa violenta, & ut talis, (ſicut Statica experimenta docent) impedit coctorum perſpirabilium occultam excretionem.

IV.

Longè magis perſpirat corpus in lecto quieſcens, quam in lecto frequenti & crebra agitatione circumvolutum.

V.

Longo itinere minus defatigatur hilares & iracundi, quam timidi & mœrentes: illi enim magis ſalubriter, hi verò minus perſpirant.

VI.

Corpora quæ à nimio exercitio illico cibantur, læduntur: quia, ut defeſſa & cibo gravata minus perſpirant.

VII.

Quia post septimam chylus ex toto jam venas subierit, suamque materiam difflandam glandulæ concoxerint; ideo exercitium tunc adhibitum plenius evaporat: aliis verò horis, aut tardè nimis, nempe cùm parum aut nihil superfluum relictum sit in glandulis, aut maturius est, quàm ut quicquam in glandulas transierit.

VIII.

Ex perpetuo exercitio violento corpus tandem fit leve ac macilentum; quòd præter solitum superfluum ex quotidiano chylo insensibiliter perspiratum, aliquid etiam quotidie de ipsa veteri sanguinis massa dissipatur.

IX.

Nervi, membranæ, ligamenta, musculique omnes exercitio humectantur: ab ista verò humectatione, quod fit superfluum, ad evaporationem concoquitur.

X.

Ista præparatio in debita concoctione consistit, motu autem excrementorum sensibilium descensum atque insensibilium expressionem molimur: ex quiete verò morula quædam perspirabili in glandulis ritè conficiendo necessario adhibetur.

XI.

Nempe ex penu superflui jam ex magna par-

VII.

Exercitium post septimam usque ad uodecimam horam ab assumpto cibo, agis resolvit insensibiliter horæ spatio, uam tribus horis alterius temporis.

VIII.

Evacuatio insensibilis quæ fit ab exercitio violento, impedit ne successivè remittatur, quod amittitur: imo si eadem perseveraverit violenta, corpus reddetur adeo leve, ut in pluribus de futura tabe verendum sit.

IX.

Exercitio corpora leviora fiunt: omnes enim partes, præcipuè musculi, & ligamenta motu ab excrementis purgantur: perspirabile ad exhalationem præparatur, spiritus tenuiores fiunt.

X.

Motus præparat corpora ad excretionem excrementorum sensibilium & insensibilium: quies magis ad insensibilium.

XI.

Si corpus à cœna in lecto quieverit decem

parte perspiratio. Robustis satis sunt septem horæ; imbecillibus, ut suprà, decem desiderantur.

XII.

Humores ad perspirationem concocti motu ferè dissipantur: longior autem quies ægrotantes maxime lædit, quia ad se movendos prorsus inepti sunt.

Cibi inusitati hic debito copiosioribus recte annumerantur, quia consuetis concoctu longe difficiliores sunt; atque adeo inutiles, maxime ægris & valetudinariis; idem dicendum est de medicamentis, eorumque copia, præcipue metallicis plerisque, quòd sua natura ægre, si unquam domantur. Neque audiendi sunt vani isti chimici de istiusmodi medicamentorum torturis & mangonio.

XIII.

Adde decubitum quieti; scilicet ob contrarium venarum positum; sic in utroque corporis extremo, circulationis sanguinis defectus, si quis fuerit, optime compensatur.

XIV.

Mens irrequieta & affectibus distracta cor pulmonemque vehementer exagitat; ipsum quoque cerebrum, & reliqua viscera; itidem eorum glandulas. Ut autem partis hujus vel illius perspirationem præ reliquis promoveat, quomodo id fiat, non satis video; profectò nec cor nec cerebrum per se perspirant,

nisi

em horarum cursu, optimè perspirabit; si adhuc diutius quieverit, statim incipiet diminui tum sensibilis, tum insensibilis excretio.

XII.

Quies longa efficit corpora ægrotantia ponderosiora, tum quia perspirabilia excrementa motu ad excretionem præparantur; tum quia quiete, cibi & potus, si insoliti sint, vel debito copiosiores, ut in ægris accidit, non digeruntur, & inde omnia mala, & sæpissimè mortes eveniunt.

XIII.

Si diu jacenti dolores pedum superveniant, remedio est ambulatio: si iter facienti, quies.

XIV.

Duo sunt exercitia, alterum corporis, & alterum animi: corporis, evacuat sensibilia excrementa; animi, insensibilia magis, & præcipue cordis & cerebri, ubi sedet animus.

Ni-

nisi ope glandularum suis quæque membranis nervisque insitarum.

XV.

Quies corporis si non nimia sit, perspirationem, ut dictum est, promovet, quia tum cor, aliæque omnes functiones naturales sui juris sunt; at animus segnis ipsum cordis motum omnesque naturales actiones deprimit, infirmatque.

XVI.

Vide Aphor. 2. Sect. 7. ea quidem omnia perspirationem excitant: ira verò & lætitia maxime: sed istos spiritus à perspirabili distinctos nescio.

XVII.

In ludo Pilæ putà, propter variam partium constrictionem, nunc pulmonis, nunc ipsius cordis, vires quodammodo conservantur; in lecto autem, quiescente ac tanquam resoluto corpore, cor, ex animi affectibus, vehementer exagitatur, perspirabiliumque ingens consumptio fit ex relaxatis meatibus glandularum.

XVIII.

Ex nimio exercitio chyli & sanguinis superfluitates per insensibilem perspirationem vehementer expelluntur; ideo alvus exiccatur, atque indurantur scybala; scilicet ab illa pleniore evacuatione per glandulas cutaneas: corporaque adeo leviora fiunt propter perspirabilis emissi copiam.

Non

XV.

Nimia animi quies magis prohibet per-
irationem, quam corporis.

XVI.

Animi exercitia, quæ maximè faciunt
xhalare spiritus, sunt ira, pericharia,
imor, & mœstitia.

XVII.

Corpora in lecto quiescentia vehemen-
i animi motu agitata ut plurimum magis
esolvuntur, & levioris ponderis fiunt;
quàm si animo placido cum vehementi
corporis motu, sicut fit pilæ ludo, agi-
tarentur.

XVIII.

Exercitio nimio excrementa primæ &
secundæ coctionis magna ex parte per to-
tius corporis ambitum dispensantur, ideo
alvus exiccatur; corpora tamen fiunt le-
viora, quia longè major est evacuatio in-
sensibilis, quam excrementorum crasso-
rum excretio per alvum facta.

Exer-

XIX.

Non tantùm ſucci alibiles, ſive qui intra circuitum ſanguinis ſint, præter modum minuuntur, ſed & ipſa organa viſceraque ex nimio & violento uſu detrita pereunt.

XX.

Quia ſenſibilium excrementorum parum adhuc accumulatur: minus verò inſenſibiliũ, quæ omnium remotiſſime à ventriculo conficiuntur: utpote ex tertia atque ultima concoctione nata: nempe ob concoctiones depravatas. Igitur quies & abſtinentia in iſtis caſibus, ſcilicet & recenter cibato, aut cruditatibus referto, imperanda ſunt.

XXI.

Exercitio etiam modico, ob conſtrictionem muſculorum meatus glandularum anguſtantur, & corpus minus perſpirat: at à violento ob vehementer exactam perſpirationem ſiccatur alvus; contrà ſomno alvus mollior & lubrica fit; imo univerſum corpus eo humectatur, in qua humectatione virium reficiendarum unica ratio eſſe videtur.

XXII.

Frictiones, perinde ut Cucurbitulæ, ſi ritè adhibeantur, materiam demere exiſtimatæ ſunt: at cruditates propter craſſitiem & Viſcoſitatem ſuam nec per ſe effluere, nec commodè iis artibus extrahendæ ſunt.

Exer-

XIX.

Exercitium animi, & corporis violen-
m reddit corpora levioris ponderis, ef-
it velocem senectutem, & mortem præ-
aturam minatur, citius enim ex Philo-
pho moriuntur exercitati quam non
ercitati.

XX.

Exercitium violentum à corpore, cibo,
el crudo succo referto, aufert pondus
nsibilium excrementorum minus solito:
nsensibilium fere nihil.

XXI.

Exercitio corpus minus perspirat, som-
no magis, & magis lubrica redditur al-
vus.

XXII.

Frictiones & cucurbitulæ in refertis cru-
dis succis impediunt perspirationem.

XXIII.

Exercitium optimè adhibetur à finita su-pervacanei perspiratione, scilicet paululum ante cibum; idque fieri potest, si modicè ci-betur, bis quotidie.

XXIV.

Maxime si natatio sit in frigida, aut ma-rina.

XXV.

A vento itidem meatus clauduntur; scili-cet constringuntur ex renitentia: ita spiritu difficilis ob retentum perspirabile in pulmo-nibus.

XXVI.

A motu vehementi calor; ex vento in perspirando morula; sic humores incens acres fiunt.

XXVII.

Ab equitatione sanguinis motus à pedibu sursum versus prohibetur; nempe ex positi corporis pressuraque partium gravi in sel-lam; ita perspirabile infra lumbos minua-tur necesse est; certe ex equo succussante ad istam pressuram accedit, etiam viscerum vehemens concussio.

XXVIII. XXIX.

Istæ vectiones ad quietem fere accedunt Itaque si insuetis diu durent, quòd admodum temperatus sit motus, optime perspirationem promovent.

Ma-

XXIII.

Tunc, exercitium eſt ſaluberrimum, uando poſt factam primam & ſecundam oɔctionem corpus reducitur bis in die an- : cibum ad conſuetum pondus.

XXIV.

Natatio ſtatim poſt exercitium violen- um, mala: valde enim impedit perſpi- ationem.

XXV.

Exercitium violentum ubi ſpirat ven- :us, malum.

XXVI.

A vento adiapneuſtia: à motu acrimo- nia.

XXVII.

Equitatio reſpicit magis perſpirabile partium corporis ſupra lumbos, quam infra; inter autem equitationes tolutans ſaluberrima, ſicut ſuccuſſans inſaluber- rima.

XXVIII.

Vectio in lectica, nec non in cymba, corpora minus diſponit ad debitam per- ſpirationem, quam deambulatio.

Cym-

XXX.

Magna differentia est in hoc genere Gestationis: & sunt currus quidam hodierni, qui ad Lecticat proxime accedunt: à vulgaribus verò non aliter, quam ab equo succussore, & cerebrum & renes, id est, imi lumbi male mulctantur.

XXXI.

In saltu primum spiritus inspiratus ad augendas vires valde comprimitur, mox idem extrà ejaculatur cum violentia; quo sane coctum cum crudo vehementer expellitur.

XXXII. XXXIII. XXXIV.

Disci & Pilæ lusus, qualis in viridariis nostris amœnissimis Anglicanis habetur, optima sane exercitatio est: item Tripudiatio modica citra saltum: hæ tamen omnes postponendæ sunt uni ambulationi omnium longe saluberrimæ: scilicet quod egregium sit perspirationis remedium, ubi in sanis defecerit.

Per

XXIX.

Cymbæ & lecticæ motus si diu duret, saluberrimus, tunc solùm ad debitam perspirationem mirifice disponit.

XXX.

Vectio in curru omnium violentissima est: non enim solum perspirabile incoctum exspirare facit, sed etiam solidas corporis partes, & maximè renes offendit.

XXXI.

Salus primò vires ad intra trahit, deinde ad extra cum impetu propellit, & cum violentia coctum simul cum incocto expellit.

XXXII.

Disci exercitium compositum ex motu moderato & violento, deambulatione scilicet & agitatione brachiorum, perspirationi conducit.

XXXIII.

Tripudiatio moderata & sine saltu proxime ad deambulationis moderatæ laudes accedit: perspirabile enim coctum moderatè expellit.

Additi ab Auctore.

XXXIV.

Ubi perspiratio in sanis deficit, exercitio sarcitur.

XXXV.

Per fibras intellige vasa minima; *in quibus sunt etiam meatus glandularum minimi: horum quippe apertio, suaque integritate conservatio longævitatem præstat.*

XXXVI.

Vehemens sudatio præterquam quod vires debilitat, glandularum meatus præter modum laxat; unde ex eorum iterata contractione cutis fit rugosa.

DE VENERE.

SECTIO SEXTA.

I.

SEmen quidem genitale molestissimum esse potest, quòd quasi animatum quoddam sit; certe velut massa quædam supra fidem innumerabilium animalculorum: omnis autem vel levis corporis vexatio, si assidua sit, perspirationem impedit ex constrictione meatuũ.

At

XXXV.

A nimio exercitio fibræ fiunt durę, unde senectus, quæ est universalis fibrarum durities: hæc condensando meatus calorem suffocat; mollities aperiendo longævitatem facit.

XXXVI.

Qui vult diutissimè juvenilem faciem conservare, caveat ne sudet: vel nimium præ calore perspiret.

DE VENERE.

SECTIO SEXTA.

APHORISMUS I.

NImia abstinentia à coitu, & nimius usus, impediunt perspirationem, sed nimius usus magis.

At immodica venus magnopere afficit, quòd de natura convulsionum sit.

I I.

A debilitate partium, post immodicum coitum resolutarum, maxime cordis: quantum autem perspirationis, tantum virium, & sanitatis amittimus.

III.

Ex inguine stomachus præcipue patitur, malumque ab eo incipit, mox id transfertur in glandulas: at hæc omnia ex defectu virium à venere amissarum. Vide infrà plura ad eundem sensum Aph.10. 14. 15.

I V.

Igitur semen istud ejectum esse quid supervacaneum, atque salutare, pondus & agilitas indicant. Vide infrà Aph.9.

V.

In pleno concoctionis impedimentis istud quoque adjicitur: si tamen id jejunio fiat, cor, perinde at reliqui affectus gravissimi vehementer exagitat; unde perspirabilium etiam non supervacaneorum crudorumque difflatio.

VI.

Ista cordis perspiratio, nisi de universi corporis perspiratione intelligatur, non bene exposita est: quæ tamen ab ejus motu primario dependet.

Ex

II.

Poſt coitum immoderatum quarta pars ſolitæ perſpirationis in pluribus prohiberi ſolet.

III.

Mala à nimio coitu orta mediatè à prohibita perſpiratione, immediatè à læſis concoctricibus dependent.

IV.

Cognoſcitur coitum profeciſſe, ſi à ſequenti ſomno nulla ſentiatur laſſitudo, nec ulla corporis mutatio facta ſit in gravitate, vel levitate.

V.

Diuturnæ venereorum cogitationes, modò gravius, & modò levius efficiunt corpus; gravius ſi pleno, levius ſi vacuo fiant ſtomacho.

VI.

Poſt nimium coitum cum muliere, quam maximè concupita, non ſentitur illico laſſitudo: animi enim conſolatio juvat tunc perſpirationem cordis, & auget ejus robur, unde in ipſo quod amittitur, promptius remittitur.

VII.

Ex abstinentia à venere corporis agilitas & mens erectior est; quòd idcirco perspiratio bene se habeat; an animalculorum propagatio, atque accumulatio, ex eorum perpetuis motibus, aliquid ad excitandum cordis vigorem conferant?

VIII.

Ex vehementi agitatione partium, si qua perspirata fuerint, ea cruda esse oportuit: frigiditas verò carnium oritur ex negata perspiratione insensibili; qua non solum humectamur ex omni parte corporis, sed quatenus ea aere quodam sulphureo & quasi flammeo miscetur, subinde calescimus. Vide infrà Aph. 38.

IX.

Vide suprà Aph. 4.

X.

Id est, à nimia venere ventriculus male concoquit, & refrigeratur eo sensu, qui suprà ad Aph 8. expositus est.

Palpitationes autem sive isti insultus Nervorum oriuntur ex obstructis, ut arbitror, crudo quodam ac frigido succo crassescente meatibus glandularum, ad membra-

nas

VIII.

Propenſi ad coitum ſi temperent libidinem, illico ſuccedit corporis agilitas, quia tales melius perſpirant.

VIII.

Immoderatus coitus facit perſpirare cruda, quæ deinde carnes frigidas efficiunt.

IX.

Coitum non nocuiſſe, hæc indicant: urina æquè coɕta ut ante, corporis agilitas, reſpiratio facilior, & idem fere corporis pondus perſeverans; eadem tamen ſervata eorum quæ ingeruntur quantitate & qualitate.

X.

Præſens vulnus immoderati coitus eſt ſtomachi refrigeratio: futurum, prohibita perſpiratio, unde facile fiunt palpitationes in ſuperciliis & artubus, & deinde in membris obtinentibus principatum.

nas nervosve præcipue pertinentium; scilicet ut se eo liberarent.

XI.

Eadem ratio senes obligat esse continentes; quippe his multo tardior concoctio est; certe digestio per reliquas concoctiones; itaque difficilius restauratur, si quod perditum sit.

XII.

Scilicet ex pulsione violenta, antequam concoqui possit in perspirabile occultum; & si vis ea diu duret, ex toto corpore cruda dissipantur, meatusque tandem obstruuntur: ipsaque alvus, ex defectu perspirabilis interni, minus humectatur, supprimiturque.

XIII.

Propter copiam & majorem acrimoniam genituræ, an ipsam potius viventem genituram dicam?

XIV.

Vide quæ suprà comprehensa sunt Aph. 3. & 10.

XV.

Perspirationir promptitudo ex violenta constrictione coitus immoderati primo diminuitur: ex viribus verò resolutis ab ista venere

X I.

Coitus in æſtate magis nocet; non quia corpus magis perſpirat, ſed quia coctio, cum ſit minor, deperditum difficilius reſarcitur.

XII.

In actu venereo multum crudi perſpiratur, & ſi diu duret, cruda transferuntur à centro ad corporis ambitum, fiunt obſtructiones, & inde alvus ſupprimitur.

XIII.

Quanto quis majori coeundi cupiditate conflagrat, tanto ejus uſus immoderatus minus lædit.

XIV.

Coitus immoderati detrimentum præcipuè manifeſtatur poſt ſomnum ſequentem; tunc enim ex Staticis experimentis cognoſcitur perſpirationem eſſe impeditam, & cibum eſſe male digeſtum, nec non ſtomachum valde læſum.

XV.

Coitus lædere ſolet primam coctionem, primo diminuendo perſpirationis promptitudinem, deinde in crudam qualitatem convertendo cibum.

nere concoctio ventriculi frangitur. Igitur cruditas tandem à stomacho in glandulas transmissa obstructiones parit.

XVI.

At metus est, ne cum semen genitale de vasis in vasa moveatur; ne ipsa tandem illa vasa ex nimia repletione aliquo modò vitientur, vel acrimonia translatæ atque accumulatæ materiæ, vel intertitu animalculorum utrescentium.

XVII.

A motu tamen seminis ab omni parte Testiculi tumidi fiunt; cum autem istud semen accumulatum ex animalculis maximam partem constiterit, ideo in auras non est dissipabile. Neque alii ulli humores, non animati, perspirabiles sunt; etiamsi de penu suo semper aliquid insensibiliter evaporant; atque hæc radiatio vires dat. Verum si quando isti humores nimium effundi & sensibiliter dissipari contingant, corpus valde patitur; ex Urina Diabetes; ex bile in ictero incredibiles languores fiunt: ex pituita extrema macies; perinde ut ex inguine vèhementer inanito non rarò Syncope.

XVIII. XIX. XX.

Ex insensibili perspiratione graviter impedita, Oculorum tunicas posse contrahi & corrugari verisimile est; nempe quædam vasa minima ad glandulas pertinentia inarescere; alia vero multa, ob humores valde in-

XVI.

Qui coitu utitur, & ſperma non emittit, minus debilitatur. Itidem ſi die ſequenti utatur, & emittat quod die pręcedenti fuit præparatum, minus debilitatur.

XVII.

Illi qui coeundo ſperma ex ſtudio non emittunt, in tumorem teſticulorum facile incidunt: ſpeſma enim eſt imperſpirabile.

XVIII.

Coitus immoderatus poſt ſtomachum, lædit magis oculos.

XIX.

Coitus immoderatus lędit viſionem, quia ab oculis ſubducit maximam ſpirituum copiam; inde tunicæ oculorum prædurę & ru-

incrassatos lentosque, vix usui amplius esse, ad humectationem præstandam: at oculi præ reliquis corporis partibus undique stipati innumeris Glandulis maximam & perpetuam humectationem requirunt. Quid autem sibi vult ista spirituum copia, tanquam à materia insensibiliter dissipata distincta, prorsus equidem ignoro.

XXI.

Ex uno stomacho læso omnes facultates itidem læduntur; calorque partium tam internarum quam externarum diminuitur; nam ex concoctionum integritate (quarum & prima & præcipua est illa ventriculi) caloris fomes, ejusque accensio dispensatioque oritur.

XXII.

Nempe propter vitium stomachi, ex coitu immoderato labefactati.

XXIII.

Verum calor omnium partium unus est; isque ex bona concoctione continuo renovatur; ex eadem vero diminuta ad proportionem remissior est.

XXXIV.

Ex nimia Venere omnes facultates malè mulctari in confesso est: omnia autem ea mala ex læso stomacho, perspirationeq; diminuta proveniunt; ita & humores quique vitiari,

ri,

rugosæ, nec non meatus minus prævii redduntur.

X X.

A diminuta perspiratione fibræ tunicarum oculorum opaciores; inde visio fit per spatia perexigua, qualia sunt in cancellis: Specilla uniunt objecta in cuspidem, ut distinctè per unum solum spatium videatur.

X X I.

A coitu immoderato diminuitur calor naturalis; à diminuto calore diminuta perspiratio; à diminuta perspiratione flatus & palpitatio.

X X I I.

Coitus immoderatus postulat cibos paucos, & boni nutrimenti.

X X I I I.

Coitus calefacit jecur & renes, quia excitatus calor minus exhalat: refrigerat verò stomachum, cerebrum & cor, quia per meatus patentiores excitatus omnino, & proprius aliqua ex parte propterea resolvitur.

X X I V.

Hinc coitus immoderatus in hepate bilem, in renibus nephriticum affectum, in stomacho crudum succum, in cerebro catarrhum, & in corde palpitationem & syncopen generat.

ri, & multiplicari possint; qualis est bilis in hepate; pituita circa fauces, pulmonem, & cerebrum; item nephritis ex renibus labefactatis, &c. Vide infrà Aph.42.

XXV.

Quia edulia flatulenta novo impedimento sunt stomacho infirmato, unde cruditates ad glandulas transferantur; ex quo major ponderositas.

XXVI.

Macilenti ferè imbecilli sunt, quòd in infimis sanitatis limitibus sunt; ideo febriculæ opportuniores sunt, & amissis viribus frigidiores fiunt.

XXVII.

Vitalem spiritum dissipari, id est, vires corporis plurimum diminui ex vehementer propulsa perspiratione & superflui & necessarii: unde corporis mira levitas infra consultum pondus.

XXVIII.

Pone hoc etiam inter indicia malorum ex venere. Vidr plura suprà Aph.3.10.14.15.

XXIX.

Cruda ad cor trahere absurdum est; at id debilitatur cum reliquis visceribus: imò longuor præcipuè cor respicit, utpote omnis motus auctorem. Verùm si quantitatem humoris vi-

XXV.

Edulia post nimium coitum si flatus gignant, ut ostreacea & mustum, perniciosa: impediunt enim ne ad consuetum pondus corpora reducantur.

XXVI.

Macilentis magis nocet coitus, quia magis calefiunt, & magis refrigerantur.

XXVII.

Coitus immoderatus illico maximè leve efficit corpus, quamvis deinde perspirationem prohibeat: est enim vehemens corporis & animi motus; corporis, quia omnia membra conquassantur: animi, quia resolvitur quod colligat animum corpori, spiritus scilicet vitalis.

XXVIII.

Si post coitum somnus laborem facit, ex coitu major facta est ablatio, quam ex somno facta sit vitalis spiritus additio.

XXIX.

Post nimium coitus usum, somnus trahit cruda ad cor: unde languor, prohibita perspiratio, ponderis augmentum.

visibilis in coitu amissi perpendamus, parvi sanè momenti esse videtur, nec à vigecuplo sanguinis missi tantum infirmatur. An itaque semen quatenus animatum, vigori nostro, & quomodo conducat?

XXX.

Quia in senibus tardius reficitur ista materia, quæ ejecta juvenes levat.

XXXI.

Verum ex facultatibus naturalibus aliæ, si quæ sint, omnino dependent.

XXXII.

Vel sursum vel deorsum expulsa. Etenim ut concoqui nequeat à vitiato & infirmo stomacho; ita nec commode in venis circulari; neque tandem à glandulis dissipari.

XXXIII.

Coitus & cibandi distincta tempora servanda sunt; quoniam uterque perspirationem impedit.

XXXIV.

Præternaturalis quædam Nervorum tensio atque rigiditas ex nimia Venere cõtingere potest, ut damnum non protinus sentiatur, perinde ut in phreneticis: Verum in his malum ex perpetua quadam tensione continuatur; in illis verò peracta Venere mox nervi ferè resolvuntur, viresque labefactantur. Il-

XXX.

Senes ex usu moderati coitus fiunt ponderosiores & frigidiores: juvenes verò leviores & calidiores.

XXXI.

Coitus in juvenibus, animalem, vitalem & naturalem facultatem roborat: animalem per motum expurgat, & sopitam excitat; naturalem per evacuationem superflui, & vitalem per lætitiam.

XXXII.

Cibus copiosior solito, post immoderatum coitum, interimeret, nisi succederet aliqua ciborum corruptela.

XXXIII.

Dum est coeundum, parum vel nihil comedendum, dum est comedendum, parum vel nihil coeundum.

XXXIV.

Si post coitus excessum nulla persentitur lassitudo, malum id perinde ac in phreneticis fit ab incensis spiritibus, qui exiccando, brevi spatio, roborant nervos & tendines, sed paulo post imminuitur spirituum generatio; & vires derepente cadunt:

Coitus

XXXV.

Illud verisimile est, sperma humanum in adulta ætate, maxime propter victus hodierni fervorem atque acrimoniam, nec non copiam, retineri fere amplius non posse; ut nec fœminis sua menstrua, sed evacuari per se nocturnis pollutionibus: & quamvis ad ultimum vitæ terminum subinde gignetur, senibus tamen multo tardius & parcius, ut cavendum sit iis, ne consumatur: adeò omni ætate, sed maximè provectiore, valetudini conservandæ necessarium videtur.

XXXVI.

Vires jam infirmas amplius diminuit.

XXXVII.

Alvi autem fluor ex corruptela ciborum perspirabile retentum aliorsum divertit.

XXXVIII.

Ex coitu calor accensus, atque in glandulis retentus insensibili perspiratione eventilatur: attamen æquè verum est, ejusdem virtute nos incalescere. Non integra Glandularum concoctione & meatibus earum liberis perspirabile dissipandum, in quandam invisibilem flammulam accenditur. Ex uno autem alimento & humectamur.

Vide

Additi ab Auctore.

XXXV.

Coitus juvat excitatus à natura : à mente mentem & memoriam lædit.

XXXVI.

In debili ob coitum augetur corporis pondus : quia minus perſpirat.

XXXVII.

Coitus importunus impedit perſpiratum, quia diminuit vires : unde corpus fit majoris ponderis, niſi ſequatur alvi fluor.

XXXVIII.

Nimius coitus calefaciendo & exiccando magnam jacturam facit : ſi verò inſenſibili perſpirationes remittatur caliditas, & alimento ſiccitas, nullam.

XXXIX. XL. XLI.

Vide suprà Aphor.33. post somnum saluberrimus, quia major tum perspiratio, & meatus minus apti sunt claudi.

XLII.

Viscera malè affecta humores acres & vitiosos gignunt. Vide suprà Ap.23.24.

DE

XXXIX.

Corporis agitatio in coeundo, inſtar canum, magis nocet, quam ſeminis emiſſio: hæc ſolum viſcera, illa omnes nervos & viſcera defatigat.

XL.

Uſus coitus à cibo, & ſtando, lædit à cibo, viſcerum officia divertit; ſtando muſculos & eorum utilem perſpiratum diminuit.

XLI.

Poſt motum, coitus inſalubris; poſt cibum, non ita; poſt ſomnum, ſaluberrimus.

XLII.

Coitus calefacit jecur, & refrigerat ſtomachum; à ſtomacho, crudus ſuccus; à jecore, bilis: unde porracea, & oris morſus. Remedio eſt victus tenuis & libera perſpiratio.

DE
ANIMI AFFECTIBUS.

SECTIO SEPTIMA.

I.

Vide infrà bujus Sectionis Aph.48. hilaritate atque ira cordis motus longè expeditior est; ideo & perspiratio quoque facilior. Contrà timor & mæstitia cordis motum contrahunt, tardantque. Adde respirationem in illis æquabilem plenamque; in his raram atque impeditam esse.

II. III.

Lætitia & ira; ex majore cordis vi, omne perspirabile dissipant: in mærore & timore cor fatiscit, tantumque quod levius est, evaporat; unde ex obstructis glandulis; crasso scilicet & incocto perspirabili, Melancholici fiunt. Vide infra Aph.5. 27.

IV.

Iracundis, hilaribusque ex assidua tensione fatigationis sensus minor est; mærentibus autem est quædam tanquam partium resolutio.

Di-

DE

ANIMI AFFECTIBUS.

SECTIO SEPTIMA.

APHORISMUS I.

INter affectus animi, ira & perichari&a corpora efficiunt leviora. timor & mœstitia graviora: cæteri verò affectus ut his participantes operantur.

II.

Mœrore & timore perſpirat levius: ponderoſius verò relinquitur; lætitia & ira utrumque.

III.

Hinc timentes & mœrentes facilè obſtructiones, partium duritiem, & affectus hypochondriacos patiuntur.

IV.

Qui ira, vel lætitia afficiuntur, nullam in itinere defatigationem perſentiunt; eorum enim corpora facile craſſum perſpirabile exhalant: quod non accidit, dum mœrore vel timore vexantur.

Per-

V.

Diximus Glandularum meatus esse perspirabili & itinera & receptacula: quod, cum concoctum sit, invisibilibus effluviis dissipatur; ut in lætitia, iraque: sin crudum crassumque ibi accumuletur, ægrè expellitur; ut in timidis, mœstisque. Vide infra Aph.8.

VI.

Quo scilicet tempore cordis motus placidus, & respiratio plena atque æquabilis est. Vide infra Aph.19.

VII.

Ex humore crasso & crudo, glandulis vasisque minimis impacto, membra indurescere apta sunt.

VIII.

Ex quodam circulo operantur; scilicet morbi corporis animum malè afficiunt; animique affectus corpus afflictant.

IX.

Nimirum ex sola invisibili perspiratione, tanquam ex flammula quadam tenuissima incalescimus.

X.

Ex accumulato imperspirabili crudo mœror; cui si febris superveniat, ferè funesta; ob fatiscentem atque irritam perspirationem.

XI. XII.

Humores crudi, in glandulis tantisper re-

ten-

V.

Perſpirabile ponderoſum plus juſto retentum ad mœſtitiam & timorem: leve verò ad lætitiam vel iram diſponit.

VI.

Nihil magis reddit liberam perſpirationem quam animi conſolatio.

VII.

Mœſtitia & timore facilè membra humore referta dureſcunt.

VIII.

Mœſtitia & timor impediunt perſpirationem craſſiorem excrementorum perſpirabilium: & perſpiratio impedita à quacumque cauſa mœſtitiam & timorem facit.

IX.

Mœſtitia, ſi diu duret, carnes frigidas facit: impedit enim ne perſpirabilium craſſa & frigida portio exhalet.

X.

Hinc febris, quæ poſt longam mœſtitiam ſuboritur, ſudores frigidos, & ut plurimum lethales molitur.

XI.

Acrimonia perſpirabilis retenti ob mœſti-

tenti, Salsedinem quandam urinosam ex putredine acquirunt; ita ipsa Urina, Sudorque acre quoddam atque ingratum spirant. Salsi autem istiusmodi humores, caloris æmuli sunt, ob glandulas leviter putà inflammatas. Cum vero ex contrario affectu novum perspirabile coctum glandulas subierit, vetus istud acre crudumque subinde expellitur. Igitur nec dubitare licet, quin dentur etiam medicamenta contra mœrorem; scilicet quæ sensus excitent, & perspirationem mirificè expediant. Vide infra Aph. 17. 30. 31.

XIII.

Perspirabile retentum, ut acre, caloris sensum & febriculam movere potest: Cor tamen torpidum suoque motu labefactatum, simul horrore quodam nos & frigore afficere potis est.

XIV.

Quod Melancholia intus perpetrat in cordis motu sistendo, glandulasque crudo imperspirabili obstruendo, id aer cœnosus à paludibus puta, extrinsecus efficit; scilicet primum glandularum cutanearum & pulmonum meatus constringit; quibus leviter præclusis, cor deficit à motu suo naturali atque æquabili.

XV.

Mœrentes quacunque de causa in lecto fere sese agitant insomnes; unde imperspirati malè se habent ob pondus retenti perspirabilis.

Sci-

ſtitiam commodè aufertur à pericharia; funduntur enim humores ſuaves, & deinde corpore pondus & acrimonia tolluntur.

XII.

Ira & ſpes auferunt timorem, & lætitia mœſtitiam: paſſio enim animi non medicinis, ſed alia paſſione contraria ſuperatur; contraria enim ſub eodem genere.

XIII.

Non implicat, perſpirabile melancholicorum retentum eſſe frigidum, & acre ſeu calidum, tale eſt jecur hydropicorum febricitantium; frigidum videlicet reſpectu caloris naturalis, calidum reſpectu adventitii.

XIV.

Morbi à melancholia, & ab aere cænoſo in hoc conveniunt, quod immediatè oriantur à craſſitudine perſpirabilium retentorum; mœſtitia enim intrinſecus impedit ne exeat craſſum: aer cænoſus, extrinſecus.

X V.

Qui eunt cubitum cum mœſtitia, noctu minus perſpirant; atque die ſequenti corpora eorum conſervantur ſolito ponderoſiora.

XVI.

Scilicet ex accumulatione crudi imperſpirati membra tandem extrema torpent; nec non ipſum denique cor, ex ſanguine indies incraſſeſcente, à motu ſuo æquabili deflectit.

XVII.

Igitur melancholia medicamentis curanda eſt: nam ſunt quæ liberam perſpirationem vehementer moveant.

XVIII.

Imò dantur quidam, quibus, ex corporis conſtitutione perſpiratio naturaliter expeditior eſt; adeo neque ita mærori oportuni ſunt. Felix ſanè temperamentum; atque hoc aliis diutius vivere aptos natos eſſe, credibile eſt.

XIX.

Vide ſupra Aph.6.

XX.

Viciſſitudo affectuum novas vires corporis dat; Languetque adeo ipſa ira, niſi conſolatione aliqua reficiatur; imò conſolatione tam minus vegeta, perſpirabile labefactatur, in ira denuò invigoretur.

XXI.

Immodici affectus, perinde ut venereum gau-

XVI.

In meditationibus venereis cum mœstitia, excrementorum perſpirabilium portio craſſa retinetur: quæ, evolante tenuiore, adhuc craſſiof & frigidior fit: hæc ſi colligatur, ferè invincibilem inducit frigiditatem in capiie, palpitationem curatu difficilem in corde, vel aliis membris.

XVII.

Melancholia duplici via ſuperatur, vel libera perſpiratione, vel aliqua continua animi conſolatione.

XVIII.

Si poſt mœſtitiam corpora fiant leviora, quàm poſt lætitiam, id ex neceſſitate fit, vel ob minorem ciborum quantitatem, vel ob eorum qualitatem magis tranſpirabilem.

XIX.

Animi conſolatio, quacunque de cauſa fiat, aperit meatus, & largam perſpirationem facit.

XX.

Si poſt iram ſtatim ſequatur animi conſolatin, vel viceverſa, corpora data paritate eorum quæ ingeruntur die ſequenti fiunt leviora, quam b ſola ira vel lætitia perſeveraret.

XXI.

Sicut magna aliqua voluptas aufertur per

gaudium, à perſpirabili diſſipato tolluntur.

XXII.

Quemadmodum timor & mæſtitia à craſſis ſuis excrementis, ſic ira & hilaritas à tenuibus evaporatis auferuntur. Nam humores perſpirabiles ſive craſſi ſive tenues, ſuprrvacanei ſunt, & quæ quis excernere oportent.

XXIII.

Id quod etiam apparet ex ſumma temperantia in victu, cælique mutatione: item ex hilaritate naturali populorum regionum tepidarum, non obſtante Tyrannide, & miſera eorum paupertate.

XXIV. XXV.

Ex vehementi cordis agitatione, qualis accidere ſolet ab immoderata lætitia, corpus ſolito ſuo pondere diminuitur: nam ita humores ſuperflui atque utiles quoque perſpirant; ex placido verò ejus motu tantùm ſuperfluum inſenſibiliter exigitur; ita munia naturalia commodius expleri poſſunt.

XXVI.

Gaudium improviſum vehementius quidem cor movet, atque adeo perſpirationem copioſiorem exigit, quàm præviſum; iſtos tamen ſpiritus perſpirabili tertiæ concoctionis prorſus ignoro.

exiguam ſpermatis evacuationem; ſic omnes alii immoderati animi affectus per aliquam evacuationem perſpirabilium poſſunt diminui & auferri.

XXII.

Timor & mœſtitia, ut ex Staticis colligitur, per evacuationem excrementorum craſſiorum perſpirabilium: ira & perichariа per tenuium auferuntur.

XXIII.

Si quis ſine cauſa ſentiat ſe hilarem, id à magis aperta perſpiratione fit, & ejus corpus die ſequenti minoris ponderis invenitur.

XXIV.

Lætitia moderata inſenſibiliter evacuat ſolum ſuperfluum: immoderata ſuperfluum & utile.

XXV.

Moderata juvat coctrices facultates: natura enim non gravata ſuperfluo longè melius ſuorum officiorum munera explet.

XXVI.

Improviſum gaudium magis nocet, quā præviſum: non enim ſolum movet exhalationem excrementorum tertiæ coctionis, verum etiam ſpirituum vitalium, præviſum verò excrementorum tantum.

XXVII.

Id est, & quod crudum, & quod coctum sit. Vide suprà Aph. 2.

XXIX.

Somnus est quædam cessatio constrictionis partium: Lætitia autem non statim cor dimittit, ut sui juris sit, maximè si duret.

XXVIII.

Male explicatur: nam cor & cerebrum per se privatim non evacuantur, sed ope reliquorum viscerum glandularumque totius corporis.

XXX. XXXI.

Vide suprà Aphor. 11. 12. 13. Selinum *diureticum est, & sudorem movet. At malè intellexit Legumina; utpote quæ venerea sunt, & vehementer perspirationem movent; sed de medicamentorum facultatibus parum constat; ut rectè Celsus. „ His variè Medici utuntur, ut magis, ut quisque persuaserit sibi, appareat; quam quid evidenter compererit.*

XXXII. XXXIII.

Meatus glandularum ab ira vehementer evacuantur; nam iste animi affectus tam de utili quàm de superfluo perspiratio consumit: per cavos autem meatus intelligo, quibus ferè nihil superest perspirabilis. Subita autem ista repletio, certè non statim cibatis, ex

uti-

XXVII.

Lætitia & ira auferunt è corpore, quod ponderat & levitat; mœstitia & timor solum quod levitat: quod ponderat vero, relinquitur.

XXVIII.

Lætitia perseverans per multos dies somnum impedit, & vires dissolvit.

XXIX.

Si quis post moderatam lętitiam sentiat se leviorem, id non oritur principaliter à totius evacuatione, sed à cordis & cerebri, ubi quod evacuatur est, mole minimum & virtute maximum.

XXX.

Edulia, quæ aperiunt, gaudium, quę vero impediunt perspirationem, mœstitiam movent.

XXXI.

Selinum, & cætera aperientia, gaudium: legumina, carnes pingues, & cætera incrassantia, & statim replentia meatuum cavitates, mœstitiam inducunt.

XXXII.

Si evacuenter cavitates meatuum, & deinde statim repleantur, rectè dixit Hipp. malas animi passiones fieri.

XXXIII.

Quibus prædominatur ira, exercitium im-

utili & necessario sanguine fieri debet.

XXXIV.

Plurimi in remotioribus & montosis Angliæ locis magnæ ætatis reperiuntur, fortuita quadam sed constanti victus regula obligati; his suis bonis contenti, & corpore & animo quiescunt: ut his nunqcam cavi sint meatus, nec malæ passiones fiant.

XXXV.

Exercitium corporis pulmones præ cæteris; animi verò agitatio ipsum cor maximè afficit, unde totum magis perspirat.

XXXVI. XXXVII.

Ita jactitatio corporis in lecto diutius animum afflictat; nam cum corpus magnopere somnum desideret, per animum dormire non licet. Istud verò internum subjectum animus est, qui spermati assimilatur non infacetè.

XXXVIII. XXXIX. XL.

Immodicum corporis motum quies sedat; at vehemens animi affectus, etiamsi sedatus videatur, tamen usque cor irrequieto motu perturbat, ut diu sit, antequam ad motum

immoderatam valdè nocet; citissimè enim illorum meatus fiunt cavi, & magno impetu replentur; Unde Hipp. in biliosis frictiones & palæstram vituperat.

XXXIV.

In otioso corpore & animo, meatus non redduntur cavi, nec malæ animi passiones fiunt.

XXXV.

Corpus quiescens magis perspitat, & minoris ponderis fit, si animo vehementer agitentur, quàm si celerrimè corpus moveatur, animo permanente otioso.

XXXVI.

Mutatio corporis diutius alterat animum, quam ipsum corpus.

XXXVII.

Passiones animi versantur circa internum subjectum, quod magis movet, quam movetur, quippe mole minimum & virtute maximum, ad instar seminis; quodque vario modo dispositum perspirationis, seu gravitatis & levitatis est origo.

XXXVIII.

Corpora, quæ perspirant plus solito, non propter motum corporis, sed propter vehementem aliquem motum animi, majori cum difficultate ad solitam & salubrem perspirationem reducuntur.

Ma-

ſolitum redeat, & ſui juris ſit: perinde ut de mare, tempeſtate vexato obſervatum eſt; nimirum etiamſi ventus ceſſaverit, tamen per aliquot dies fluctibus tumet.

Principium vitæ animus eſt; idque in pleriſque inſectis evidens eſt; nam iis imperium datum eſt ſuper naturales quaſque facultates; ſcilicet concoctionem, cordis motum, reſpirationem, perſpirationemque, quas quidem omnes ſiſtere vel ex toto poſſunt, vel certe longo tempore, plurimum putà menſium, & quandocunque libuerit; nobis autem ſine animi motu otium corporis funeſtum eſt.

XLI.

Melancholicis, quo non ullus vehementior eſt animi affectus, ex opio data ſomnus ægre conciliatur: & ſi quando ſequi videatur, is falſus eſt, & fere pernicioſus, ut non rarò e ſimplici melancholia ægros ad inſaniam redigat.

XLII. XLIII.

Ita ut ex continua hilaritate cordis motus quidam inordinatus propter exceſſum pulſus oriatur: ex modica verò palſus temperatior,

XLIV. LXV.

Studium cum affectu cor excitat: affectuum

XXXIX.

Magis nocet nimus animi affectus quam nimius corporis motus.

XL.

Corpus marcesceret, & otio periret sine animi motu; sed non vice versa.

XLI.

Motus vehemens animi differt à motu vehementi corporis; hic quiete & somno; ille nec quiete nec somno cessat.

XLII.

Qui vehementer ludo-lucrari cupiunt, non ludant; quia si semper vicerint, ob perichariam ducent noctes insomnes, & tandem coctorum perspirabilium exhalationem amittent.

XLIII.

Victoria moderata salubrior, quàm gloriosa.

XLIV.

Studium in affectum animi mutatione diu-

autem mutatio ſive viciſſitudo cor ad motum quendam naturalem & temperatum, ſi ex aliqua parte exceſſerit, reducit. At ex motu cordis perſpiratio recte aut ſecus procedit.

XLVI. XLVII.

Atque hic quoque alicujus affectus exceſſus intelligitur, ut in ſuperiore Aphoriſmo exponitur.

XLVIII.

Lætitia cordis motum excitat; mæror & triſtitia tardat.

FINIS.

diutius toleratur, quam ſine affectu vel ſine affectuum mutatione; perſpiratio enim fit moderatior & ſalubrior.

XLV.

Studium abſque omni affectu vix horam perſeverat; cum unico affectu vix quatuor horas; cum affectuum mutatione, ut in ludo alearum accidit (in quo modo gaudium ob lucrum, modo mœſtitiam ob damnum experiuntur) die noctuque perſeverare poteſt.

XLVI.

In omni ſtudio perennis triſtitia bonam cordis conſtitutionem evertit, & exceſſus lætitiæ ſomnum impedit; omne enim nimium naturæ inimicum.

XLVII.

Nunc hilares, nunc mœſti, nunc iracundi, nunc timidi, perſpirationem magis ſalutarem habent, quam qui unico, licet bono, ſemper gaudeant affectu.

XLVIII.

Lætitia Diaſtolem & Syſtolem efficit faciliores; mœror & mœſtitia difficiliores.

APhoriſmi qui continentur in libro Staticæ noſtræ, aliquot jam per annos in lucem edito, veritate comprobantur ex uſu iſtius Sellæ.

Ex qua duo beneſiia colligimus, Primum,

mum; quanta quotidie fiat corporis nostri perspiratio insensibilis, qua non recte perpensa, vana fermè redditur Medicina; namque ob justo pauciorem vel largiorem perspirationem, omnes fere malæ valetudines fieri solent.

Secundum, in hac Sella sedendo, facilè inter comedendum animadvertimus, quado pervenimus ad debitam cibi & potus quantitatem, ultra vel citra quam lædimur.

Sella accommodatur, sicuti in hac figura apparet, in qua Statera ad tigna supra cœnaculum in loco abdito est appensa, propter proceres, quia cubiculi gratiam tollit; ac propter indoctos, quibus omnia insolita videntur ridicula: Sella vero digiti interstitio à pavimento elevata, manet stabilis, ne facile quassari possit.

Dum igitur ob cibum ingestum ad debitum pondus & mensuram antea præscriptam devenimus, tunc Rateræ extrema pars paululum attollitur; ac una Sella illico paululum descendit: Hic descensus est ille, qui statim admonet sedentem ad debitam ciborum quantitatem pervenisse.

Quęnam vero ciborum salubrium quãtitas seu pondus unicuique conveniat, & quanta in singulis corporibus debeat esse perspiratio insensibilis, quæ per Sellam commode perpenditur, *ex lib. nostro* de *Statica Medicina* quisque facilè intelliget.

F I N I S.

GEOR-

GEORGII BAGLIVI

PHILOSOPHI, ET MEDICI.

CANONES

DE

MEDICINA SOLIDORUM

AD

Rectum Statices Usum.

DE

MEDICINA SOLIDORUM

Ad rectum Statices usum.

CANON I.

STATICEN corporis habere sine Statice mentis ad benè medendum, benèque vivendum est inutile. Æquilibrium inter mentem, & corpus à Medico inveniundum: mentis per Staticen Philosophiæ moralis; corporis per Sanctorii Staticen. Quippe in horum æquilibrio sanitas, & vita.

II.

Animi motiones, corporis motus variè afficiunt, & mutant in melius, vel deterius: ut nobis magnus, Testis est Sanctorius. Quare qui Staticen motionum animi per moralis Philosophiæ Canones ad Staticen motuum corporis Sanctorianam dirigere, atque accommodare non noverit, diu, & salubriter vivere non noverit.

III.

Qui mente agit ſupra vires corporis, ægrotat corpore: animoque ob moleſtam morboſi corporis diuturnitatem indignato, animo tandem ægrotabit: Hinc melancholici, maniaci, impatientes, iracundi, ſimilibuſque animi affectionibus laborantes evadunt, qui ſupra vires, temperiemque corporis, animum nimis abſtrahunt cogitatione. At verum etiam eſt, mentem affectus corporis per Staticen moralis Philoſophiæ corrigere, atque moderari poſſe, ſi velit, & ſciverit. Quanta autem ſit poteſtas, & vis animi motuum, in perſpiratione variè turbandà, ex ſequentibus Sanctorii aphoriſmis certò conſtabit.

Duo ſunt exercitia. alterum corporis, & alterum animi, corporis evacuat ſenſibilia excrementa; animi inſenſibilia magis, & præcipuè cordis, & cerebri, ubi ſedet animus; lib.5. aph.14.

Nimia animi quies magis prohibet tranſpirationem, quam nimia corporis; libr. 5. aph. 15.

Exercitium animi, & corporis violentum reddit corpora levioris ponderis, efficit velocem ſenectutem, & mortem præmaturam minatur: citius enim, ex Philoſopho, moriuntur exercitati, quam non exercitati; l. c. aph.19.

Miran-

I V.

Mirantur multi, Medicos intemperatè vivere, tamen sanè vivere. Staticen Sanctorii in usum sex rerum nonnaturalium quotidie adhibent, & sanè vivunt. Quæ artis arcana in insanum pandere vulgus, nefas est: nam Medicis hodiè minor quam par est reverentia, & minora meritis præmia. Quod ad me attinet, certè semper:

Odi profanum vulgus, & arceo.

V.

Sicuti conservatio sanitatis instituitur detractione eorum, quæ exuberant; & eorum additione, quæ deficiunt, habita cognitione per Staticen occulti perspirabilis uniuscujusque. Ita & morborum curatio per easdem dirigetur regulas, sive de proximis, sive de prochatarticis eorundem causis disseratur.

V I.

Mirantur multi, sobrios, & temperatos homines, nec diu cæteris vivere, nec salubriter, imò sepè vità tolli de repente. Sanctorii Staticen ignorant, nec salutis navim in continuà sex rerum nonnaturalium tempestate positam per solida ejusdem præcepta regunt optimè, ac ducunt; hinc mors præpropera, vel insalubris vita. Quod Medicis tam facile non contingit, quia Statices sunt periti.

Fal-

VII.

Fallitur ignarum vulgus, si credit æstate morbos vehementius lædere, atque vagari frequentius ob nimiam in æsu fructuum intemperantiam: ægrotant potius homines, quia insensibilem transpirationem æstate copiosiorem aura frigida, diu vel noctu incautè sumptà repente deprimunt, atque coercent: hinc statim febres, catharri, tusses, diarrheæ, aliique per æstatem morbi: Quod vulgus ignarum, & Medici rudes causis longè remotis tribuunt, quia Statices imperiti.

VIII.

Notitia solidorum variè oscillantium, & liquidorum vario motu currentium per corpus animatum, ad doctrinam Statices ritè percipiendam maximè conferunt.

IX.

Si Sanctorio doctrina circulationis nota fuisset, quam minori incommodo, ac feliciori ausu Staticen suam conscripsisset?

X.

Statice Sanctorii, & circulatio sanguinis Harvejana sunt duo poli, quibus universa regitur veræ Medicinæ moles, hisce inventis restituta, & confirmata: reliqua potiùs illam exornant, quam augent;

gent; præcipuè quando de oraculo naturæ pronunciata non sunt.

XI.

Qui bene noverit æquilibrium inter solida oscillantia; & liquida currentia, morbos quamplures rectè curare noverit. Quique insensibilis transpirationis modum, & quantitatem cum aliorum excrementorum fluxu, atque copia ritè comparare, & æquilibrium, proportionemque invenire sciverit; tutò vel in difficillimis morbis remedia præscribet.

XII.

Aer Romanus sua vitriolico-aluminosà natura noxius est stomacho, & pulmonibus: pulmones inficit immediato contactu per respirationem: Stomachum verò per salivam in ipsum ex palatinis, & aliis ex ore glandulis destillantem.

XIII.

Ob id Romani præ aliis populis pulmonum, & stomachi morbis frequenter, & graviter afficiuntur. Stomacho sunt debiles, non benè digerunt, nec nimium voraces sunt; dentium viscíditate, atque immunditie aeris virio laborant. Ex iisque sic affectis, aut stomachi debilitas arguitur hoc in aere familiaris; aut si fortis ille sit, neglecta dentium cura, in ipsorum nitore conservando, atque tuendo. Dentium curam habeto, ut bene

ne digeras, & diu vivas: Laxatis dentibus, laxantur & Chyloſeos, Officinę: hinc mille malorum occaſiones.

XIV.

Qui quotidie ſordidos, viſcidoſque dentes habent, licet eos quotidie abſtergeant; ii ut plurimum ſunt ſtomacho debiles, malè digerunt, ore fætent; poſt prandium capite dolent, mæſti ſunt, atque debiles: & ſi ſtudiis, atque negotiis eo tempore dent operam, iraſcuntur, impatientes fiunt, capiplenio cum dolore corripiuntur; ad venerem minus proclives ſunt: generaliter enim ſtomacho debiles, venerei non ſunt, imo potius frigidi, & impotentes. Potionibus Cafè, Thè, Cocolatæ, ſimilibuſque liquidis ſtomachum recreantibus, ſtatim veluti in ſe redeunt, & ſanantur, deleta malorum nubecula, culpa ſtomachi in caput delatà. Frequentiſſimum id eſt in negociosà Urbis vità, ſive aeris, ſive aulicæ vitæ culpà.

X V.

Qui nitidos dentes habent, & ore benè olent, benè etiam Chylum præparant in ventriculo. Exemplo ſint Canes, quorum dentes nitidi, ac elegantes, & voracitas incredibilis, ob præpotentem acidi gaſtrici vim, & ob id optimam chyloſin. O quantæ ducuntur inde ad mor-

morbos benè curandos indicationes ?

XVI.

Qùi munditiem, & nitorem dentium curæ habent, gingivas obtinent solidas, & hac de causâ incredibilem dentium fortitudinem; quorum robur à gingivarum robore pendet, & firmo iisdem coalitu. Cadunt enim dentes, relaxatâ gingivâ, aut erosâ. Laxatur ab immunditie, & inquinatione dentium. Eroditur autem ab acrimoniâ salinâ liquidorum currentium ad contactum.

XVII.

Qui rebus calidis, dulcibusque nimium utuntur, & acido--acri sunt temperamento facilè, & ante tempus laxitate dentium afficiuntur. Baccho, Veneri, rebusque acidis, atque salinis nimium indulgentes, quam male dentibus ægrotant, orisque fœtore. Nitor, & munditia dentium aut sobrietatis indicium est, aut bonæ chyloseos, aut debitæ in munditia conservanda diligentiæ.

XVIII.

Animi passiones diuturnæ, negotia gravia, curæ molestæ, studia post pastum, & vehementes animi contentiones, inquinationem dentium pariunt primò, deinde laxitatem eorundem, cariem, dolorem &c. Dictis de causis stomachi vis in digestione peragenda labefactatur; hujus-

que in ſtomacho affectionis indicia per ſaporem linguæ mutatum, ſordidam dentium viſciditatem, gingivarum laxitatem, oriſque fœtorem manifeſtantur. Si vis de digeſtione uniuſcujuſque optimè diſſerere, reſpice dentes. Nitor, & elegantia ipſorum, bonam; inquinatio, & labes malam ſignificant chylificationem. Non negaverim tamen, inquinationem illam ſæpe naſci à neglecta dentium cura: quæ revera à quovis urbano homine poſt ciborum uſum, atque poſt ſomnum negligi non debet; ne culpà corruptorum, & ſordidorum dentium in malas incidamus digeſtiones: prima enim digeſtio in ore fit, & primum, ac Princeps digeſtionum menſtruum ex opinione noſtra, Saliva eſt; Saliva nobile liquidum potenter ſolvens, & penè dicam anima ſtomachi. Anima digeſtionum.

XIX.

Uſu calidorum, acrium, aromaticorum calli pedum ſummoperè dolent, & exacerbantur: Et quando hi ſine cauſa dolent; ſignificant latentem apparatum regnare in liquidis acrium, acutarum, pungentium, ſalinarumque particularum. Regnant autem acria hæc in ſanguine, vel ob uſum antecedentem acrium eſculentorum, & potulentorum; vel ob ſucci nutritii atque ſpirituum in ſangui-

ne

ne inopiam, consumptionemque, veneris causà, aut nimiæ exercitationis mentis vel corporis, vel quod frequenter succedit culpa prohibitæ transpirationis Quod de callorum dolore monui, dicas pariter de dolore dentium repente orto sine causa. De catharro, ac sternutatione ob exiguum susceptum frigus, vel auram nocturnam. Hæc nos experientia docet, & continua animadversio naturæ, atque notatio. Et sicuti ex naturæ motionibus ars conficitur, ita ex iis, quæ in arte rectè, malève fiunt, conveniens, aut inutilis naturæ motus intelligi potest.

XX.

Mors naturalis venit ob ariditatem, exiccationemque solidorum; & salsedinem, atque vappiditatem liquidorum: solidis medetur balneum tepidæ; liquidis verò insensibilis transpiratio, & cibus boni succi sobriè sumptus, atque quantum naturæ tenor in senectute relaxatus, exposcit.

XXI.

Via regia est à cuti ad alvum, ab alvo ad cutim: mutuæ sunt & humorum & morborum per eas successiones. Torminosa ventris desinunt in dolorifica articulorum, & è contra. A vesica ad alvum, ab alvo ad vesicam sunt pariter

successiones, commutationesque; hic tamen ob vicinitatem; illic verò ob liquidorum omnium generalem quandam, & communem per universalia illa filtra despumationem. Hinc optimè Hippocrates magnus 6. epid. sect. 3. & alibi: *Alvi laxitas, cutis densitas: cutis raritas, alvi constrictio.*

XXII.

Qui nimium replentur cibis, si postea benè dormiant, benèque per somnum transpirent; non ità facilè ob nimiam repletionem ægrotabunt, sicuti ægrotarent si non dormierint, & non transpiraverint. Inter cæteros exemplo sint Medici, quorum vita perpetua est militia, mortis imagine perpetuò afflicta: vivunt tamen sine morbis, quia somni, & transpirationis curam habent continuam; somni ad benè digerendum; transpirationis verò ad excrementa digestionum benè despumanda.

XXIII.

Qui ociosam, vel negociosam vitam cum Statice Sanctorii ritè accommodare sciverit, raro ægrotabit, & securus erit longævitatis: Molesta quidem hæc medica vita est; sed quantum dulcis sancte Deus, & immortalis?

XXIV.

Quæ de acido, & alchali, de Archæis,

chæis, de Nitro-aereo, de acido Pancreatis morborum Domino, similibusque hypothesibus garriunt medici, sunt cognitiones nimis abstractæ, & generales ad morborum naturam investigandam, & removendam. Quæ verò ex Statice Sanctorianà liquidorum, excrementorumque: nec non ex æquilibrio solida inter, & liquida, aliisque fibrarum effectibus petuntur; e naturæ libris prodeunt, ejusdemque oraculo confirmantur.

XXV.

Frustra curas chronicos, aut acutos morbos per purgantia, Diaphoretica, Diuretica, aliaque id generis, nisi solidorum, & liquidorum naturam ad rectum ordinem reducas. In chronicis fibrarum laxitas in pristinam restituenda soliditatem; in acutis verò crispatura, & ariditas earundem, quibus liquidorum cursus variè intercipitur, atque turbatur. In utrisque enim liquida promptè current, si solida sint intenta, quantum necesse est. Si tamen culpà sui liquidum non currit, eidem tantummodò medendum.

XXVI.

Dogma generale: *Qui male digerunt, male transpirant.* Perspiratio insensibilis excrementum est tertiæ coctionis. Qua-

re si benè non fiat prima coctio in stomaco, nec etiam bona erit tertia in partibus: errata enim primæ digestionis non corriguntur à secundà, & tertià. Duo itaque præ aliis sunt Medico cognitu necessaria, primò accurat a methodus curandi febres. Deinde doctrina solida de curandis ventriculi, & proximi messenterii morbis. Quæ si negligantur, vel oscitanter, aut leviter tractentur, Dì boni quam fœcunda errorum soboles inde nascitur, et pessimorum morborum periculosæ nascuntur successiones?

XXVII.

Qui rigidà, & indebità diætà insulsè utuntur, incidunt in morbos, in quos per extremè tenuem victum incidere non posse credebant. Stomachus enim plenus, & vacuus æquè minuunt perspirationem: plenus eam divertit per ciborum corruptionem; vacuus eam trahit oscillando, ut impleatur: eàdem ratione quà vomitus perspirationem impedit, aut divertit, trahendo ad interiora perspirabile. Quis hæc crediderit, nisi Sanctorii Statice nos hæc doceret? Quare æquè noxius est nimius cibus, ac extrema diæta; sed magis hæc, quia partes defraudat debità restauratione, in quà consistit vita.

Per-

XXVIII.

Perſpectam habere velle mechanicen, quà agunt medicamenta in curatione morborum, difficile eſt; niſi habeatur notitia Statices Solidorum, & Liquidorum, cognitioque æquilibrii, virium, & reſiſtentiarum inter ipſa; nam quæ de primis remediorum qualitatibus circumferuntur in Scholis, figmenta ſunt. Vis, & poteſtas remediorum in motu, figura, & pondere ſuorum minimorum reſidet magis, quam in pompa qualitatum, & jejuna, atque arida ipſarum activitate. Quod etiam de rerum generatione, corruptioneque hoc anno 1704. Auditoribus ex Cathedra in hoc Archilyceo dictavimus.

XXIX.

Non benè conveniunt ſimul indicationes irritandi eodem tempore ſolidum, & laxandi liquidum, ut faciunt Scioli Medentes; eodem tempore veſicantia, fricationes, ſinapiſmos, uſtiones candenti ferro, vellicationeſque præſcribendo in ſolidis; & potentia diaphoretica, emetica, aut purgantia in liquidis. Hæ binæ vividæ, atque potentes oſcillationes in utriſque diſponunt rem ad ſtrangulationem, concretionem, ſuppreſſionemque liquidi, morbique incrementum magis, quàm declinationem ejuſdem. Æquilibrium, & proportio intercedere de-

bet inter ſolida ad oſcillandum, & liquida ad undulandum. Utraque eodem tempore in extremo gradu conſiſtere nequeunt ſine vitæ diſcrimine. Dictum id eſto pro apoplexiis, catharris ſuffocativis, ſcirrhis viſcerum, falſa gravidatione, ſive mola uteri convulſiva, interniſque chronicorum morborum circa viſcera concretionibus: in quibus *Dì boni*, quanta, & quàm vehementia intùs, foriſque imprudenter eodem tempore propinant remedia ſcioli Medentes.

XXX.

Quantùm doleo, quando video Medicos violentis, acutiſque Diureticis urinam movere velle in chronicis, aliiſque ex infarctu meſſenterii, obſtructiſque viſceribus, productis morbis; urinam tamen non venire, ſed magìs ſupprimi; & ſi venit, ejicitur quod ejici non debet; immò cum ægrotantis incommodo. Cùm ipſe urinam moveam copiosè, in his caſibus (taceo de morbis qui ſedem habent in ſanguinis maſſa, in quibus juvare poterunt Diuretica) non Diureticis, ſed purgantibus, ex pilulis, electuariis, & apozematibus ſolutivis per intervalla datis, & mihi notis. Quod de urina dico, de ſudore quoque, aliiſque evacuationibus ſentio. Libertas in curſu liquidorum, debitaque in ſolidis laxitas

ad ſecretiones liquidorum neceſſariæ ſunt primò, deinde noxiorum evacuatio. Quique horum ignarus eſt, veram praxeos cognitionem ignorat. Ex ſi quis dixerit, credis nè Diureticis Baglive? Credis quantum Medicorum vulgus? Reſpondeam, minimè. Quare non? Reſpondeam, ipſe ſcio, & opportuno tempore aperiam. Et ſi quis obſtinatè crediderit Diureticis, more quo vulgus Medicorum tumultuariè, & oſcitanter iiſdem credit; & more pecudum, non qua eundum, ſed qua itur in morbis ea indiſcriminatìm præſcribit, ignorantiæ Medici, pœnas luet miſer ægrotus. *Sapienti pauca.*

XXXI.

Qui Staticen Solidorum oſcillantium, & Liquidorum currentium, vel traditam ab aliis, vel à nobis in libris de Medicina Solidorum, ſive de Fibra Motrice, & Morboſa explicatam poſſidet: ipſam Sanctorii Staticen, atque clavem plurium difficilium morborum naturam reſerandi, tollendique poſſidet. Rectè itaque ſcripſit Divinus Senex lib. de Diebus Jùdic. num. 1. *Magnam artis partem eſſe arbitror de his, quæ rectè ſcripta ſunt, poſſe conſiderationem facere, ac judicare; qui enim hoc novit, & his utitur, non videtur mihi in arte multum falli poſſe.*

XXXII.

Quid confert populares quaſpam, & vanas inſani vulgus regulas ad vivendum ſalubriter tenere, atque adamuſsìm obſervare? utì eſt aquam bibere magìs, quàm vinum poſt ficus. Ficus nominare calidos, melones frigidos. Lactucam, & id generis olera aceto, & oleo condita in fine potiùs, quàm inter initia paſtus edere; ſimileſque nugas memorià tenere. Si ſolida immortalis Statices præcepta per ſex rerum nonnaturalium examen demonſtrata, & confirmata rectè non teneas? Illa ſunt figmenta vulgus delirantis, verbaque otioſorum Senum ad imperitos Juvenes; hæc autem naturæ docentis oracula, ſuorumque librorum perpetui characteres,

XXXIII.

Æſtate ſudore madere, & auram frigidam captare, peſtis eſt. Manant vi caloris æſtivi copioſa ad cutim effluvia, & omnia liquida ad ipſam undulant cum impetu: aura frigida ſuperveniente ſiſtuntur, & ad interiora reflectuntur; hujuſque perpetui refluxus causà ſtatim veniunt febres, aut catharri, laſſitudines, diarrheæ, eryſipelata, & mille morbi graves, qui per æſtatem vagantur. Præterea qui æſtate nimiùm ardent

pro-

propter calorem externum, vel minùs; aut impatienter calorem æſtivum ferunt: aut plenitudine humorum laborant, aut calido præditi ſunt temperamento: qui verò temperatè ſe habent, & calorem ferunt, contrariam prædictis naturam obtinent, & contrariam ad morbos diſpoſitionem.

XXXIV.

Æſtate fructuum æſus, & tuendæ inſenſibilis tranſpirationis neglecta cura, ſunt cauſa malorum: ſed major peſtis ab inſenſibili tranſpiratione ſuppreſſa per auram frigidam noctu diuque captatam. Quod profanum vulgus, Ganeones, & inſipidulæ mulierculæ credere vix poſſunt; credent tamen cùm ſentient morbi flagellum.

XXXV.

Qui ſunt valetudinarii, ſanitate infelices, aſthmatici, & naturà debiles ob morbum, æſtate beneficio copioſioris tranſpirationis, ſalubriùs vivunt: hyeme verò vix incipiente ſtatim ægrotant tranſpiratione cohibita. Hyeme ad præſervandum, præter ſobrietatem, tenuitatemque victus, purgationes mediocres per intervalla juvabunt, æſtatiſque tranſpirationem compenſabunt. Hac etiam de cauſa ſcabies, morbique cutis quamplurimi circa ſolſtitia hyemis incipiunt, aut vigent.

XXXVI.

Si autumno vigeat apparatus calidorum, salinorum, & acrium humorum; deinde supervenit hyems frigida, & nimium aquilonaris; hyeme, vel circa ver vagabuntur morbi pectoris acuti, scabies, ophtalmiæ, febriculæ catharrosæ, similesque, vel alii affectus, citiùs, aut tardiùs, prout æger complexione validus erit, aut debilis, magìs, minusve sobrius, & visceris alicujus intemperie affectus, vel non.

XXXVII.

Qui sobriè non vivunt, cibisque mali succi nimiùm utuntur, debitamque salutis curam quotidie non adhibent, ac deniquæ liberæ, et copiosæ transpirationis beneficium non obtinent ob cutim naturaliter nimis densam, nec facilem ad sudandum: si morbis corripiantur, vel lethaliter ægrotant, vel chronicè. Imbibità namque massà sanguinis loco boni chylii vitiosis excrementis, hoc ipso apparatus nascitur funestorum malorum: quique Medicorum id non benè norunt, non benè mederi norunt. Quàm difficile est, et molestum mederi hominibus intemperatè viventius: quàm gravibus, dirisque malis, dum ægrotant, corripiuntur. Quantùm timeo in ipsorum curatione, & quàm liben-

libenter curam ipſorum non ſuſciperem.

XXXVIII.

Coctio humorum in laxitate debita ſolidorum, & liquidorum conſiſtit: cruditas verò in contractione, ac veluti confuſione ſtrangulationeque eorundem. Teſtis horum eſt dira pleuritis; crudelis colica, febris nimiùm ardens. Si sòlida in his ad laxitatem non venerint, & liquida ad lenitatem, ac veluti laxitatem deſpumationis; nunquam benè ſpera. In magno humorum apparatu ſemper time; nam ægri moriuntur inopinatè, licèt exiguis, ac veluti benignis febribus laborent. Horum exempla ſcripta ſunt à me quamplurima.

XXXIX.

Quantùm exardeo, cùm video Medicos indicationes omnes ad corrigendam in morbis, & dulcificandam, ut ajunt, peccantem materiam dirigere; at de correcto humore foris eliminando nunquam cogitare. Quo præcepto ſpreto, aut neglecto, morbi omnes peſſima veniunt ſucceſſione; quos poſt longum uſum alchalium, teſtaceorumque, nec non chin:chin:, cui credulum Medicorum vulgus nimiùm confidit, non adhibitis per intervalla purgationibus, culpà methodi, non naturæ oriri videmus.

X L.

In liquidis animati corporis manifestè obſervatur Mechanice chimica digeſtionum, coctionum, fermentationum, deſpumationum, exaltationum, præcipitationum. In ſolidis autem Mechanice cunei, vectis, elateris, funependuli, projectionum, reſiſtentiæ, & oſcillationis. In utriſque verò ſimul junctis certò patent regulæ æquilibrii, proportionis, centri gravitatis, reſiſtentiarum, preſſionum, projectionum; quæ ſingula ad morbos per Sanctorii Staticen, perque Medicinam Solidorum fibræ motricis, & morboſæ curandos, & explicandos quàm bellè accommodentur, eſt incredibile: immò ſi vera fateamur, utilius certè quàm per vulgarium figmenta hypotheſeon de Cardimelecho, de Archæo, de acido, & alchali, de mille Chymiſtarum hypotheſibus, quibus tantoperè triumphant, & gloriantur vulgares Medici. Dì boni, quàm remota eſt morborum natura ab hiſce nugis!

X L I.

Æquilibrium ſolidorum, & liquidorum, diviſio fibrarum in ſyſtema carnearum, & membranearum; vis, origo, effectus, oſcillatio, & Mechanice ſolidorum corporis animati; de quibus, pluribus ab hinc annis in Theatro Anatomico

Roma-

Romano, & ex Cathedra in Archilycæo diſputavi primus, & tandem ſub titulo Fibræ motricis, & morboſæ, in praxi noſtra novem ante annos edita promiſſæ, publici juris feci, ad aſſequendam Sanctorii Staticen, & reconditas morborum indicationes eruendas præ aliis hypotheſibus utiliores, clarioreſque videntur. Et ſi noſtràs homuncio Medicus garrire non deſinat, quæ garrit, quæque nos ſcimus, ac de quibus ipſum in literis ad Pariſienſes monuimus, reſponſiones noſtras cum caſtigationibus debitis habebit quamcitiſſimè, et acerrimè.

XLII.

Primarum digeſtionum excrementa per alvum ducuntur, ſecundarum per urinas, ultimarum per inſenſibilem tranſpirationem. Inter has admirabilis eſt proportio, et æquilibrium; dum altera ex egeſtionibus, vel ſupprimitur, vel minuitur, copioſiori fluxu alterius debet compenſari. Quod ſi non fiat, mutato, turbatoque æquilibrio, morbi veniunt: hinc arcanæ fluunt, ac veræ ad morborum originem inveſtigandam, curandamque indicationes.

XLIII.

Optimè dixit Hippocrates magnus lib. de Diebus Judic. n. 1. *Plerumque hominis natura Univerſi poteſtatem non ſuperat.*

Quod

Quod verè dictum est ab illustri Medicinæ Dictatore; quia revera vivit homo in aere elastico, ponderoso, resistentiarum, & impetus capace; influxibusque caloris, & frigoris, similiumque qualitatum singulis momentis obnoxio; & ob id difficile est ei in tam vario aereo liquido, vitam sine labe ducere, ejusdemque superare potestatem, nisi summam adhibeat diligentiam usu Staticès Sanctorianæ insensibilem ponderandi transpirationem, eandemque ad tam perennes, & inæquales aeris mutationes ita accommodandi, nè aut nimium cohibita morbos pariat, aut nimiùm soluta, vires solvat, vitamque; morbosque gignat prioribus contrarios, Sępè verò occultos, graves, malignos, & quorum aliquando ignoramus naturam, quia ab occulto aeris influxu pendent; & de epidemicis malis vera hæc magìs sunt, quàm de vulgaribus, & frequenter vagantibus. Quod dico contra vulgus insanum, qui perpetuò hæc garrit contra Medicos. Febris maligna fuit, Medicus eam non cognovit, & æger mortuus est. Hæc est quotidiana per Urbem fabula, dum ægri moriuntur. O vulgus stultissimum! Ecquid tu Judex esse poteris in quæstionibus, & oraculis artis, quam non possides? Ecquid

quid credis dari has febres malignas ab Orbe Lunæ in haſce terras depulſas? Falleris. Nam iſtæ malignitates febriles ex occultis Scholarum qualitatibus petitæ non dantur: ſed Philoſophià chymico--mechanicà experimentali teſte ex manifeſtis acidi coagulantis, & acris diſſolventis, aut inflammatorii qualitatibus, vel potiùs ſubſtantiis deducuntur: quo ex fonte omnium origo malignarum. Ac proindè in fictis hiſce malignitatibus febrium, ac malorum, de quibus garrit vulgus, reſpiciendum magìs eſſe ad cauſam febris, quàm ad febrim ipſam certò crediderim.

XLIV.

Qui juvat eruditionum pompam? Quid elegantia ſermonis, & fucus? Quid lunatica methodus curandi morbos per ſecreta Ciniflonum ab Orbe ſtellato, & ab Orbe Solis petita? Quid inanis plurium ſcientiarum, atque linguarum oſtentatio in Medico? Si perſpectam non habet arcanam, reconditamque vim motuum ſolidorum, & liquidorum, æquilibrium inter ipſa; unde origo vitæ ſalubris, & inſalubris; nec non fundamentum Statices Sanctorianæ? Quàm multi ab hoc ſecuro veræ praxeos portu diſtant adhuc, & in tempeſtoſo errorum,

rorum, falsarumque hypotheseon pelago jactantur miserrimè, magno ægrotantium detrimento Prudenti pauca.

XLV.

Coctio in morbis non tantùm consistit in despumatione morbosæ materiei, ejusdemque à bonis liquidis separatione; verùm etiam in debita laxitate canalium, & fibrarum oscillantium, si morbi sint acuti; si autem chronici in tono earundem naturali, & intentione elateris debita. In acutis namque crispatura, & potens oscillatio viget in solidis; in chronicis verò laxitas, & atonia. *Sæpè* hujusmodi laxitas, & atonia morbosa desinit in tabem viscerum, hectico--cachecticam eorum intemperiem; culpà solidi magìs, quam liquidi. O quàm reconditæ sunt, & occultæ hujusmodi viscerum tabes! O quàm pauci Medici eas dignoscunt, & quàm pauci curare sciunt. Diuturnæ hypocondriorum, scorbutorum, hysteriarum, morborumque messenterii affectiones in eas desinunt, emortuo in fibris ob morborum diuturnitatem elatere, & æquali robore; hinc macies, febriculæ purulentæ, lassitudines, sincopes frequentes, inappetentiæ, tandem soluto naturæ tenore mortes veniunt.

niunt. De tabe viſcerum peculiari diſſertatione tractabimus quamprimùm. Qui hæc neglexerit, veros indicationum fontes neglexerit.

XLVI.

Ex Statices Sanctorianis experimentis vomitus ſummoperè impedit tranſpirationem, quia retrahit ad interiora tranſpirabile: ſi facit id potens oſcillatio fibrarum ſtomachicharum per vomitum, evacuando foris materiam: quantò magìs idem efficiet oſcillatio vehemens, vel inflammatoria, vel dolorifica aliorum viſcerum cum febre, vel ſine ea, ad quas oſcillationes non ſuccedunt evacuationes materiei, ut in vomitu! Imò à corporis habitu retractis ad interiora liquidis, & ad oſcillantem locum vim facientibus, concreſcunt ibidem, ardent, æſtuant, atque ad tumores, ſcirrhos, inflammationeſque diſponunt ægrotantem. Ars tamen ab affectis in oſcillatione locis, evacuando divertere poteſt materiem per veſicantia, cauteria, ſinapiſmos, ſcarificationes, & ſtimulos omnis generis; quæ quidem non ſunt Galeniſtarum figmenta, aut ſomnia, ut Helmontiſtæ arbitrantur; ſed naturæ docentis, ac præmonentis oracula, & voces.

Præ-

XLVII.

Præter externum frigus duo ſunt quæ præ cæteris tranſpirationem turbant, & ad interiora retrahunt; unda liquidorum velociter currentium, & unda ſolidorum fortiter oſcillantium versùs aliquam partem; proinde diarrheæ, dolores interni, morbi interni diuturni vehementer, & nimiùm diſtrahunt perſpirationem; imò etiam omne id quod æquilibrium turbat inter fluxum, & refluxum liquidorum, & inter ſolidum oſcillans, ac liquidum currens.

XLVIII.

In hoc te exerceto, ut cognoſcas in morbis an æquilibrium mutatum inter ſolidum oſcillans, & liquidum currens. ſit culpà liquidi, aut ſolidi, vel utriuſque ſimul. An æquilibrium mutatum in ordinem redigendum ſit per remedia externa, fricationes nempe, balnea, unctiones, uſtiones, exercitationes, muſicen, navigationèm, venationem, tripudiationem, peregrinationem, amicorum ſuavem, & gratam converſationem; perpetua ruris, ſive campeſtris, atque montani aeris oblectamenta; diuturnam equitationem; perpetuam cum Ruſticis terram arantibus conſuetudinem ad reſpirandum nobi-

nobile nitrum, è Telluris magnæ matris visceribus vomere ruptis recenter exhalans, stimulantia universalia, vel particularia; an verò per remedia interna, an per utraque simul. Quæ qui rectè tenet, veras morborum quampluriuim indicationes curativas possidet. Aliter minimè.

XLIX.

Discrimen est inter Leges Staticas solidorum, & liquidorum pro vario discrimine morborum; statim ac ægrotat homo, tenor Legum Staticarum turbatur statim, atque mutatur, & varia sors nascitur, tam in perspiratione insensibili, quàm in excrementis aliorum filtrorum. In chronicis solida, & liquida undulant, & oscillant ad viscus, in quo vis est, & anima morbi; nam ferè semper in chronicis organi læsio adest, & si non est, diuturnitate mali tandem succedit. In acutis, quoniam oscillatio solidorum, & undulatio liquidorum est vehemens, & universalis; prout altera ex hisce superaverit alteram; varia pariter nascitur conditio inter Leges Staticas secernendorum tam sensibilium, quàm insensibilium; & hinc ex acutis, alii solvuntur per crisin excrementorum graviorum per alvum, alii minùs gravium

per

per urinam; alii denique tenuium, ac volatilium per insensibilem transpirationem.

L.

Quantum doleo magne Hippocrates, tuque conditor artis inclyte Esculapi: cum video Medicos statim ac observant mulierculas menstruorum corripi suppressione; & inde ventre intumescere, ac ad molam ventosam uteri, sive hydropem siccum ejusdem: sive vulgò falsam graviditatem pervenire: statim institutà pluries malesanà, & à nobis minus probatà sanguinis missione, eisdem diù præscribere amara, calida, aperientia, mirrhata, castoreata, & alia id generis, quæ sanguinis menstruum fluxum promoveant: donec tandem augescente magis, quam declinante malo, res desinat in cancros, scirrhos, aliaque difficilia uteri mala. Doleo quidem, nam hæc adhibent indiscriminatim in omnibus muli erculis, & omnibus penè ipsarum morbis: Nullo antè facto examine, an iracunda sit mulier, an placidis prædita moribus; an arida, siccaque, an verò mollis, & succiplena; an morbis animi laboret, nec ne: Quinam fit elater in solidis, quæ acrimonia in liquidis, quod æquilibrium in utrisque: Quo facto examine à nobis,

bis, eisque curatis more, quo hydropes siccos ventris curare solemus per emollientia, crispaturam mulcentia, indignationem liquidorum lenientia, aliaque nobis nota, & usu probata; & ventrem detumescere, & menstrua fluere videmus, & stupentibus Adstantibus sanitatem recuperare. Felicem Medicum qui reconditas morborum successiones noverit, & Abacedarium naturæ per analogismum loquentis optimè didicerit. Qui hæc non habet, non credat se clavem habere curandorum morborum.

L I.

Libera transpiratio debilem facit corporis costitutionem, sed salubritate compensatur: Difficilior contra robustiorem naturam, sed ad morbos procliviorem. Hæc omnia complexus est medicinæ Dictator Hippocrates his aureis verbis lib. de morbis: *Quibus corpus probè probè transpirat, ii imbecilliores, & salubriores existunt, promptèque ad sanitatem restituuntur. Quibus corpus malè transpirat, ii priusquam ægrotent robustiores, cum verò in morbos inciderint, difficilius restituuntur.* Miror sane quomodo Sanctorius hanc duplicem de transpiratione sententiam neque citarit, neque se vidisse saltem asserverit.

Vel

Vel cum idem divinus Senex ait 6. epid. sect. 3. *Cutis raritas, alui constipationem efficit, cutis coarctatio carnium auctionem; ventris torpor omnium conturbationem, & vasorum impuritatem. Sed ex dictis fiat epilogus legum Medicarum.*

EPILOGUS.

Legum Medicarum.

LII.

IN Theorices quæstionibus agitandis Sanctoriani, & Harvejani. At in veris sensibus practices, & naturæ morborum eruendis Hippocratici, et Duretiani præferuntur.

LIII.

Sophistarum captionibns abstinento, curandi leges ab Hippocrate Dictatore petunto. Contra perspectam veritatem ingenium ne contendunto.

LIV.

Verbis perspicuis communibusque loquendi formulis à naturà morborum dictatis utuntor. Atque dum ratio cum ora-

oraculo naturæ pateſſit, de argumentorum formà, ſophiſtarum exemplo ne laboranto.

LV.

Prius in theſibus, quæ in naturà per ægrorum morbos loquente, & per ſymptomatum characteres ſe pandente fundamentum habent, deinde in hypotheſibus exercentor.

LVI.

Argumentum ſatis exploſum ne regeranto, neve obſtinanto, ac ſi diutius contendere libeſſit, aliunde petunto.

LVII.

Objectionibus reſponſione ſolida renituntor; ſi deſit, honeſtius tacento.

LVIII.

Si legum medicarum repugnantia nulla fuat, communes medicinæ regulas opponunto: ſi nec eſcint. Primò vetuſtum jus ex Hippocrate, deinde dogmaticas, & rationales ſententias à Græcis, Arabibus, & Latinis Medicis mutuantor.

LIX.

Penes Hippocratem ſumma poteſtas eſto. Ad eundem cuilibet provocare jus eſto. Et ſi quid in his legibus obſcurum, perplexumve ſiet: Communi Hippocraticorum, conſultis peritioribus inter Medicos; more Majorum interpre-

tandi,

tandi, supplendique jus esto, & in perpetuas Medicinæ tabulas redigitor.

L X.

Qui secus faxint, nec in Theorice Sanctoriani sint, & Harvejani ad leges mechanicas solidi, & liquidi: In Practice Hippocratici, et Duretiani, Blaterones habentor, Doctorum coetibus excluduntor, erroribusque suis perpetuò torquentor.

F I N I S.

87